SCRISOAREA MOLDOVEI

de

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ Ei

Editată întâĭ la anulŭ mântuireĭ 1825, Augustŭ în 19 ḑile, subŭ Domnia luĭ

IOAN SANDU STURZA V.V.

bine-cuvântarea şĭ cu

Pre Sfântulŭi şî neştersŭ din memoria oamenilorŭ, Arhiepiscopŭ şi Mitropolitŭ Moldovei şi Sucevei,

VENIAMIN BOLDOUR COSTACHI

editată la anulŭ 1868. Noemvrie în 28 ḑile de cătră

T. Boldour-Lâţâscu.

Redactorŭ ḑiĭaruluĭ „Moldova

VOLUMUL II.

IASI.
Imprimeria Adolf Bermann
1868.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II.

www.dacoromanica.ro

CAP VIII.

Pentru oastea Moldovinească.

Fiindŭ că amŭ vorbitŭ pentru boeriile Moldovineşti, şî pentru dregătoriile slugilorŭ din Curtea Domnească, urmeadă acum ca să dămŭ o scurtă înştiinţare şî pentru oastea ce ţine Moldova odinioară, şî încă tot mai ţine şî până acum.

Xronografiile Patrieĭ noastre povestescŭ cum că, când încă era Moldova slobodă ave oaste la şâpte-ţecĭ de miĭ, şî de multe orĭ şî până la o sută de miĭ de oameni; şî nicĭ nu va fi necreţută povestirea aceasta, de v'omŭ socoti cu ce megieşĭ puternicĭ au avutŭ Moldova râsboaie pe acele vremĭ, adecă cu Turcii, Leşii, Kazacii cu Ungurii şî cu munteniĭ; şî cum că e, nu numaĭ că âşĭ apara slobodânia eĭ de către nâvălirile lorŭ până în vremea luĭ Bogdanŭ al III, ce încă şî hotarile eĭ şî le-aŭ l'aŭ lărgitŭ maĭ mult. Insă această putere a Moldovenilorŭ, după cum au fostŭ ajunsŭ vârfulŭ eĭ celŭ maĭ înaltŭ supt stăpânirea luĭ Stefanŭ-Celŭ-Mare, aşa au începutŭ după acea a şî scâde încet, încet, căcĭ stăpânitoriĭ Târiĭ care au fostŭ în urma luĭ Bogdanŭ alŭ III care au închinatŭ Moldova la turcĭ, ne avândŭ iĭ fricâ de nâvălirile megieşîlorŭ pentru că să aflau

www.dacoromanica.ro

supt paza turcilorŭ, au părăsîtŭ purtarea de grijă de războiŭl, după cum pretutindene să obicinuieşte în vreme de pace; şî pentru că îi socoteu a nu mai fi de trebuinţă ca să ţîie pe aceştî oamenî, ne având trebuinţă de dânşîî, au îngăduitŭ bucuroşî de nu numaî că au căḑutŭ cetele ostaşîlorŭ din vitejîia lorŭ ce vechie, ce încă au scăḑutŭ şî din numărulŭ lorŭ. Însă tot povestescŭ Hronografiile Moldovineştî, precum că până în vremile Movileştilorŭ, nu s'au ţînutŭ oamenî de oaste maî puţîn de cât patru-ḑecî de mîî; iar apoî în urma acestorŭ, atât prin turburărîle cele din lăuntru, căt şî prin sîla turcilorŭ, care au luatŭ prilejŭ din răscoalele Domnilorŭ de au micşuratŭ puterea Coroneî Moldovineştî, atâta au căḑutŭ puterea Moldovenilorŭ, în căt acum de abie sântŭ vrednicî să steî în potriva vrajmaşîlorŭ lorŭ, cu şâsă-sau optu mîî de ostaşî.

Aceştia să osăbescŭ între dânşîî, în ostaşî cu leafă şî ostaşî de scutealâ, care slujăscŭ cu cheltuiala lorŭ, numaî ca să fie scutiţî de birŭ.

Peste ostaşîî ceî cu leafă sântŭ aceştî dregătorî:

I. Baş-Bulubaşa; acesta poronceşte la ḑâce bulubaşî, sau căpitanî, d'intru care fieşte-care are supt mâna sa maî câte o sută de simenî, ce să numescŭ aşa turceste, şî să înţălege ostaşîî acia care slujăscŭ cu bună leafă, d'intre Sârbî, Bulgarî Arnăuţî, şî Grecî. Îî sântŭ pentru straja Domneascâ din Curte, care necontenit să schimbă între dânşîî pe rândŭ, şî au lăcaşurile lorŭ pe lângă zîdiulŭ Curţîî.

www.dacoromanica.ro

II. Patru căpitanĭ nemţeştĭ, care aveu maĭ înainte supt poronca lorŭ peste o mie de oamenĭ, iar acum de abie au ramasŭ câte 25 de oamenĭ supt steagurile lorŭ.

III. Patru căpitanĭ kâzâceştĭ, încă aveu maĭ înainte asâmine o mie de ostaşĭ, sau şî maĭ mulţĭ. supt ocârmuirea lorŭ, iar acum de abie au ramasŭ câte 40 sau 50 de oamenĭ patrioţi aĭ lorŭ, care sîntŭ maĭ ales din zaporojânĭ.

IV. Dou-ţecĭ câpitanĭ câlâreţĭ, povâţuiescŭ cala o sută de oamenĭ, şî fieşte-care are leafă pe lună câte 6 lei 30 parale, sau 8 taleră nemţeştĭ.

V. Un-spre-ţecĭ vel-câpitanĭ, adecă căpitanĭ marĭ, sântŭ toţĭ supt ascultarea Hatmanuluĭ.

Căpitaniĭ Tatarilor-Lipcanĭ, adecă aĭ Schiţilorŭ acelora care au fostŭ lâcuitŭ în Litvania, şĭ acum sântŭ Mohametanĭ. Aceştĭ căpitanĭ sântŭ patru saŭ şî maĭ mulţĭ, dupâ voinţa Domnească.

Beşli-agasâ; are supt ascultarea sa doĭ câpitanĭ de aĭ beşliilorŭ. Aceştĭ beşlĭĭ sântŭ tatariĭ sau turciĭ pe care îĭ ţine Domnia pentru înpiedicarea râpirilorŭ de cătră oştile turceştĭ, şî pentru pedepssîrea turcilorŭ când făceu vre-o necuviinţă; căcĭ muftiĭ ţicŭ că este mare greşală ca să cate şî sâ pedepssască necredincioşiĭ pe vre unŭ mohametanŭ, adecă hristianiĭ, dupâ cum le ţicŭ îĭ. Aceştia sântŭ maĭ sus de cât ostaşiĭ ceĭ de scuteală.

Bulubaşĭ de târgurĭ, sântŭ în fieşte-care târgŭ câte patru sau cincĭ, iar în Ieşĭ sântŭ ţăce, şî staŭ supt ascultarea agâĭ. Optŭ căpitanĭ peste darabanĭ,

www.dacoromanica.ro

şî asupra lorŭ este unŭ veĭ-căpitanŭ de darabanĭ, care încă stă supt ascultarea agăĭ.

19 Căpitanĭ de polcurĭ, intru care polcurĭ sântŭ o mie de oamenĭ de prin cele 19 ţînuturĭ ale Moldoveĭ, şî fieşte-care polcŭ era maĭ înainte căte din ţăce roate, care să ţîcŭ la Moldovenĭ sutaşĭ; însă acum foarte le au scăţutŭ numărulŭ. Aceştia erau maĭ înainte supt ascultarea Vornicilorŭ celorŭ Marĭ, aceluĭ de Ţara-de-Jios şî aceluĭ de Ţara-de-Sus, iar acum toate cetele ostaşilorŭ s'au datŭ supt ocărmuirea Hatmanuluĭ.

Aceĭ care să află din'tru aceştĭ căpitanĭ pe lângă hotare, păzăscŭ strâjile munţilorŭ şî trecerea apelorŭ; iar ceĭ ce sântŭ în mijloculŭ ţăreĭ unde nu este fricâ pentru vrajmaşĭ, strâjuiescŭ la curtea Hatmanuluĭ, şî să trimetŭ de cătră dînsulŭ în slujbele ţăriĭ; şî cum că ĭi să fi fostŭ o dinioară husarĭ, ne aratâ numele cetelorŭ acelora, care să numescŭ hânsarĭ. Hânsariĭ de Ţara-de-Jios şî de Ţara-de-Sus, sântŭ aĭ celorŭ doĭ Vornicĭ Marĭ aĭ Eparhiilorŭ acestora. Ĭi nu facŭ slujbă ostăşască, ce sântŭ numaĭ pentru lucrarea ţarinilorŭ; pentru aceia le'aŭ şî stârnitŭ lorŭ Moldovenii această parimie, care ţîce: de la arme la sapă.

Tot cătră această stare să socoteşte şî ceata vânătorilorŭ Moldovineştĭ, care are spre lăcuire cu vatavulŭ eĭ, unŭ satŭ maĭ mare de o sută de case la munte, în ţînutulŭ Pietreĭ. Aceştia au datorie la vreme de răsboiŭ, să fie tot pe lângă Domnŭ, în taberĭ; iar în vremea de pace, să zăbăvescŭ numaĭ cu vă-

www.dacoromanica.ro

natulŭ, şî aducŭ la Curte totŭ feliulŭ de fiare, cerbî, oî salbatice, şî alte care sŭ aflâ prin codri; pe unele vie, pentru desfatarea Domnuluî, şî pe altele moarte, pentru masa luî. Pentru acea sântŭ scutiţî de birŭ, iar pentru cheltuiala încârcâturiî puştelorŭ, au leafâ obicinuitâ.

Calaraşîî de Ţarigrad sîntŭ 50 cu vatavulŭ lorŭ, şî toţî vorbescŭ turceşte. Iî au datorie sâ meargâ la Ţarigrad când este trebuinţâ, şî pentru aceia, osăbit câ sântŭ sloboţî de birŭ, maî au şî de la Visteria ţăriî câte 20 de talerî.

Calaraşîî de Galaţî, încâ au vatavulŭ lorŭ şî facŭ asămine slujbâ ca şî calaraşîî de Ţarigrad, fiindŭ şî la numărŭ tot 50; însâ când să trimetŭ unde-va, nu li sâ dâ maî mult de la Visterie de cât câte 10 talerî.

Umblătoriî de Hotin sântŭ 50, şî asâmine atâţa umblătorî de Soroca. Toţî aceştia înţălegŭ limba leşascâ şî russascâ, şî când cere trebuinţa, să trimetŭ în ţara leşascâ şî în Rossia, şî amândouâ cete au câte unu vatavŭ osâbitŭ.

24 de fustaşî, care la vreme de pace strâjuiescŭ la perdelele Doamneî, şî la gvarda Curţiî în care sâ închidŭ slugile Domneştî pentru greşăle maî micî. Când este să sâ batâ cine-va cu toiege din poronca Domnească, atunce iî au datorie ca să isprăvească aceastâ slujbâ, şî când iesâ Domnulŭ din oraşŭ cu alaî, sau la altâ desfatare, atunce iî mergŭ pe lângâ dînsulŭ pe de amândouâ părţî cu puştî lungî în mânî. Asâmine slujbâ facŭ şî la râsboiŭ, şî au unŭ căpitanŭ osăbit asupra lorŭ, care să chiamâ vatavŭ de fustaşî.

www.dacoromanica.ro

Aceste sântŭ oştile care le ţine Ţara cu cheltuiala sa, pentru Domnĭ.

Când voieşte vre unŭ Domnŭ sâ ţĭie maĭ mulţĭ ostaşĭ cu cheltuiala sa, nu are împiedicare de la nimene; însâ ĭĭ nicĭ o-datâ nu îndrâznescŭ s'âşĭ înmulţascâ oştile lorŭ, fârâ numaĭ atunce când voiescŭ sâ facâ vre o râscoalâ; câcĭ ĭĭ socotescŭ a fi maĭ de folosŭ, ca s'âşĭ strîngâ banĭĭ în visteriile lorŭ, de cât s'âĭ înprâştie pe la ostaşĭ, ne avândŭ trebuinţă de dănşiĭ.

CAP IX.

Pentru obicĭnuirile şĭ ţeremoniile Curţĭĭ Domneştĭ.

Acum credemŭ câ va fi plâcutŭ pentru cetitoriulŭ celŭ poftitorŭ de ştiinţâ, ca s'âĭ descoperimŭ împreunâ şĭ pompa şĭ orânduiala care sâ pâzâşte pe la alaiurile cele râsfâlate şĭ oaspeţele Domneştĭ, precum şĭ la Bisericâ.

Orĭ şĭ când iesâ Domnulŭ afarâ din oraşŭ, ca sâ meargâ la vre-o Bisericâ saŭ Monastire, sau şĭ la râzboiŭ, atunce nu sâ împlineşti mergerea luĭ întru altŭ chipŭ, de cât numaĭ cu ce maĭ mare pompâ şĭ supt pitrecerea a mulţĭme de ostaşĭ. Înainte mergŭ vr-o câţĭ-va povâţuitorĭ şĭ îndreptâtorĭ de drumŭ, care sântŭ bunĭ pentru aceastâ treabâ d'intre oştâşĭ şĭ d'intre alergâtorĭ. După aceştia urmează călârimea, înaintea câria merge steagulŭ şĭ căpitanĭĭ cetelorŭ, aşa în cât, între fieşte-care ceatâ sâ lasâ

www.dacoromanica.ro

locŭ deşărtŭ. ca sâ sâ poată deosâbi una de alta; şî de amandouâ părţile steagului mergŭ căpitanii cetelorŭ, luându aminte pentru ostaşi ca să meargâ toţi cu rânduialâ şî în dreaptâ linie.

Dupâ aceastâ urmeazâ calaraşîi şî umblâtorii cu vatajii lorŭ, şî dupâ dânşîi caii Domneşti, mergândule înainte douâ tunuri care sâ daŭ Domnului de la poarta Ottomanicească. Dupâ tunuri vinŭ fii Domnului, şî ceva mai depârtişor de dînşîi urmează Tatâlŭ lorŭ, drept în mijlocul linieĭ, încungiuratŭ de paicĭ pe de amândouâ părţi, pentru acârora îmbrăcâminte şî slujbe, amŭ aratatŭ mai sus. Mai depârtişor de-a dreapta urmează comisii şî vâtâjăii slugilorŭ de Curte; iar de-a stânga, Postelniculŭ celŭ Mare cu ceĭ-l-alţi postelnicĭ.

In linia de atria dupâ Domnŭ, mergŭ bulubaşîi, patru pe de amăndouâ părţi, adecâ ceĭ mai vechĭ mai aproape de Domnŭ, şî mai în urma ceteĭ aceşte d'intâiŭ, mergŭ sigmenii saŭ ostaşîi ceĭ cu leafă, pe de amăndouâ părţi, luându aminte ceauşîi lorŭ, ce să înţâlegŭ caprarĭ dupĭ obiceiulŭ Europeĭ, ca să meargă în dreaptâ linie şî cu pasŭ potrivitŭ. Nu departe în urma Domnului, este locul Spatariului, care duce armele Domneştĭ. Dupâ acesta, urmează boierii ceĭ din lâuntru dupâ cum sâ numescŭ ,adecâ: Visternicii, Paharnicii, Cihodariulŭ, Medelniceriĭ; şî dupâ dănşîi vatavulŭ de copiĭ cu slugile, al doilea Paharniceĭ, şî al triilea Stolniceĭ.

Dupâ acestia vine sângeaculŭ celŭ mare, adecâ steagulŭ celŭ mare, care are în vârfŭ Luna ju-

www.dacoromanica.ro

matate, inpreunâ cu alte douâ steagurĭ, ce sâ daŭ Domnuluĭ când întrâ în stâpânire, de la curtea înpârâteascâ. Dupâ steagurĭ merge Tabulhanaoa saŭ muzica Ienicerilorŭ, dupâ care mergŭ armâşăiĭ pe de amândouâ pârţîle. Dupâ acestia, în linia d'intâiŭ, sântu boeriĭ ceĭ maĭ marĭ, întru a doua ceĭ de starea a II. şî întru a tria, ceĭ de starea a III; iar ceĭ fârâ de slujbe, mergŭ fieşte-care dupâ starea şî boeria lorŭ, unulŭ dupâ altulŭ.

Sfârşîtulŭ tuturorŭ cetelorŭ este o grâmâdire amestecatâ de sluji boereştĭ, de orâşanĭ şî de neguţîtorĭ.

Iar când este sâ meargâ Domnulŭ la vre unŭ răsboiŭ, apoĭ urmeazâ armele cele marĭ, adecâ tunurile, supt purtarea de grijâ a Şatrariuluĭ celuĭ mare; câpitanulŭ de darabanĭ cu puşcaşîĭ sau tunariĭ, cu toate cele trebuincioase ale uneĭ tabere şî zahereoa; iar dacâ nu mergŭ la râsboiŭ, apoĭ urmeazâ şî acestia cu ceĭ-l-alţĭ boerĭ dupâ boeria lorŭ.

Cu acestŭ feliŭ de orănduialâ ajungăndŭ Domnulŭ la vre o Biserică, sau Monastire, râmăne toatâ câlârimea, stăndŭ la poartâ, şî sâ închinâ la Domnŭ când trece; iar pedestrimea, cât poate încâpe în ogradâ, sâ tocmeşte în răndŭ, în cât este prin putinţâ, şî ajungăndŭ Domnulŭ la scarâ, descalicâ de pe calŭ, strîgăndŭ ceauşîĭ: sâ trăiascâ mulţĭ anĭ. Dupâ acea, îĭ iesâ întru întimpinarea Mitropolitulŭ cu Sfânta Cruce şî cu diaconiĭ sâĭ eădindŭ, şî sârutăndŭ elŭ Evanghelia, întrâ în Bisericâ, cântăndù cântâreţîĭ: Cade-să sâ te fericimŭ. Dupâ ce sâ închinâ cu evlavie pe la Sfin-

www.dacoromanica.ro

tele Icoane, pe dinaintea Analogului pe unde numai preoții și elŭ potŭ sâ treacâ, merge în mijlocul Bisericeĭ și sâ însămnează cu sămnulŭ Crucii, și întorcându-sâ câtrâ strana sa, să suie în trănsa, și hereti-sâște cu plecarea capului întâiŭ pe Mitropolitulŭ, și apoĭ pe boerii care sântŭ așazați pe la strânile lorŭ, și fiindŭ câ facemŭ arătare pentru obiceiurile și țeremoniile curții, pentru acea nu va fi ne slujîtŭ ca sâ arâtâmŭ oareș-ce, și pentru orânduiala străneloră din Biserică.

La stâlpulŭ celŭ de a dreapta din Biserică, este scaunulŭ sau strana Domnească, cu trii scări, sâpată și poliită, și amândoĭ părețiĭ ieĭ înpodobiți cu stema Domnească, și de asupra cu o coronâ poliită, supt care este Icoana Sfântuluĭ aceluia pe care âlŭ are Domnulŭ pâzîtoriŭ. De cea-l-altă parte la stîlpulŭ de a stânga, este altă stranâ pentru fiĭ Domniloră, asămine ca și ce Domnească, însă numaĭ cu două scări.

De a dreapta lângă Domnŭ, stă Spatariulŭ cu spada Domnească pe umărŭ, și cu topuzul în mână; iar de a stânga, Postelnicul celŭ Mare, și maĭ în urmă unŭ rândŭ de postelniceĭ pană la stâlpulŭ de a stânga, cu toiage în mâni. Dinapoia acestora staŭ cele-l-alte slugi ale curții, fiește-care după starea sa.

De a dreapta Domnuluĭ, câtră Altariŭ, este strana Mitropolituluĭ și a unuia din Episcopiĭ Săĭ, după care urmează Arhimandriții și Egumeniĭ Monastiriloră, până la strana cântăreților. De a stânga, în dreptulŭ Mitropolituluĭ, staŭ alți doĭ Arhiereĭ cu Egumeni, și cu asămine orânduială. De a dreapta maĭ întâiŭ după

www.dacoromanica.ro

barbaţîi ceĭ Bisericeşti, este Visterniculŭ celŭ Mare, care ţîne la îndămănă baniĭ pentru Liturghie, pe care obicĭnuieşte Domnulŭ aĭ da la Anaforă; şî pentru aceasta are şăderea sa aşa aproape, pentru ca să nu aibă atunce pricină s'ălŭ chieme maĭ de departe, şî prin acea să răsîpească Evlavia ascultătorilorŭ. Dincolo, de a stînga, este secretariulŭ sau logofătulŭ al triilea, pentru că este purtătoriŭ de grijă pentru pricinile Monastirilorŭ şî ale pârţiĭ Bisericeşti.

In unghiulŭ străneĭ, de a dreapta, staŭ cântăreţiĭ Moldovineşti, iar de a stînga, cântăreţiĭ Greceşti, care pe rîndŭ, într'u amăndouă limbele, cântă cântările Bisericeşti.

In urma străneĭ Beizadelelorŭ staŭ boeriĭ din starea întâĭ, în rîndŭ până la stîlpulŭ celŭ din tinda Bisericiĭ. După acestia urmează boeriĭ ceĭ fără de slujbe, şî după dănşîĭ, căpitaniĭ ceĭ marĭ, ceĭ-l-alţî căpitanĭ, împreună cu toţî ceĭ-l-alţî, căţî potŭ încăpe în Biserică.

Iar în urma străneĭ Domneşti, săntŭ jupănesele boerilorŭ celorŭ ce săntŭ în dregătorie, fieşte-care în drept cu barbatulŭ săŭ, până la stîlpulŭ celŭ de pe urmă de a dreapta Bisericiĭ.

La acestŭ stîlpŭ este strana Doamneĭ, asămine cu trii scărĭ, iar Domniţele staŭ între Doamnă şî între jupănesele boerilorŭ.

De a dreapta Doamneĭ, staŭ jupănesele cele din Curte, care săntŭ în slujba Eĭ, iar de a stînga, o păzăscŭ doĭ vornicĭ şî o apără de îmbulzîrea Norodului. In tinda Bisericiĭ săntŭ jupănesele boerilorŭ celorŭ

www.dacoromanica.ro

fără de dregătorie, fie-care în dreptul barbatului ei.

Macar că în toate strânele aceste sântu scaune, dar nimene nu cutează să şadă pe dânsele, fără numai la Vecernie; şi nimine nu are voie să fie cu cu capulu acoperitu, afără de cât singuru Domnulu, care numai la părţile cele mai mari ale Sfinteï Liturgii îşi descopere capulu. La priceastnă merge întâi Mitropolitulu de sărută Icoanele, şi după dânsulu merge Domnulu, şi când să pogoară elu din strana sa, să depărtează şi boierii puţin de pe la locurile loru, ca să i să închine luï la întoarcere. Săvîrşîndu-să Dumneḑeiasca Liturgie, dă Mitropolitulu Anaforă Domnuluï, Doamneï, beizedelelorŭ, domniţelorŭ, şi împreună şi la toţi boeriï ceï ce sântu în dregătorie; însă acestora o dă elu şaḑîndu în strana sa. Maï pe urmă le dă logofătulu alu treilea prinoasele Preoţilorŭ ca să guste dintru dănsele.

După acestea, iesă boieriï înaintea Domnuluï din Biserică, să întocmescu în rându, şi staŭ cu capetele goale până ce trece Domnulu, şi apoï urmează şi iï după dânsulu la curte totu cu aceiaşi orănduială precum am ḑisu maï sus. Ajungându acolo, discalică la scara ce dinafară—pentru că nimene nu cutează să meargă calare până la scara ce din launtru—să întocmescu în rându de primescu pe Domnu cu cinste la discălicarea sa; iar Domnulu, după ce suie scările, să întoarce către dânşiï şi le mulţemeşte cu capulu golu; după care să duce fieşte-care la casa sa.

Masa domnească când nu este vre o veselie, să pune maï tot-de-una la amiaḑă-ḑi în sofrageria ce

www.dacoromanica.ro

micâ, dar de multe ori și în ce mare sau în șala Doamnei, genecheo; și tot-de-una să oprescŭ la masă doi boieri mari, alți doi mai mici, și boieri de oaste dacă este locŭ, și câte o-datŭ încâ și din ostașii ceĭ vechĭ; iar la masa de sară, nu șăde nimene altulŭ fără numaĭ acela carele este rudenie cu Domnulŭ, saŭ carele este de cătră dănsulŭ socotitŭ maĭ mult de cât cia-l-alți, saŭ carele ălŭ poate zăbăvi pe dănsulŭ cu mâguliri și cu vorbe dulcĭ.

Une-orĭ șăde și Doamna cu dănsulŭ la masa de amiadă-dĭ, iar alte-orĭ să pune pentru dănsa masa osăbită în ginecheo saŭ harem, și are pentru slujba mesiĭ pe uniĭ din slugĭ și medelniceri, pe cuparĭ și și fete alese din neamŭ de boieri.

Iar la dile mari de gala, se pune masa în Divanulŭ celŭ micŭ. Sunetulŭ dobelorŭ, a paucelorŭ și a trămbițilorŭ dă sâmnŭ pentru darea bucatelorŭ, pe care le ducŭ din cuhne la masă stolniceiĭ, mergându-le înainte vatavulŭ lorŭ și stolniculŭ al 2-le, și le daŭ stolniculuĭ celuĭ mare ca să le așadă pe masă. Când vine Domnulŭ, dice Mitropolitulŭ rugâciunea meseĭ după obiceiŭ și blagoslovește bucatele, iar medelniceriulŭ celŭ mare dă apă de spalatŭ, și așădându-sâ Domnulŭ la locŭlŭ săŭ, să așadă și cia-l-alți, fiește-care dupre boieria sa.

Stolniculŭ celŭ mare încrede întâiŭ bucatele care suntŭ puse pe masă înaintea Domnului, și când începe Domnulŭ a mânca, să slobodŭ tunurile, și să bată meterheneoa ce turcească și ce Moldovinească.

www.dacoromanica.ro

Băutura ce d'intâiŭ o dă Domnuluĭ paharniculŭ celŭ mare cu unŭ paharŭ micŭ, care să ţîce credinţa în limba ţărĭĭ, turnându vinulŭ întru dânsulŭ d'intru altŭ vasŭ maĭ mare. Atunce Mitropolitulŭ şî cu cia-l-alţĭ Arhiereĭ, (carĭĭ aŭ dinaintea lorŭ bucate de peşte şî de lapte, fiindŭ că ĭi nu mănâncă carne, după canoanele Sf. Vasîle celŭ Mare), să scoală împreună cu toţĭ boierĭĭ, şî să închină la Domnŭ când be; iar după aceia nu să maĭ scoală nimine, însă tot să pleacă une-orĭ câtră dânsulŭ când be, macar de şî suntŭ beţĭ.

Slujbaşîĭ cĭĭ marĭ staŭ pe lângă masă până la paharulŭ alŭ triilea, iar după aceia, spatariulŭ celŭ mare dă spada la spatariulŭ alŭ doilea, paharniculŭ alŭ doilea le slujba paharuluĭ, şî toţĭ cia-l-alţĭ boierĭ din starea a doua începŭ slujbele lorŭ lângă boierĭĭ ceĭ maĭ marĭ. Maĭ pe urmă le dă Domnulŭ şî lorŭ la fieşte-care câte unŭ blidŭ cu bucate de pe masă, arătându sâmnŭ pentru mila sa; şî sărutându'ĭ mâna, elŭ ie fieşte-carele şî'lŭ pune în odaia ce maĭ de pe urmă, în care să maĭ pune osăbită masă pentru dânşîĭ. Asâmine cinste arată elŭ şî la cia-l-alţĭ boierĭ maĭ micĭ carĭ sântŭ de faţă, adecă bulubaşîlorŭ, căpitanilorŭ, şî alţĭ. După ce aŭ mâncatŭ cu toţîĭ şî aŭ băutŭ, mergŭ iarăşî la masa Domnească la slujbele lorŭ, şî poartă grijă ca să deĭ paharniciĭ vinŭ pe la boierĭ, şî stolniciĭ să rădice bucatele de pe masă, să le ducă, şî slugile să schimbe talgerele, şî să păzască toate după orânduială.

Armaşîĭ staŭ la coada mesîĭ cu buzdugane, de

www.dacoromanica.ro

strâjuiescŭ pe Domnŭ; sî dupâ ce aŭ bâutŭ cu toţîi împregiurŭ de vr'o câte-va orî, şî aŭ începutŭ capetele a li sâ înfierbânta, maî beŭ cu toţîi câte unŭ paharŭ mare de vinŭ, mulţâmitâ pentru darulŭ şî mila Domneascâ; alŭ doilea paharŭ elŭ beŭ pentru împaratulŭ, însâ fârâ de a maî pomeni vre unŭ nume, pentru câ Moldovenilorŭ li sâ pare a fi unŭ lucru necuratŭ şî urîtŭ a be pentru sanatatea turcilorŭ, iar pentru sanatatea Imparaţîlorŭ Christianeşti, le este cu primejdie sâ sâ închine. Paharulŭ alŭ triilea âlŭ be Mitropolitulŭ dupâ ce face puţîn cuvîntŭ pentru sanatatea Domnului, şî când pomineşte numele lui, îndatâ sâ scoalâ toţî boierîi de pe la locurile lorŭ stau în mijloculŭ divanului în rândŭ.

Dupâ sâvârşîrea rugâciunîi, face Mitropolitulŭ Cruce în faţa Domnuluî şî âlŭ blagosloveşte, şî puindŭ Domnulŭ paharulŭ la gurâ, sâ slobodŭ toate tunurile împrejur şî sâ batŭ meterhenelele; dupâ Domnŭ be Mitropolitulŭ unŭ paharŭ ca de o sutâ dramurî, însâ nu sâ depârteazâ de la loculŭ sâŭ, ce numaî cât sâ scoalâ; iar boierîi care staŭ sau şâdŭ pe acolo, deşartâ toţî doî cu doî paharâle care le sâ daŭ, şî dupâ aceia sârutândŭ mâna Domnuluî, ţîindu-lŭ Postelnicŭlŭ celŭ Mare de sub-suorî, sâ aşaţâ iarâşî pe la locurile lorŭ cele maî denainte.

Dupâ aceastâ bâuturâ, sâ maî deşartâ paharâle pentru sanatatea Doamneî, a beîzedelelorŭ, şî a domniţelorŭ, şî pentru alţîî; pentru câ Domniî nu obicînuiescŭ a sâ scula maî nainte de la masâ, pânâ când nu sâ aducŭ luminârile, pe care le aşaţâ pe masâ

www.dacoromanica.ro

medelniceriulŭ celŭ mare; ş'apoĭ atunce sâ scoală toţĭ de la masă şĭ sâ sloboḑăscŭ de cătră Domnŭ, şĭ când pune şĭ elŭ şărvătulŭ pe masâ, este sămnŭ că s'au săvărşîtŭ ospăţulŭ; şĭ înţâlegăndŭ de aceasta Postelniculŭ celŭ Mare, loveşte în pămăntŭ cu toiagulŭ săŭ celŭ de argintŭ pe care'lŭ poartâ în mănĭ, după care sămnŭ îndată să scoală toţĭ ceĭ ce potŭ să maĭ steĭ pe picioare, iar acia cariĭ sântŭ in atâta de beţĭ de nu să maĭ potŭ slujĭ cu picioarele lorŭ, îĭ rădică alţiĭ, şĭ'ĭ ducŭ de acolo.

Când să scoală Domnulŭ, âĭ aduce medelniceriulŭ apă de spalatŭ şĭ prosopŭ de ştersŭ; şĭ Mitropolitulŭ săvărşîndŭ rugăciunea, face Domnulŭ triĭ închinăciunĭ, să întoarce cătră boerĭ, şĭ cu capulŭ golŭ âşĭ ie sara bună de la dănşiĭ; şĭ întorcăndu-să după aceia cu dosulŭ cătră masă, cu mare grăbire ieŭ slugile curţiĭ bucatele de pe masă, fieşte-care ce poate apuca, pentru că îĭ âşĭ socotescŭ lorŭ de cinste ca să mănănce oareşĭ-ce de pe masa Domnească; însâ pentru ca să nu lipssască vre unŭ vasŭ de argintŭ, le este opritŭ ca să scoată afarâ vre unŭ vasŭ cu bucate; sau dacă suntŭ căte mulţĭ la unŭ locŭ, şĭ fieşte-care voieşte să mănănce deosăbĭ, atunce trebuĭ să arăte căte vase aŭ luatŭ la celŭ ce este peste camara ce cu argintăriile, şĭ să i le aducă iarăşi înapoi.

Iar muzica Domnească pitrece pe boierĭ pănă la casele lorŭ; şĭ a doua-ḑĭ să adună iarăşi cu toţiĭ în divanŭ şĭ sărută mâna Domnului, âĭ mulţămescŭ

www.dacoromanica.ro

pentru cinstea care aŭ avut'o, şî să roagă pentru iertare greşălelorŭ care le-aŭ făcutŭ la beţîie.

CAP XI.

Pentru vânatulŭ Domniloră.

După cum toţî Domniî pământuluî obicînuiescŭ a iubi vânatulŭ, asămine âlŭ iubescŭ şî Domniî Moldoveî, foarte mult; nu ca să să gândească, că iî ca din unŭ norodŭ ce este cu totulŭ plecatŭ la arme, socotescŭ maî mult vânatulŭ pentru că este în chipŭ de războiŭ, de cât toate cele-l-alte deprinderî trupeştî; însă numaî pentru că are la Moldoveniî această osăbită laudă pentru sine, ca unulŭ ce le aŭ datŭ prilejŭ de ş'aŭ aflatŭ patria lorŭ, şî aŭ luat'o iarăşî în stăpânire.

Iar fiindŭ că Domniî maî în urmă aŭ pâşîtŭ peste măsură întru acestŭ lucru, şî bieţîlorŭ ţaranî cari locuieŭ în câmpiile şî în pădurile acele care erau cu îndemînare pentru vânatŭ, de abie le lasaŭ numaî atâta vreme cât le era de trebuinţă pentru agonisîrea hrăniî lorŭ, pentru care de multe orî s'aŭ stârnitŭ şî răscoală; osăbit de aceasta, aŭ maî luatŭ sama oameniî ceî înţâlepţi, cum că Domniî cariî erau cu totul plecaţî vânatuluî, leneveu şî trebile Tăriî, lăsându-le cu totul numaî asupra Sfetniciloră săî, şî vremea care era rânduită pentru trebile aceste, o cheltuie numaî în asămine zburdărî; pentru aceia Domniî ceî din urmă, aŭ socotitŭ paguba acea-

www.dacoromanica.ro

sta, şî aŭ pusŭ măsură şî vreme desfătării acestia, întru acestŭ chipŭ, în căt nicî ţaranulŭ nu este asupritŭ până întrŭ atăta, nicî Domniî nu suntŭ lipssîţî de această desfatare.

Iî aŭ rănduitŭ pentru acestŭ lucru ḑîlele cele ce suntŭ aproape de posturile cele aşaḑate de Biserica Răsăritului; la care vreme, să adună la acestŭ vânatŭ Domnescŭ, toate breslele, boieriî, ostaşîî, mazîliî şî neguţîtoriî, împreună cu vr'o căteva miî de ţaranî din satele de prin prejurŭ, cariî întră prin codri, şî gonescŭ hiarăle; iar de către câmpŭ despre toate părţile cuprindŭ mârginile pădurilorŭ vănătoriî, uniî cu căniî, iar alţiî cu mreji, şî întru acestŭ chipŭ, fără de ostenealâ mare, prindŭ hiarele pe care le gonescŭ ţaraniî cu chiuitele lorŭ. Pentru deşteptarea sîrguinţîî vânătorilorŭ, au rănduitŭ Domniî câte unu bacşîşŭ ştiutŭ pentru fieşte-care hiară vânată.

Celuî ce vânează unu iepure 'i să dă 25 de aspri; pentru o vulpe, 60; pentru unŭ râmătoriŭ sălbaticŭ, unŭ talerŭ; pentru unŭ ursŭ, unŭ galbânŭ; şî pentru o ciută, 80 de aspri.

Dupâ isprăvirea vânatuluî, să aducŭ hiarele cele curate, o parte in cuhnea Domneascâ, iar cea-l-altâ parte să înpărţăşte pe la boieriî şî pe la dregătoriî Oştii; iar pe cele necurate, vulpî, lupî, urşî, mâţî salbatice, şî alte hiare care maî săntŭ prin codriî Moldoviî, le lasă paicilorŭ, saŭ slugilorŭ Domneştî, care nu îşî scotŭ din ele puţîn folosŭ.

*) Să înţălege aspri a fi 2 la o para, saŭ precum i'au ḑîsŭ maî pe urmă: leţcaie.

www.dacoromanica.ro

Osăbit de aceste patru vremi ale anului ce sântu rânduite pentru vânatu, poate Domnulu de câte ori voieşte, să strângă locuitorii şî s'ăi puie la vânatu, căci nimene nu poate s'ŏlu opreascâ, sau să'i steî împrotivă, după cumu am şî ţîsu mai sus; însă ă'şi pricinuieşte prin acea nume râu, şî în urmâ vecînică difaimare, şî nici nu poate să fie elu bine încredinţatu că nu ălu v'oru părî boerii la poarta Ottomanicească, pentru nişte asupriri ca aceste.

Iar când ălu îndeamnă pe dânsulu o vreme frumoasă, sau gustulu loculuî, ca s'ăşi facă vre o desfatare ca aceasta, atunce orânduieşte elu unu vânatu din adunarea curtenilorŭ săi, şî a ostaşîlorŭ, care tot de-a-una au datorie s'âlu asculte. Însă nici aceasta nu o face aşa des, în cât să cheltuiască vremea la vânatu, şî s'ăşi lenevească trebile Ţăriî.

CAP XI.

Pentru îngroparea Domnilorŭ când morŭ în Scaunŭ.

Moldovenii nu cinstescu pe Domnii lorŭ numaî cât sântu ii în viaţă, ce încă şî după ce morŭ. Îndată după ce moare Domnulu, dacă este vara, îi bălzămuiescu trupulu luî, şî rămâne neîngropatu în palatulu său, până când să adună toţî boerii ceî marî şî ceî micî, Arhiereii, Arhimandriţîî, Egumenii tuturorŭ Monastirilorŭ, cum şî Monahii care sântu vestiţi pentru vieţuirea lorŭ ce sfântă. Preuţîî ceî maî aleşi, în vremea aceasta, ălu îmbracă

www.dacoromanica.ro

pe dănsulŭ cu hainele şî giuvaierurile Domneştî, şî boeriî ceî marî şî ceî micî, şî ceî-l-alţî slujbaşî staŭ înprejurulŭ luî, cu asămine smerenie, ca şî în viaţa luî; şî totŭ Norodulŭ umblă în oraşŭ cu capetele goale pentru jălire, şî în toate ţîlele, pănă cănd ălŭ îngroapă, tragŭ toate clopotele ţîua şî noaptea; şî în ţîua îngropării să face alaiŭ asămine ca şî acela pe care ălŭ făce elŭ în viaţa sa cănd merge unde-va.

Partea Bisericească merge înainte, cănţănd cănţările îngropăreî după obiceiulŭ Biserice Răsăritului; şî pe de amăndouă părţî mergŭ ostaşiî cu puştile şî cu steagurile întoarse, arătăndŭ cu toţiî jălire în feţele şî întru înbrăcămintea lorŭ, cu care înpărtăşăscŭ încă şî pe caiî lorŭ, făcăndu-le lacrimî pe ochî cu mustŭ de ceapă.

Năsălia o ieŭ pe umere boeriî din starea întăiŭ, şî să schimbă pe rănduŭ de către tovarăşiî lorŭ ceî din stările cele mai de jos, arătăndŭ că staŭ spre ascultarea poroncilorŭ Domnuluî lorŭ, atăt în viaţă, căt şî după moartea luî.

Mai în urma alaiuluî este muzîca ostăşască amestecată cu dobe, care daŭ unŭ sunetŭ jalnicŭ, fiindŭ slăbănogite.

Cu aceastâ rănduială ălŭ ducŭ pe dănsulŭ la Biserica ce mare, şî pănă cănd să cănţă Prohodulŭ, ălŭ punŭ jos lăngă strana acea întru care au şăţutŭ elŭ în viaţa sa.

După aceasta sâ suie cuvăntăreţulŭ în Amvonŭ, şî face pentru dănsulŭ cuvăntŭ pe largŭ, povestindŭ faptele şî naravurile luî cele bune, şî arătăndŭ pa-

www.dacoromanica.ro

guba care s'au pricinuitŭ Ţării cu moartea lui; iar mai pe urmă mângâie pe ascultătorĭ pentru paguba acea, dându-le nedejdie că iarăşĭ v'orŭ afla faptele acele slăvite, la fiulŭ următoriulŭ lui.

După săvărşîrea cuvântului, să apropie de năsălie toţĭ Arhiereii, Egumenii, boerii ceĭ marĭ şî ceĭ maĭ micĭ, şî toţĭ aceĭ care au fostŭ în slujbele luĭ, şî îĭ sărută mâna dreaptă şî Crucea care este în mâna acea.

Apoĭ după ce îi daŭ luĭ şî această cinste maĭ de pe urmă, dacă au hotărîtŭ elŭ maĭ înainte s'ălŭ îngroape în oraşŭ, ălŭ ducŭ la locŭlŭ celŭ de îngropare, totŭ cu aceiaşĭ pitrecere cu care l'aŭ adusŭ la Biserica ce mare, unde boerii din starea întâĭ, ălŭ slobodŭ în mormântŭ cu năfrămĭ de matasă, şî Mitropolitulŭ aruncă întâiŭ ţărnă peste săcriŭ. Atunce îndată să slobodŭ tunurile şî să batŭ meterhenelele, cu care este amestecatŭ huetulŭ clopotelorŭ, şî aşa să face unŭ huetŭ încurcatŭ, care nu să sfărşăşte până când este mormântulŭ acoperitŭ deplin.

Iar dacă au poroncitŭ elŭ ca s'âlŭ îngroape în vre o Monastire depărtată de oraşŭ, apoĭ să orânduiescŭ numaĭ vr'o câţĭ-va din boerĭ cu slugile curţiĭ, şî cu mare pompă îĭ ducŭ trupulŭ luĭ acolo, arătându'ĭ asămine cinste ca şî în viaţa luĭ; căcĭ dacă au să treacă prin vre unŭ oraşŭ sau târgŭ, ălŭ ieŭ din carâtă pe umerele lorŭ, şî aşa ălŭ ducŭ până ce trecŭ de ce-a parte de oraşŭ; şî când sosâscŭ la Monastirea acea care este rânduită pentru

www.dacoromanica.ro

îngropare, ălŭ îngroapă cu aceiaşĭ rănduială precum amŭ dîsŭ maĭ sus; şî aşadă stema Domnească în părătele celŭ maĭ de aproape alŭ Bisericiĭ.

CAP XII.

Pentru pravilile Ţârii.

Ce feliŭ de pravile au fostŭ în Dacia în vremele vechĭ, este neştiutŭ, pentru tăcerea Istornicilorŭ.

Insă după asamanarea obiceiuluĭ de pe la cele-l-alte noroade bărbăreştĭ, putemŭ să prepunemŭ cum că voia Domnilorŭ şî dreptatea firească, au avutŭ putere ca şî o pravilă scrisă.

Insă după acea, cu biruirea Craiuluĭ Decebal de Împaratulŭ Ulpio Traian, s'au gonitŭ noroadele Dace din Dacia, şî ţara s'au făcutŭ ţînutŭ Romanŭ, umplăndu-să cu noroadele Romane, şî au primitŭ şî pravilile Romane de la locuitoriĭ eĭ ceĭ noĭ. Aceasta au ţînutŭ atăt căt au fostŭ ţara supt stăpănirea Împăraţilorŭ Romanĭ şî Ţarigradenĭ; iar dudupă ce au fostŭ e golită de locuitoriĭ eĭ prin năpădirile barbarilorŭ, şî Împaraţiĭ Ţarigradului văđîndu-se sîliţi a o pârâsî, purtăndŭ grijă numaĭ pentru dănşiĭ; au începutŭ apoĭ şî pravîlile Romane între Dacĭ, până întru atăta a să strica şî a să schimba, în căt, după discălicarea ce norocoasă a luĭ Dragoş, maĭ că nu ştieŭ judecătoriĭ să judece drept.

Pentru acea Alexandru Despotulŭ (Suveranulŭ) celŭ dintăiŭ alŭ Moldoviĭ, pe carele l'aŭ numitŭ lăcuitoriĭ: Celŭ

www.dacoromanica.ro

Bunŭ, pentru faptele luĭ cele mariĭ; voindŭ elŭ să vindece rana aceasta, au primitŭ de la Împăraţiĭ Ţarigradului, cu Corona Crăinscă, înpreună şĭ pravilile greceştĭ, care erau cuprinse în cărţile luĭ Valsamon.

Şĭ din cărţile acele pre largĭ, au scosŭ numaĭ acea ce este astăţĭ pravila Moldoveĭ.

Insă obiceiurile cele multe, pe care le aŭ fostŭ luatŭ iĭ de pe la noroadele cele învecinate cât au umblatŭ iĭ rătăciţi prin prejurŭ, nu le aŭ pututŭ sminti: precum la moştenirea Scaunuluĭ, la obiceiulŭ dieţelorŭ, şĭ la împărţirea acareturilorŭ de moştenire şĭ a moşiilorŭ, fieşte-care neamŭ pe pământŭ are osăbitŭ obiceiŭ.

Pentru acea şĭ la Moldoveni s'au făcutŭ două pravile, una scrisă, care este întemeiată pe canoanele Împăraţilorŭ Romani şĭ Ţarigradeni, şĭ pe canoanele Soboarelorŭ Bisericeştĭ; iar alta ne scrisă, care să poate ţice ivire sau apucare a neamului; căcĭ să şĭ ţice în limba noastră: „obiceiu“ cu cuvântŭ slavenescŭ.

Insă, pentru că aceste obiceiurĭ ne fiindŭ scrise, de multe orĭ le calca şĭ le schimosă judecătoriĭ ceĭ strămbĭ, pentru acea Vasîli Albanitulŭ care au fostŭ Domnŭ în Moldova în veaculŭ trecutŭ, au pusŭ oameni bine încuviinţaţi şĭ pricepuţĭ la pravilile ţărĭĭ, de au adunatŭ la unŭ-locŭ toate pravilile ţărĭĭ cele scrise şĭ cele ne-scrise, făcândŭ dintru dânsele o carte osăbită pentru pravile, care şĭ până în ţiua de astăţĭ este pentru judecătoriĭ Moldoveĭ aţa dreptăţeĭ după care judecă drept.

www.dacoromanica.ro

CAP XIII.

Pentru Divanulŭ de judecată alŭ Domnilorŭ şi alŭ Boerilorŭ.

Anulŭ deplinŭ, osăbit de ţîlele postuluĭ care sântŭ oprite de Biserică, să face judecată în Divanŭ, înaintea Domnuluĭ, pe toată săptămâna câte de trii sau de patru orĭ. Divanulŭ acesta, care după cuvântulŭ turcescŭ să înţălege şala ce de judecată, este tot-de-a luna în mijloculŭ Palatuluĭ Domnescŭ. Intru acesta este la păretele celŭ dinapoĭ Scaunulŭ Domnescŭ, şĭ deasupra luĭ chipulŭ Domnuluĭ Isus-Xristos, carele să aratŭ de faţă la judecată, şĭ dinaintea Sfîntuluĭ Chipŭ arde necontenit o făclie. In partea de a stânga, care sĭ la Moldovenĭ să socoteşte partea ce maĭ cinstită, după obiceiulŭ turcescŭ, este şăderea Mitropolituluĭ; după dânsulŭ şădŭ boieriĭ ceĭ ce sântŭ în slujbă, fieşte-care după starea sa; iar dincolo de a dreapta, la păretele divanuluĭ, este şăderea boerilorŭ celorŭ fără de slujbe. In mijlocŭ, de a dreapta, maĭ aproape de Domnŭ, stă Spatariulŭ cu Spada Domnească; şĭ ceva maĭ depărtişor tot de acestă parte, stă Postelniculŭ celŭ Mare, cu unŭ rândŭ lungŭ de Postelniceĭ. Ceĭ-l-alţĭ care maĭ sântŭ de trebuinţă la Divanŭ, aproţĭ şĭ armaşĭ, staŭ drept dinaintea Domnuluĭ.

După ce face Domnulŭ puţînă rugăciune către Judecătoriulŭ Cerescŭ, să aşaţă în scaunulŭ său, şĭ poroncindu-să fieşte-care să tacă, aducŭ aproţiĭ înlăuntru

www.dacoromanica.ro

după poronca pâzitorilorŭ de la perde, pe doĭ sau trĭĭ dintru norodulŭ celŭ jâluitoriŭ, care sâ afla adunatŭ la perde; pe care după isprâvirea jâluirii, sĭ după hotârîrea ce li să face, să sloboḑâscŭ iarâşĭ afară pe altâ uşâ a divanului, dacâ nu este s'âĭ ducâ la temniţâ.

După acestia urmeaḑâ alţîĭ, până când numaĭ este nimene altulŭ să să maĭ jâluiască; iar bătându ceasulŭ de miaḑâ-ḑi, să pune celorŭ-l-alţi jâluitorĭ altâ ḑi cu vade, ca să vie la Divanŭ.

Aceastâ judecată este atâta de înfricoşată şĭ ne faţarnică, încât însuşĭ Logofătulŭ celŭ Mare, părându-lŭ macar unŭ ţaranŭ, şĭ auḑindŭ câ să pomineşte numele său, îndată trebuĭ să să scoale de la locului său, şĭ să stei de a stânga părîşului său, până când â'şĭ isprâveşte acesta jalba sa.

Pricinile cele maĭ marĭ le hotăreşte însuşĭ Domnulŭ, iar cele maĭ micĭ le lasă asupra boierilorŭ, şĭ aceştia le cercetează pe la casele lorŭ, şĭ le hotărăscŭ. Dacâ să împacâ cu judecata lorŭ amândouâ părţi, părâşului împreună cu celŭ părâtŭ, apoĭ asâmine să ţine în samâ ca şĭ când s'arŭ fi curmatŭ în Divanulŭ Domnescŭ; iar când vre unulŭ din ru amândoĭ gândeşte câ i s'au făcutŭ strâmbatate, atunce poate ca să cerce iarâşĭ la Divanulŭ Domnescŭ, unde să cercetează pricina de alŭ doile; şĭ dovidindu-să vre unŭ boeriŭ câ au făcutŭ judecată faţarnică, luându mită, sau făcându părtinire, sau ne având măcar pricepere să judece, atunce să pedepssâşte cumplit; iar dacâ cunoaşte Domnulŭ, că

www.dacoromanica.ro

aceluia care s'au jăluitŭ, i s'au fostŭ făcutŭ judecată dreaptă, apoĭ ălŭ pedepssăşte pe acela cu bataie, pentru că au difaimatŭ judecată boieriuluĭ; şĭ pentru că nu au ţinutŭ în samă poronca stăpânească, ălŭ globeşte Domnia cu cea ce socoteşte, plătindŭ elŭ îndoitŭ şĭ cheltuiala celuĭ-l-altŭ, pe care l'aŭ trasŭ elŭ la judecată.

Când voieşte Domnulŭ să asculte însuşĭ jalbele şĭ pricinile cele marĭ, atunce chiamă înaintea sa în Divanŭ pe părâşulŭ şĭ pe celŭ părâtŭ, şĭ dă voie la amândoĭ ca să spuie toate ce au, părâşulŭ de părâtŭ, şĭ celŭ părâtŭ pentru apararea sa; şĭ cercetându-să pricina, spune întâiŭ Mitropolitulŭ gândulŭ sâu cu glasŭ, şĭ după dânsulŭ ceĭ-l-alţĭ boierĭ judecătorĭ, fieşte-care precum socoteşte, macar de şĭ ştiŭ că Domnulŭ are altŭ gândŭ; şĭ hotărâscŭ pe celŭ părâtŭ sau a fi slobodŭ, sau ălŭ judecă a fi vinovatŭ; iar boierii ceĭ fără de slujbe, nu cutează să ţică nimică, nicĭ s'âşĭ arăte gândurile lorŭ, fără numaĭ atunce când sântŭ întrebaţĭ de Domnŭ. După ce s'au auţitŭ gândurile tuturorŭ, cunoscându pe unulŭ a fi vinovatŭ, întreabă Domnulŭ pe Mitropolitŭ, de ce pedeapssă este acela vrednicŭ după pravilile cele politiceştĭ şĭ cele Bisericeştĭ; iar Mitropolitulŭ arată întâiŭ hotărîrea pravililorŭ, şĭ după acea, pune înainte mila Domnească, căria nu poate judecata s'âĭ puie hotarŭ; şĭ făcându şĭ boierii asămine, pe urmă arată şĭ Domnulŭ gândulŭ sâu, şĭ hotărâşte pe celŭ părâtŭ, orĭ a fi slobodŭ, sau ălŭ osândeşte la moarte, saŭ la altă pedeapssă. Şĭ acia care sântŭ părâţĭ pentru vre

www.dacoromanica.ro

o greşală mare, vrednică de chinuitŭ, să daŭ pe mâna armaşuluĭ celuĭ mare, ca s'âĭ puie la prinsoare; iar acia care au fostŭ aduşĭ la judecată pentru vre o datorie, să daŭ pe mâna vătavuluĭ de aprodĭ.

Chinurile şĭ pedepssele sântŭ de multe feliurĭ: pe talharĭ îĭ spânzură; pe prădătorii de Biserică, îĭ ardŭ; boierilorŭ care omoară pe cine-va, le taie capetele; iar pe ţaranĭ care facŭ vre o ucidere de omŭ, îĭ punŭ în ţapă, avândŭ moarte maĭ prelungită şĭ maĭ cumplită; şĭ acestŭ felŭ de greşală, pre rare orĭ poate să fie pedepssută maĭ lin de către stăpânitoriŭ, fără numaĭ atunce când să poate învoi ucigaşulŭ cu rudeniile celuĭ ucisŭ, împăcându-să de faţă cu Domnulŭ, ţicându: că îĭ â'ĭ iartă luĭ greşala, şĭ nu cerŭ să să răsplătească sânge pentru sânge, sau moarte pentru moarte. Şĭ dacă poate ucigaşulŭ să dobândească iertarea aceasta de la dânsiĭ, atunce poate elŭ oareşi-ce să nedejduiască în mila Domnească; însă, pentru aceia tot nu poate elŭ să fie bine încredinţatŭ că va rămâne cu viaţă; căcĭ, avândŭ Domnulŭ ştiinţă pentru purtările luĭ cele maĭ dinainte, că nicĭ cu unŭ felŭ de pedeapssă nu l'aŭ pututŭ face să înceteză de la răutăţile sale; sau fiindŭ macar şĭ alte pricinĭ, pentru care nu voieşte elŭ s'âĭ dăruiască viaţă, atunce dă elŭ acestŭ răspunsŭ după obiceiŭ, ţicându: că macar că jăluitorii şĭ rudeniile celuĭ ucisŭ, potŭ s'âĭ ierte greşala luĭ, însă elŭ nu poate suferi ca să trăiască în ţara sa ucigaşĭ de oameni, şĭ răpitorĭ de odihnă, ca să umple cu punoaile lorŭ mădulările cele sănătoase ale ţării Ast-

www.dacoromanica.ro

felŭ hotârâşte elŭ pe unii ca acia s'âĭ pedepssascâ cu moaret, sau s'âĭ trimeatâ la Ocnă.

Când ascunde vre unŭ boieriŭ baniĭ Domneştĭ, sau face vre o socoteală primejduitoare înpotriva Domnuluĭ sâŭ, care de multe orĭ să şî întâmplă, după cugetele cele nestatornice ale Moldovenilorŭ, atunce pe unii ca acia poate Domnulŭ s'âĭ pedepssască cu moarte, fârâ de a să sfătui cu ceĭ-l-alţĭ boierĭ. Iar dacâ nu are fricâ că v'a ave pagubă din pricina prelungireĭ, sau nu are de a purta grijă că nu v'orŭ pune aciĭ sfetnicĭ a luĭ în lucrare socoteala sa, vâţîndŭ nevoia, atunce elŭ ca s'âşĭ arăte dreptatea judecâţiĭ sale, şî să înspăimânteză pe ceĭ-l-alţĭ, aduce pe acelŭ vinovatŭ înaintea Divanuluĭ, şî âlŭ dovideşte pe dănsulŭ din scrisorile luĭ pe care le au prinsŭ, (dacâ are), sau cu alte temeiurĭ de ale vicleşugului luĭ, şî ălŭ pedepssâşte cu moartea sau cu altâ pedeapssâ; şî dacă este vinovatŭ de moarte, nu poate s'ălŭ pedepssascâ cu altŭ felŭ de moarte, fârâ numaĭ cu tăierea capuluĭ. Iar dacă este s'âlŭ pedepssascâ cu bataie, atunce nimene altulŭ nu poate s'âlŭ batâ, fârâ numaĭ însuşĭ Domnulŭ cu mâna sa, adecâ cu topuzulŭ sau buzduganulŭ; care macar că este bataia ce maĭ cumplită, dar cinstiĭ nu este vătămătoare; precum cu toiegele saŭ cu biciulŭ, care este pedeapssa ce maĭ de ocară.

Pricinile nu au zabavâ la Divanŭ, şî o pricină ie sfârşîtŭ într'o ţî, şî maĭ ales in ţîua ce dintâiŭ; sau dacă este pre încurcată, să hotărâşte în triĭ sau patru divanurĭ. Când nu poate Domnulŭ

www.dacoromanica.ro

ca să vie la divanŭ, avândŭ înpiedicare de alte trebĭ, sau fiindŭ bolnavŭ, atunce toţĭ boierĭi sâ aşaḑâ pe la locurile lorŭ, şâḑândŭ asâmine ca şî când arŭ fi Domnulŭ de faţă, şî judecă şî hotărăscŭ pricinele jâluitorilorŭ, trimiţândŭ înscrisŭ câtrâ Domnŭ judecâţile lorŭ, înpreună cu înştiinţarea pentru toatâ curgerea pricinii.

Osâbit de aceasta, maĭ este slobodŭ fieşte-căruia ca să deie jalba sa la Domnŭ, când merge elŭ la vre o Biserică, sau când iesâ la preumblare; şî luându-le Spatariulŭ alŭ IV, le pune pe masa Domneascâ când sâ întorcŭ la curte înapoĭ. Dupâ aceia, merge Logofătulŭ celŭ de taĭnâ şî le ceteşte înaintea Domnuluĭ, şî scrie de asupra lorŭ hotărîrea Domneascâ.

Iar jalbele cele mincinoase, sau care cuprindŭ vre o cerere fârâ dreptate, le rupe; şî dupâ aceia, le dâ Spatariulŭ acela iarâşĭ în mânâle jâluitorilorŭ, şî povâţuitoriulŭ aproḑilorŭ are purtare de grijâ ca să sâ înplinească hotărîrea Domneascâ.

Nicĭ o dată nu s'au auḑîtŭ povestindŭ, să sâ fie întorsŭ prin darurĭ judecata vre unuĭ Domnŭ, sau să să fie abătutŭ de la dreptate fâcândŭ părtinire vre unĭĭ părţĭ; macar de este şî ştiutŭ câ la boierĭ sau întâmplatŭ unele ca aceste câte odatâ. Aceasta este orânduiala cu care ajungŭ jalbele celorŭ asupriţĭ la Judecătoriĭ ceĭ maĭ Înalţĭ aĭ Moldoveĭ, adecâ la Domnŭ şî ceĭ care judecă împreună şî sub privighierea luĭ.

Decĭ, să arâtâmŭ acum oareşĭ-ce, şî pentru judecâţile cele micĭ. Aceste săntŭ de două feluri: a-

www.dacoromanica.ro

decă judecăţile de obştie ale Ţării, şî judecăţile deosebi ale unuĭ ţinutŭ.

Toţĭ sfetniciĭ Domneştĭ, şî boieriĭ ceĭ de Divanŭ din starea I. îndată după ce să află afară din Ieşĭ, au putere în toată Moldova să judece, şî să hotărască pricinile cele de judecată. Insă Vornicii ceĭ Marĭ au amândoĭ maĭ multă putere în eparhiile lorŭ, căcĭ, de judecata lorŭ, nu poate să să ferească nicĭ unulŭ care este de supt stăpânirea lorŭ; şî atunce pe ceĭ-l-alţi boierĭ nu âĭ primescŭ ca să le fie judecătorĭ, ce calcă judecata lorŭ, şî să întorcŭ la Divanulŭ Domnescŭ. Dar şî cu judecata Vorniculuĭ, ne înpăcăndu-să o parte sau alta, are voie ca să deii jalbă la Divanulŭ Domnescŭ; şî apoĭ, acolo nu să maĭ cercetează pricina de aldoile, ce să caută numaĭ să vadă, de este judecata curmată drept după pravila Ţării, precum scrie în mărturia Vorniculuĭ, care să dă după obiceiŭ la partea ce învingătoare. Asămine numaĭ aşă să cercetează şî judecata altuĭ boierŭ, când nu să mulţămeşte vre o parte cu dânsa, şî dă jalbă la Divanŭ; iar când să află nedreaptă judecata vre unuĭ boierŭ,—care să obicĭnuieşte să fie une orĭ — atunce unulŭ ca acela trebuĭ să sufere pedepsse grele; iar aflăndu-să la cercetare că s'au judecatŭ drept, şî că jăluitoriulŭ numaĭ pentru gâlceavă au vatamatŭ cu difaĭmare cinstea boieriuluĭ, atunce acela să pedepssăşte cu bataie, plătindŭ îndoit şî cheltuiala celuĭ-l-altŭ cu care s'au judecatŭ.

S'au maĭ îngăduitŭ boierilorŭ din starea I. ca şî

www.dacoromanica.ro

în ieşi să judece şi să hotărască pricinile; însă dacă voiescu amăndouă părţi gălcevitoare, pentru că nimine nu poate să fie propitu de la Divanulu Domnescu.

Când au hotărîtu vre unu boieru fără Divanulu Domnescu o pricină de judecată care au fostu dată în sama lui, atunce trebui ca judecata sa, împreună cu temeiurile hotărîrei, să o dei Logofătului celu Mare, prin mâna unui logofătu de Divanu; şi vădîndu acesta că s'au făcutu judecata după pravila ce politicească şi după ce Bisericească, şi după închipuirea pricinei, atunce scrie cu mâna sa de desupt: „s'au cercetat;" şi o dă logofătului al III. ca să o întărească cu pecetea Divanului, făcând-o prin acea neschimbătoare. Iar dacă cunoaşte elu, că boierulu au făcutu judecată nedreaptă, atunce rupe scrisoare, îndreptându pe jăluitoru la Divanulu Domnescu. Insă afară din Curte, nu poate Logofătulu celu Mare să cerceteză judecata altui boieru, sau să o lepede.

Unu boieru de stare mai mică, nici într'unu chipu nu poate să zădărnicească judecata unui boieru mai mare; iar pentru că boierii ceî mari trebui să fie la Curte mai necontenit, neputându căuta toate pricinile în toată ţara; pentru aceia în fieşte-care oraşu şi târgu, s'au orânduitu osăbiţi judecători ca să judece pe locuitori. Aceştia în vr-o câte-va locuri să chiamă parcalabi; iar întru altele, vornici şi camaraşi. Parcalabi sântu câte doi, la Hotin, la Cernăuţi, la Suceava, la Niamţu şi la Soroca; şi pen-

www.dacoromanica.ro

tru că cetăţile aceste sântu cele mai alese, pentru aceia să şi ţîcu pe numele dregătorieĭ acestia ale obladuitorilorŭ lorŭ. Mai sântu câte doi parcalabi şi la Roman, la Botoşăni, (Târgulŭ Doamneĭ), la Orheiŭ, la Chişinăŭ, la Lăpuşna, la Fălciŭ, la Galaţi, la Tecuciŭ, la Tutova şi la Putna; iăr cele-l-alte târguri mai micĭ, precum este Bacăul, Târgul—Frumos, Hârlăul şi Kovurluiul, au numai câte unŭ parcalabŭ. La Bărlad sântu doi vornicĭ judecătorĭ, în loculuĭ Vorniculuĭ celuĭ Mare de Ţara-de-Jos; şi asămine sântu doi la Dorohoiŭ, în loculuĭ Vorniculuĭ de Ţara-de-Sus; doi la Kămpul-lung, şi unuluĭ la Bacău. Asupra Ocnilorŭ sântu osâbiţi doi camaraşi.

Aceştia toţi, macar că au putere să caute şi să cerceteză toate pricinile, însă de a le hotârî, nu au iĭ voie, fără numai pe cele mai micĭ; iar pe cele marĭ, trebuĭ să le trimeată către Vorniculŭ celŭ Mare alŭ părţiĭ aceleĭ, sau la Divanŭ. La asămine întâmplare, hotărăscŭ iĭ celorŭ cu pricina o ţi de vade, întru care este să iasă amândoi înaintea Domnieĭ. Aceasta să face întru acestŭ chipŭ, adecă: „Parcalabulŭ scrie o scrisoare întru care arată, cum că N şi P avându gălceavă unuluĭ cu altuluĭ pentru această pricină, au datŭ jalbă, şi s'au apucatŭ că să v'orŭ afla la Divanŭ în cutare ţi; asâmine scrisoare să dă de către dănşiĭ la amândouă părţi. Când nu să arată vre unuluĭ în Divanŭ la vadeua ace însamnată, apoi acela trebuĭ să plătească gloabă: unŭ ţaranŭ 25 de galbinĭ, unŭ maţilŭ o sută, şi unu boierŭ şâsâ sute; ne putându să facă la aceasta nicĭ o în-

www.dacoromanica.ro

dreptare, fără numaĭ atunce când poate să arăte că au fostŭ împiedecatŭ de vre o boală, sau cu vre o slujbă Domnească, san cu altă treabă poroncită de ceĭ maĭ marĭ.

CAP XIV.

Pentru veniturile cele vechĭ şĭ cele de acum ale Moldoveĭ.

Cum că Moldova, după discălicarea luĭ Dragoş, au fostŭ moştie moştenitoare, numaĭ câte la unŭ Domnŭ sîngurŭ, arată destul de luminat, atât hronografiile noastre, cât şĭ Hrisoavele Domnilorŭ celorŭ vechĭ; căcĭ lăcuitoriĭ ceĭ noĭ aĭ Moldoveĭ, nu au pututŭ să'şĭ aleagă moşiile anume, şĭ să le ieĭ în stăpânire; ce după vitejîia fieşte-căruia, le au datŭ Domniĭ Boieriĭ, dăruindu-le sate şĭ moşiĭ. Adevărulŭ pricinieĭ aceştia, ălŭ întărescŭ toate Hrisoavele neamurilorŭ celorŭ vechĭ din Moldova, care le au pentru stăpânirea satelorŭ şĭ ale moşiilorŭ lorŭ; Hrisoave din care să vedĭ că sântŭ numaĭ daniĭ, pentru care au să mulţămească dărnicieĭ Domnilorŭ.

Şĭ pentru ca să să vadă aceasta maĭ luminat, iată că amŭ adăugitŭ a pune aice şĭ acestŭ Hrisovŭ, pe care l'au datŭ Stefan Voevodŭ celŭ Mare luĭ Teodor Kantimir, strămoşuluĭ nostru, care să cuprinde întru acestŭ chipŭ:

„Fiindŭ că Teodor Kantimir, parcalabulŭ de la „Chilia şĭ de la Smil, s'au aratatŭ întru apararea a„cestorŭ cetăţĭ ca o slugă credincioasă, şĭ ca unŭ „ostaşŭ vitezŭ alŭ Crucii luĭ Xris. împotriva năvăli-

www.dacoromanica.ro

„rilorŭ turceştĭ şĭ tâtâreştĭ; însâ pe urmâ cu voia „luĭ Dumneḑâŭ, pustiindŭ şĭ luându turcii toate locu- „rile aceste, şĭ elŭ prin puterea lorŭ fiindŭ silitŭ ca „s'âşĭ pârâsascâ moştile pârinteştĭ, care au fostŭ „dăruite moşuluĭ şĭ strâmoşuluĭ sâŭ, de Domniĭ care „au fostŭ maĭ înainte de noĭ, pentru slujbele lorŭ „cele credincioase; pentru aceia din milâ şĭ din dra- „goste Chreştineascâ, dâruimŭ maĭ sus numitului „Teodor Kantimir: triĭ sate în ţinutulŭ Fâlciilorŭ „cu toate ale lorŭ, pâdure, cămpŭ, ape şĭ pâscărĭĭ; „şĭ âlŭ facemŭ maĭ mare peste tot codrulŭ Tigheciu- „luĭ, şĭ Câpitanŭ Mare peste câlârimea de Tigheciŭ." (Care era pe atunce la optŭ miĭ de oamenĭ, pre- cum aratâ Istornicii.)

Aşĭdere tot asâmine ḑicŭ şĭ Hrisoavele care sântŭ date pe la alte familiĭ.

Pentru aceasta nicĭ unu neamŭ boierescŭ nu este în Moldova, care să nu'şĭ aibâ numele sâŭ în- prumutatŭ de pe numele satuluĭ, pe care l'au fă- cutŭ elŭ întâiŭ, fiindu'ĭ dăruitŭ de Domnie. Precum s'au numitŭ şĭ Kantimir dupâ aceia: Smiliştean, de pe satulŭ luĭ celŭ cu asâmine nume; Racoviţă, de pe Racova; şĭ Urechie, de pe Urechieştĭ.

Iar fiindŭ câ în vremile aceste maĭ din urmă, s'aŭ înmulţitŭ pre tare numărulŭ boierilorŭ, în cât să pâre câ aceste daniĭ v'orŭ împresura de tot venitulŭ Dom- nescŭ; pentru aceia Domniĭ au împârţitŭ în osâbită visterie veniturile cele de trebuinţâ pentru folosulŭ obştiĭ, care era maĭ înainte pentru cheltuielele Dom- neştĭ cât şĭ pentru cheltuielele cele trebuincioase ale

www.dacoromanica.ro

obștiĭ. Pentru cheltuiala curțiĭ lorŭ, ș'aŭ propitŭ toate oraşâle şî târgurile din Moldova, împreună cu 12 sate de pe aproape; nu maĭ puțîn şî ocnele, vâmile, ḑăciuiala sau dajdia oilorŭ, a râmătorilorŭ şî a stupilorŭ de pe la țaranĭ şî de la mazîlĭ, pentru că boierii tot au ramasŭ cloboḑĭ până acum de dările aceste. Cele-l-alte veniturĭ pe toate le aŭ lasatŭ pentru trebuința obștiĭ şî pentru boierĭ; şî au aşaḑatŭ cu întărire acestŭ birŭ, care să ḑîce fumăritŭ, că, fieşte-care casă țărâneascâ să dei la vreme de pace pentru trebuința Republiceĭ, câte 80de aspri (adecă un leŭ); iar la vremea deschidereĭ vre unuĭ râzboiŭ, căte o rublă, adecă 120 de aspri; şî la nevoie maĭ mare, câte unŭ galbânŭ, 200 de aspri, adecâ 2 leĭ 20 parale. Mărimea sumeĭ care să face dintru aceştĭ birurĭ poate cetitoriulŭ să o cunoască dintru aceasta, că era îndestulâtoare pentru cheltuiala a 40 miĭ de ostaşĭ Moldovenĭ, şî 40 miĭ de străinĭ, Nemțĭ, Cazacĭ, Sîrbĭ, Bulgarĭ, Alvanițĭ şî Grecĭ.

Veniturile Domneştĭ eraŭ pe anŭ peste 900 miĭ leĭ, şî cum că de la Câmpul-Lung să aduceŭ câte 24 miĭ de oĭ ḑăciuială, ştimŭ din catastivele cele de socoteală ce să potŭ vide.

Iar acum, vaĭ! intru atâta sărăcie şî ticăloşîie s'aŭ acufundatŭ Moldova, în cât abie poate să iasă a şâsa parte din veniturile cele maĭ de'nainte, adecă: din vămĭ iesă ca la 45 miĭ leĭ, din ocne 15 miĭ; din oraşe şî din târgurĭ pe unde sântŭ parcalabi, 22 miĭ şî 5 sute, şî din ḑăciuielĭ 15 miĭ; iar in anulŭ celŭ dintăiŭ, la inceputulŭ stăpânireĭ, când daŭ şî

www.dacoromanica.ro

boierii ḑâciuială, să cuprinde ca la 30 mii lei din ḑăciuiala stupilorŭ, şî din a rămătorilorŭ 37 mii 500; de pe la curteni, saŭ boierii din starea ce mai mică, 22 mii 5 sute, care sumi socotindu-să peste tot, să facŭ ceva mai mult de cât 150 mii lei.

Aceste venituri potŭ Domnii, după plăcerea lorŭ, să le cheltuiască pentru dânşii şî pentru Curtea lorŭ.

Iar veniturile cele pentru obştie, nu sântŭ aşaḑate după putinţa lăcuitorilorŭ, ce după măsura lăcomiei turceşti; căci acea ce cerŭ ii, nu să poate a nu să da; şî Domnulŭ nu este silitŭ ca să dei şî elŭ din venitulŭ săŭ agiutoriŭ lâcuitorilorŭ pentru uşurarea lorŭ.

Purtarea de grijâ pentru venitulŭ obştii, este asupra celorŭ dintâii şâpte boieri de Sfatŭ. Aceşti toţi aŭ voie ca să între in visterie, adecă odaia intru care să face Sfatulŭ de obştie, şî mai şâde atunce între dânşii şî Visterniculŭ celŭ Mare, pentru că este asupra Visterieî, şî are şî cheile de la camara Visterieî.

Când vine vre o poroncă de la curtea turcească, saŭ când este de trebuinţâ pentru alte pricini ale obştieî, atunce poronceşte Domnulŭ prin scrisoare ca să să adune acolo aceşti şâpte boieri, şî să facâ sfatŭ asupra pricineî aceia; şî adunându-să ii în Visterie, să sfătuiescŭ şî trimetŭ înştiinţare la Domnŭ cu Visterniculŭ celŭ Mare, după cum aŭ socotitŭ că cere trebuinţa ca să să urmezâ; iar dacă este plăcutŭ Domnului sfatulŭ lorŭ, poronceşte ca până întrŭ atâte ḑîle, să să puie hotărîrea în lucrare.

www.dacoromanica.ro

Atunce să trimetŭ prin ţînuturĭ, doĭ, trĭĭ sau şĭ maĭ mulţĭ împlinitorĭ, după cum cere trebuinţa, şĭ aceştia adună banĭĭ, sau zahareoa, sau şĭ alta care le este lorŭ poroncitŭ, şĭ le daŭ în sama Visterniculuĭ, luându de la dânsulŭ scrisoare asupra primirĭĭ.

Tot acestorŭ şăpte boierĭ de Sfatŭ, are Visterniculŭ datorie, pe totŭ şvertulŭ anuluĭ, să le deĭ samă pentru primirĭ şĭ pentru cheltuielĭ.

La vremile liniştite, să găsăscŭ la camara Visterieĭ căte patru-ḑecĭ şĭ cincĭ, până şĭ la şăsă-ḑecĭ mĭĭ leĭ ; iar când să trimete Domnŭ noŭ de la Poarta turcească, sau acelŭ vechiŭ când să înnoieşte în Domnia sa, cu vre unŭ firmanŭ de înoire, atunce trebuĭ să să adune ca vr'o şâpte-ḑecĭ şĭ cincĭ mĭĭ leĭ, care să ieŭ de pe la bieţĭĭ lăcuitorĭ, orĭ cu ce chipŭ, numaĭ ca să potolească nessăţoasa lăcomie de banĭ a turcilorŭ.

Pentru aceia, trebuĭ să privimŭ înaintea ochilorŭ apunerea Moldoveĭ ce de dinafară, înmulţîndu-să şĭ în toate ḑilele lipssa şĭ licăloşţia în lăuntru.

CAP XV.

Peniru birulŭ şĭ darurile ce dă Moldova porţiĭ ottomaniceştĭ

Din vremile întru care s'au ivitŭ armatele turceştĭ la ţărmurile Dunărĭĭ şĭ până în ḑilele luĭ Stefan Voevodŭ celŭ Mare, ş'aŭ aparatŭ Moldovenĭĭ tot cu

www.dacoromanica.ro

vitejîie sloboḑănia lorŭ, neplecându-şĭ grumaḑîĭ supt jugŭ străinŭ, sau să să înşăle, nicĭ prin măguliri, nicĭ prin juruite marĭ, dar nicĭ prin pilda megîieşilorŭ lorŭ, adecă a Muntenilorŭ.

Iar cum că Domniĭ Moldoviĭ de multe orĭ au datŭ banĭ la turcĭ, precum arată hronografiile Patrieĭ noastre, nicĭ noĭ nu ne dămŭ înlăturĭ. Pentru că Domniĭ noştri ceĭ înţâlepţi, când puteŭ să'şĭ răscumpere cu banĭ strămtoririle şî nevoile lorŭ, maĭ bucuroşĭ îşŭ goleŭ punga, de cât să'şĭ rănească ţara şî pe lăcuitorĭ; urmându după pilda Senatuluĭ Veneţieĭ, celŭ slăvitŭ pentru înţâlepţiunea ocărmuiriĭ luĭ. Insă altŭ birŭ care să fi fostŭ necontenit în toată vremea, nu au pututŭ să li să arunce lorŭ de la nimine, până după vremea luĭ Stefan celŭ Mare; căcĭ atunce, fiulŭ săŭ Bogdanŭ Chiorulŭ, din poronca atâluĭ săŭ, după cum să ḑice, au închinatŭ ţara sa turcilorŭ, cu aşâḑâmîntŭ ca să le dei pe anŭ câte patru miĭ galbinĭ, patru-ḑăcĭ caĭ şî 24 şoimĭ; însă nu ca birŭ, ce numaĭ ca unŭ sâmnŭ de închinăciune. Tot după această tocmală, când era să meargă însuşĭ înparatulŭ la războiŭ, atunce ave să trimeată şî elŭ la oastea turcească patru miĭ de Moldovenĭ.

Această tocmală cu aşaḑământŭ au ţînutŭ aproape de unŭ veacŭ, pentru că turciĭ fiindŭ mulţămiţĭ că au pusŭ numaĭ funia în capulŭ zîmbruluĭ Moldovinescŭ, nu au cutezatŭ să o scurteză până ce nu l'aŭ înblânḑitŭ.

Iar maĭ pe urmă, după răscoala luĭ Ioan Armanulŭ, fiindŭ scurse de tot puterile Moldovenilorŭ,

www.dacoromanica.ro

au făcutŭ turcii începutŭ ca să ceară de la Petru Voevodŭ Şchiopulŭ, următoriulŭ luĭ Ioan, căte două-spre-ţăce miĭ galbinĭ, ca unŭ birŭ, sau haragiŭ; şĭ macar că boierii s'au plepatŭ la aceasta, dar Petru nu au voitŭ să primească, pentru ca să nu îşĭ pricinuiască în urmă difaimare, că au pricinuitŭ elŭ întâiŭ birŭ Moldovii; ce părăsîndu-şĭ Scaunulŭ, s'aŭ dusŭ la Ardeal, la moşiile sale, şĭ în locŭlŭ luĭ au pusŭ turcii pe Iancu Sasul, unŭ omŭ hapssînŭ şĭ tiranŭ, Sardanapalul Moldovenilorŭ, care au primitŭ şĭ au învoitŭ turcilorŭ toate cele ce cereŭ iĭ, numaĭ ca să dobândească Domnia. Căcĭ elŭ nu ave fricĭ că îşĭ va vatama numele săŭ celŭ bunŭ, pentru că nicĭ l'au avutŭ vre o-dată.

Iar apoĭ maĭ în urmă după aceia, ispitindu-să Domniĭ de multe orĭ ca să'şĭ lepede jugulŭ, şĭ maĭ ales când să întâmplă şĭ alte tulburărĭ în ţară, au găsîtŭ turcii vreme cu prilejŭ de au maĭ măritŭ birulŭ acela, în cât aceĭ două-spre-ţâce miĭ galbinĭ, adecă triĭ-ţâcĭ miĭ leĭ, *) s'aŭ suitŭ la nouă-ţecĭ şĭ şâpte miĭ cincĭ sute leĭ, care să plătescŭ acum la visteria curţiĭ turceştĭ.

Pentru rădicarea banilorŭ acestora, când nu sântŭ turcii încurcaţĭ în răsboiŭ cu alte stăpâniri din Evropa, trimetŭ iĭ la Moldova pe totŭ anulŭ, căte o slugă din cele de taină de aĭ Imparatuluĭ, cu nume de Hazne-Agasĭ. Acesta după ce sosăşte şĭ întră

*) Să înţălege, că în ţilele Domnuluĭ Dimitrie Cantimir, câte doĭ leĭ şĭ 20 parale umbla galbânulŭ.

www.dacoromanica.ro

în oraşŭ cu mare pompă, numără banii haragiului, şî î'i dă iarăşi în sama Domnieĭ, ca s'ăĭ trimeată la Ţarigrad; şî pentru această ostineală, i să dăruiescŭ 11.250 leĭ, o blană de samurŭ şî altele; orĭ i să daŭ banĭ maĭ mulţĭ, maĭ ales cŭnd să porunceşte în scrisoarea Vizirului, saŭ cŭnd este ştiutŭ, că acelŭ Hazne-Agasî are mare trecire la Împaratulŭ luĭ.

După ce plătescŭ Capu-chihaialele Domnuluĭ banii acia la visteria Împărătească, primescŭ scrisoare la mănă de la Hazne-Agasî, pe care o daŭ apoĭ luĭ Madin-Calfasî (maĭ marele peste banĭ), şî acesta le maĭ dă altă scrisoare, întru care ţice: „că s'aŭ plătitŭ „haragiulŭ pentru totŭ anulŭ acesta"; şî după aceia, aducŭ iĭ hârtiile aceste două la Mectubci-Efendi, Logofătulŭ celŭ întâiŭ alŭ Vizirului, sau la Logofătulŭ Vizirului celŭ de tainâ, care luându scrisorile celorŭ-l-alţĭ, le dă altă scrisoare de la sîne precum că s'au plătitŭ banii. După aceia, mergându capu-chihaialele la vizirulŭ cu scrisoarea aceasta maĭ de pe urmă, î'i înbracă elŭ câte cu unŭ caftanŭ, şî scrie atât vizirulŭ, cât şî tefterdarulŭ, o scrisoare împreunată câtră Domnŭ, întru acestŭ chipŭ:

„(După titlu,) banii care aveţĭ să plătiţĭ pe totŭ „anulŭ, s'au adusŭ, şî s'au plătitŭ drept deplin, cu „trimesulŭ nostru Hazne-Agasî, şî prin chihaialele tale, „care neîncetat slujăscŭ la poarta Ottomanicească. „Deci, foarte bine să fiĭ peste măsură bine-cuvân„tatŭ întru toate lucrările tale, şî s'âţĭ fie cu pace

www.dacoromanica.ro

„pânea întru tot pre luminatului nostru Împaratŭ, şî „Domnului nostru celui sfântŭ. Eŭ te voi vide. — „Urmează asâmine tot-de-una şî de acum înainte, „cheltuindu-ţî la slujbele Împaratului toată puterea cu „poala râdicată, şî să te înfricoşâzŭ de a face râŭ, „sau a te împotrivi poroncilorŭ ce'ţî să vorŭ tri„mete, şî umblă în credinţă cu picioru statornicŭ. „Pace ţîie !“

Osâbit de haragiulŭ acesta de peste anŭ, pentru care amŭ aratatŭ acum, mai dă Moldova încă şî la Baieram sau Paştele turceştî, ca unŭ peşchieşŭ Împaratului, 18,750 leî, şî două blănî, una de samurŭ, preţŭ de 3,250 leî, şî alta de râsŭ; Valideî sultanului, adecă mamei Împaratului, 7,500, leî şî o blană de râsŭ; pentru ceară de făclii pentru curtea Impârăteascâ, 9,000 leî; pentru sâŭ de unsŭ corâbiile cele de oaste, 18,000 leî; luî Chîzlar-Agasî, 2,500 leî şî o blană de samurŭ; vizirului, 7,500 leî şî o blană de mult preţŭ; luî chihaia, 3,750 leî şî o blană de samurŭ; tefterdarului, 500 leî şî o blană de samurŭ, şî luî Reis-efendi, 1,720 leî şî o blană de samurŭ.

Cele-l-alte daruri care să împârţâscŭ pe la slugile Împaratului şî ale vizirului, postavurî, pânzurî de matasă, şî blănî de samurŭ maî proaste, care să ţîcŭ paîce, pentru că sântŭ fâcute din picioarele samurilorŭ, pre rare orî să cuprindŭ în banî maî puţîn de 60,000 leî.

Osâbit de aceste, când să face vre unŭ râzboiŭ cu Leşiî sau cu Ruşiî, maî are Ţara datorie, când

www.dacoromanica.ro

poronceşte vizirulŭ, sâ facâ podŭ peste Dunâre, saŭ sâ dei caĭ pentru grajdiulŭ Împărătescŭ, sau pentru trasulŭ tunurilorŭ, şĭ sâ dei zuhereoa. Insâ cheltuiala acestora sâ scade din haragiŭ.

La punerea Domnilorŭ, nu sâ plăteşte tot-deuna o sumâ potrivitâ, ce sâ hotărăşte plata aceia dupâ lâcomia de banĭ a vizirului, şĭ dupâ lâcomia de cinste a candidatului, adecă acelui ce voieşte sâ ieĭ Domnia; macar câ obiceiulŭ este ca sâ dei Împăratului 37,500 leĭ; Valideĭ Sultanului, 5,700; viziriului, 22,500; luĭ chihaia 11,250; Tefterdarului, 1,500, şĭ luĭ Reis-Efendi 750 leĭ.

Darurile, cum s'arŭ ţice „bairam-peşchieşŭ“ pentru cele-l-alte slugĭ ale curţiĭ şĭ boierĭ, să suie la 60.000 leĭ. Luĭ Schimne-Agasĭ, care aduce pe Domnĭ în Scaunŭ, i să dă 10.000 leĭ; şĭ pre de multe orĭ cuprindŭ toate cheltuielele aceste încâ şĭ pânâ la 300,000 leĭ. Numaĭ însâ nu le dă Domnulŭ de la camara sa, ce Ţara are datorie ca sâ le plinească pe toate.

Încâ şĭ înnoirea saŭ întărirea Domnilorŭ cere cheltuieli de aceste.

Aceasta este, orĭ ce micâ, orĭ ce mare, precum amŭ aratatŭ maĭ sus: ce micâ să face numaĭ cu hiuchim-firman, care să plăteşte numaĭ cu 37.500 leĭ, sau şĭ maĭ puţîn, maĭ ales când este vizirulŭ voitoriŭ de bine Domnului aceluia; iar înnoirea ce mare, la care sâ înnoieşte Hrisovulŭ Domnieĭ dupâ triĭ anĭ de stâpânire, cere asămine cheltuială ca şĭ la punerea din noŭ a unuĭ Domnŭ.

www.dacoromanica.ro

Osăbit de aceasta, când să trimete câtră Domnŭ cu vre o poroncă vre unŭ capigi-başa sau altă slugă înpărătească, atunce nicĭ acela nu poate să rămăie nedăruitŭ.

CAP XVI.

Pentru neamulŭ boieriescŭ din Moldova.

Cela ce voieşte a cerceta pentru ivirea neamuluĭ boieriescŭ, nu are trebuinţă după pilda altorŭ noroade să creadă iscodirile cele neadevarate sĭ întunecoase; căcĭ istornicii Greceştĭ şĭ ceĭ Latineştĭ, care de toţĭ învaţaţiĭ lumiĭ sănţŭ cunoscuţĭ a fi adevaraţĭ, ne arată lumina ce maĭ curată în pricina aceasta; şĭ eu nicĭ nu credŭ că va tăgădui cine-va că nu au fostŭ din ostaşĭ şĭ politicĭ Romanĭ, noroadele acele, pe care le au răssăditŭ Traian în Dacia după ce au biruitŭ elŭ pe Crainlŭ Decebalŭ, răssîpindŭ toată Impărăţiia Dacilorŭ. Şĭ când i'arŭ lipssĭ şĭ mărturia aceasta, adecă: cum că Adrian, după moartea luĭ Traian, dăndŭ Barbarilorŭ multe ţărĭ din Asia, numaĭ pentru aceia s'au propitŭ pe sineşĭ a nu părăsĭ şĭ Dacia. pentru că să teme ca să surpe în strîcăciune pe altĕ miĭ de Romanĭ care lăcuieu întru dânsa; atunce cetitoriulŭ celŭ ştiitorŭ de întămplările vremilorŭ vechĭ, voindŭ ca să să încredinţăzâ pentru adevărulŭ pricinii aceştieĭ, îĭ va fi destul ca s'aşĭ aducă aminte nu-

www.dacoromanica.ro

mai de obiceiulŭ celŭ necontenitŭ alŭ Romanilorŭ, după care le era lorŭ propitŭ a primi pe nimene în vre o legioană, dacă nu era din politie şi de neamŭ.

Deci, socotimŭ că nu va mai fi de trebuinţă ca să facemŭ vre o adiverinţă de mărturie înpotriva lui Enea Silvie, care ţice: „că Moldova au fostŭ numai unŭ locŭ de ocrotire pentru Romanii cei izgoniţi", pentru că nici o-dinioară mărturia unui istornicŭ care au fostŭ pe vremele acele, nu să poate să să socotească mai puţin de cât chitirile şi prepusurile cele după chefulŭ de sîne ale altuia, care au fostŭ cu o mie de ani mai tărdiŭ.

Iar chipulŭ cu care s'au săditŭ înainte şi s'au ţinutŭ în Dacia viţa Românească aşa multe sute de ani, de la Traian şi până în vremile noastre, nu ne este voie ca s'ălŭ descoperimŭ aşa pe larg, ce numai sîngurŭ adevărulŭ acesta ălŭ punemŭ înpotriva celorŭ ce sântŭ cu îndoială, adecă: că limba Moldovinească care mai mult de cât toate alte limbi să asămăneză cu limba Romană, ne îndreptează la spiţa neamului nostru destul de luminat, în cât nimene nu poate să mai stei înpotrivă cu nimică.

Insă, noi cu toate aceste, tot nu îndrăznimŭ a ţice cu încredinţare, cum că neamurile boereşti cele mai de frunte care sântŭ acum vestite în Moldova, au întrecutŭ cu slavă pe neamulŭ acesta şi mai nainte supt stăpînirea Romanilorŭ, când lăcuiau în Dacia; căci, prifacerea ţării noastre ne este cunoscută îndestul, şi ştimŭ pre bine, că Dragoş, discălicătoriulŭ în Moldova, nu au datŭ boierii mai mari celorŭ

www.dacoromanica.ro

care aveu nume de neamŭ, ce acelora care întreceu pe alții cu vetejia și cu credința, puindu'i în dregătoriile cele politicești și în cele ostășești. Mai știmŭ încă, că ii prin satele cele ce erau pustiete de năvălirile Tatarilorŭ, au așadatŭ țarani goniți de prin țara Leșască; și ori că puneu numele lorŭ sateloră acelora, mai ales care erau făcute de dănșii, sau după cum să vedi a fi mai adevărat, li să da lorŭ satele ca unŭ sămnŭ pentru că s'au boieritŭ.

Și pre știutŭ este că în vremile cele mai dincoace, prin sîla turcească răssîpindu-sĭ Crăiia Sărbilorŭ și Crăiia Bulgarilorŭ, împreună și Scaunulŭ Grecilorŭ căzăndŭ supt stăpânire străină, multe neamurĭ boierești din cele mai de frunte ale noroadelorŭ acestora s'au trasŭ la Moldova, în locŭlŭ celŭ de obștie pentru scapare de pe vremea aceia, și prin purtările lorŭ cele cu credințŭ, au dobânditŭ slavă și boierie.

Asămine s'au întâmplatŭ și cu vr'o câte-va neamurĭ boierești de ale Tatarilorŭ, care, sau că au căzutŭ în robie prin războaiele cele necontenite ce aveu Schiftiĭ cu Moldovenii, sau și pentru neunirile care cumva să întâmplau între dânșii, să plecau de bună voie Domnilorŭ Moldoveĭ, și Christiani făcându-să, să puneu la slujbele Țăriĭ, atât la cele politicești cât și la cele de Oaste.

Iar după aceia, mai ales în veacŭlŭ celŭ trecutŭ, începându-să a să trimete de la Țarigrad Domnĭ străinĭ în Moldova, și acestia până când erau Tărigrădenĭ, âșĭ cumparau robĭ Cerchezești și Avasâștĭ; și după

www.dacoromanica.ro

ceĭ slujeu pe dânşiĭ robiĭ aceştia multă vreme cu credinţă, îĭ puneu pe la dregătoriile curţiĭ Domneşti, şi după aceia încă şi în starea boierească.

Domniĭ au maĭ primitŭ în slujbele boiereştĭ şi vr'o câte-va neamurĭ Leşâştĭ, maĭ ales care erau plecate asupra Ţării, după cum şi din Moldoveni mulţi au primitŭ boieriĭ Leşâştĭ.

Întru acestŭ chipŭ înmulţîndu-sâ pre tare numârulŭ boierilorŭ, au socotitŭ Domniĭ de au deosâbitŭ boieriile în triĭ stârĭ. In starea ce dintâiŭ au aşaţatŭ pe aceĭ care, sau câ au fostŭ puşĭ însuşĭ de Domnĭ prin dregătoriile cele maĭ marĭ ale ţârii, sau câ erau nâscuţĭ dintru acelaşŭ neamŭ. Iĭ au asâmine protie înaintea celorŭ maĭ micĭ, ca şi boieriĭ ceĭ marĭ în Russia.

În starea a doua sântŭ curteniĭ, sau oameni ceĭ din curte, care au dobânditŭ unŭ satŭ sau maĭ multe, prin darŭ sau prin clironomie.

In starea a tria sântŭ calaraşiĭ, care pentru folosulŭ moşiilorŭ ce le sântŭ lorŭ dăruite de Domnie, tot de-una mergŭ la râzboiŭ cu cheltuiala lorŭ.

Ceĭ maĭ de pe urmâ sântŭ râzâşiĭ, care sâ asâmâneazâ cu odnodvorţiĭ Russâştĭ. şi nu au vecinĭ, ce lâcuiescŭ câte mulţĭ în sate, şi âşĭ lucrează moşiile lorŭ însuşĭ iĭ, sau cu slugile ce le au nâimite.

Neamurile boierilorŭ pe care le aratâ dintru începutŭ Istoria Moldovineascâ, sântŭ încâ şi pânâ acum toate, şi este de minune, câ niciŭ unŭ neamŭ boierescŭ din cele vechĭ nu s'au stînsŭ de tot, fârâ numaĭ sîngurŭ neamulŭ luĭ Vasîlie Albanitul, Dom-

www.dacoromanica.ro

nulŭ Moldoveĭ, care era maĭ mare la numĕrŭ de cât toate cele-l-alte, iar acum s'au stânsŭ de tot; şĭ macar câ oare-care neamurĭ au scapatatŭ la atâta sărăcie, în cât, din câte cincĭ miĭ de case cele ave mai fieşte-care supt stăpânire, de abie au ramasŭ câte cu cincĭ, însă tot au ramasŭ macar neamulŭ.

Decĭ, noĭ voimŭ ca sâ arătămŭ aice neamurile, fieşte-care pe numele *) luĭ; şĭ fiindŭ că toate sunt

*) Fiindŭ câ în timpulŭ scursŭ de când scrie illustrulŭ Istoricŭ această carte şĭ până în ḑilele noastre, s'au stânsŭ multe din familliele citate de elŭ, pe aceste le v'omŭ însamna cu o cruce. Prevenimŭ tot o-dată pe cetitoriulŭ nostru, sâ nu sâ lesă înşalatŭ la privirea unorŭ indivi̯dĭ, care poartă astăḑĭ uniĭ din numele istorice ce le dămŭ aice ca stânse, căcĭ purtarea acestorŭ nume, nu este din partea lorŭ de cât o pură usurpaţiune, unŭ furtŭ în toată primirea cuvântuluĭ; usurpaţiune cu atâta maĭ frecventă la noĭ, cu cât nimine nicĭ nu opreştĭ, nicĭ nu pedepssâştĭ pe celŭ întâiŭ venitŭ, căruia a'ĭ treci prin capŭ sâ surpe, sâ fure numele care i'arŭ plâce numaĭ, sub singura raţiune din partea usurpatoreluĭ, că numele care â'ĭ suride, este maĭ onorabilŭ de cât adevarata luĭ poreclă. Astfelĭŭ de vr'unŭ numĕrŭ de anĭ, videmŭ pe toate ḑilele unele din slugile boiereştĭ, pe carele nu le amŭ pute califica maĭ nimerit de cât pur şĭ simplu prin denumirea atât de caracteristică şĭ pământeană de: „ciocoĭ“ ce într'o voace au dat o acestorŭ indivi̯dĭ trustelele bresle a Poporuluĭ nostru, boierĭĭ, negustorĭ şĭ lăcuitorĭĭ ţaranĭ; astfelĭŭ, ḑicemŭ, videmŭ ḑilnicŭ pe aceştĭ ciocoĭĭ, după ce au făcutŭ câte-va parale prădându pe stăpânŭ, în marea majoritatea cazuluĭ, debutându pe scena socială sub masca liberalismuluĭ maĭ adese orĭ, prin adăugirea la numele lorŭ a terminaţiuneĭ boiereştĭ de „*u*“ sau „*scu*“ care la noĭ şĭ în limba noastră, nu'ĭ alta de cât traducţiunea în tocmaĭ a particuleĭ nobiliare Franceze „*de*“, sau aceleĭ nemţeştĭ „von“, care vre sâ ḑică: *Siniorele de la cutare Castelŭ sau din cutare Neamŭ*, şĭ făcândŭ prin urmare Gavrilescu, Ştefăniu, Stănescu, etc, din

www.dacoromanica.ro

de o-potrivă în cât privește vrednicia, pentru aceia pe amŭ pusŭ după rânduiala alfabetului, adecă :

† Abazăscu.
† Arbore.
† Azan. [1])
Arapu.
Bantuș.
† Bașota.
Balș. (Două neamuri.)
Bogdan.
† Bou sau Boulescu.
† Bohuș. [2])
Burghelea.
† Buțureanu.
† Cerchez. (Cerchezi) [3])
† Ciogolea.

Gavril, Ștefan, Stan, etc, etc. Nemulțămiții cu atâta, și înmulțându-să cu timpulŭ peste măsură numărulŭ metamorfozelorŭ nobiliare, democrații noștri, democrații care să reșunau de numele tatâlui lorŭ, găsâŭ acum și porecla înpiumutată încă tot pre mojicească pentru fețele lorŭ, și mai alipieŭ pe lângă e oare-care nume istoricŭ ce și l'alegeu *ad libitum* din litopistele Țării. De acea possedămŭ astâdi o mulțime de Arboreștĭ, de Cantemireștĭ, etc, etc, care au supleatŭ la lustrulŭ ce l'au datŭ acestorŭ glorioase nume două-deci câmpe de bătălie sau alte jârtve făcute pe Altariulŭ Patrii, prin gloria culesă spălându blidele boierești și prădându pe stăpânii lorŭ. Alții, fără a trece prin această crizalidă nobiliară, fără mai multă zabavă sau bataie de capŭ, șau alesŭ din capulŭ locului vr'unŭ nume din cei mari care i'au plăcutŭ. Ast-feliŭ pe lângă ceĭ adivarați cu aceste nume, mai avemŭ încă o mulțime de Micleștĭ, de Doniceștĭ, de Kostăkeștĭ, de Ghiculeștĭ, etc, pentru singura rațiune că au umblatŭ în coada acestora sau că suntŭ din satele lorŭ.

[1]) Care să tragŭ de la Azan, unŭ frate a lui Ioan, Domnulŭ Țării Munteneștĭ, despre care pomenești Huniad.

[2]) Celŭ de pe urmă din acestŭ neamŭ, mateĭ Bohuș, șau stânsŭ în ĝilele noastre.

[3]) Acestŭ neamŭ șau stânsŭ cu deșăvârșire, de și niște Greci șau apropriatŭ în ĝilele noastre numele lui.

www.dacoromanica.ro

† Ţiban.
† Ţifescu.
† Darie. [1])
Donicĭ. [2])
† Durâcescu sau Donea.
† Dragoş.
† Frâticescu.
Ganea.
† Gheaghescu.
Goian. [3])
Hincescu.
† Hâbâşâscu.
† Hâzarescu.
† Hrizoverghiĭ. [4])
† Isac.
Kantacuzen. [5])
† Kantimir. (Tatarĭ de Crim.)
† Karabas sau Karabaşâscu
Karp.
Katargiu.
† Klucer sau Klucerescu.
Kostâcheştiĭ şĭ Gavriliţăştiĭ, sau Boldur. [6]).

---

[1]) Celŭ de pe urmâ din adevarata familliĭ, Darie, Ghiorghieĭ Darie-Dărmănescu, s'au stânsŭ in ḑilele noastre la adânca bătrâneţe, şĭ au lasatŭ prin adoptiune dreptulŭ de a purta numele de Darie unuĭ fiŭ a ficeĭ sale, cu numĭ Miclescu.

[2]) Nu trebuĭ să confunde cine-va cu adevăraţiĭ Doniceşt pe o familliĭ de la Roman, cu numele de Doniţă, care şĭ au trocatŭ porecla contra numele boierescu de Donici; înşălăciune care poate să treacă cu atâta mai lesne, cu cât suntŭ in viaţă o mulţime de membriĭ din adivarata familliĭ.

[3]) Familliĭa Goian există încă până astădĭ in Bucovina, foastă provinţie de alŭ Moldoveĭ. Suntŭ şĭ la noĭ indivizĭ cu nume de Goian; aceştia însă suntŭ falşĭ, iĭ aŭ uzurpatŭ acestŭ nume.

[4]) Celŭ de pe urmă din acestă familliĭ, Manoli Hrisoverghiĭ, frate cu unŭ poetŭ care nu lipssă de merite, s'au stânsŭ in ḑilele noastre, fără altĭ urmaşĭ de cât o fică, Maria, ornamentulŭ sexuluĭ eĭ.

[5]) Greci, care să tragŭ de la Ioan Cantacuzen, Imparatulŭ Ţarigradului.

[6]) Ramulŭ Gavriliţâscu din acestă familliĭ s'au stânsŭ, şĭ aŭ ramasŭ cela-l-altŭ ramŭ, carele este şĭ celŭ maĭ mare, adecă Kostăkeştiĭ, reprezentatŭ şĭ elŭ prin maĭ multe ramurĭ: Boldour-Negel, Boldour-Kostaki, Boldour Iepureanu, şĭ ramulŭ Boldour-Lăţâscu, carele este şĭ celŭ maĭ mare, cobărându-să in dreaptă linie din fiulŭ celŭ maĭmare alŭ luĭ Kostaki, fiuluĭ luĭ Boldur şĭ fratele luĭ Gavril.

www.dacoromanica.ro

Jora.
Kostin. (Sârbĭ)
Krupenski. (Leşĭ)
† Kiriac.
Miclescu.
Milo.
† Mirea.
† Mihulea.
† Movilă. [1])
† Moţoc.
Murguleţ.
† Nacu.
† Niculea sau Niculescu. (Gregĭ.)
Paladi. (Grecĭ)
† Plifretra. (Grecĭ)
† Pilat. [2])
† Pissoski [3])
Prâjâscu.
Razu. (Grecĭ)
† Racoviţă.
† Ropcenescu.

---

[1]) Din neamulŭ acesta au fostŭ cinci Domnĭ.

[2]) Numele aceştei familiĭ stânsă de mult, s'au uzurpatŭ de curând de o familiie de făclierĭ din Botoşânĭ, numită Vasîliu. Tatulŭ uzurpatorilorŭ, negustoriŭ onorabilŭ din Botoşânĭ, să nume Vasîli făclierulŭ. Fiĭ luĭ, în locŭ de a imita pe tatâlŭ lorŭ în virtutea şĭ calităţile luĭ morale, s'au ruşinatŭ de elŭ şĭ de numele luĭ, şĭ au făcutŭ din Vasile: *Vasîliu*, nume pe care l'au purtatŭ ĭi vr'o duzină de anĭ, după care ruşinându-să şĭ de elŭ, şĭ gâsându-lŭ şĭ pe dânsulŭ pre mojicescŭ pentru dânşiĭ, l'au lepadatŭ cu totul pentru numele de Pilat, pe carele l'au uzurpatŭ suntŭ abie 4 sau 5 anĭ, sau şĭ maĭ puţîn incâ.

[3]) Aceastâ familiie s'au stânsŭ, şĭ ceĭ care au uzurpatŭ numele de Pissoski, nu suntŭ de cât niştе olarĭ din Botoşânĭ, cariĭ gâsându unŭ tezaurŭ în pământŭ săpându lutŭ pentru oalele lorŭ şĭ înbogăţându-să de o-datâ, şĭ-aŭ lepadatŭ şĭadevăratulŭ nume şĭ oalele lorŭ, şĭ au uzurpatŭ numele boierescŭ de Pissoski. Acestŭ factŭ este atât de adevăratŭ,—până într'atâta de notorietate publicâ, în cât elŭ nu este negatŭ nicĭ chiar de pretinşiĭ Pissochieştĭ; cu adăugire însâ din partea lorŭ, *că ĭi deveni-să olarĭ, numaĭ din cauză că scăpata-să din antica splendoare şĭ bogăţiie a neamuluĭ lorŭ, cauză pentru care şĭ'au ascunsŭ şĭ numele pe carele l'au reluatŭ numaĭ atunce când ĭi au fostŭ în posiţiune de alŭ purta cu cuvenita demnitate.*

www.dacoromanica.ro

Roseti. (Greci.) [1]
Sturdza.
† Stăvărescu.
Stârcea.
† Talpan.
Tanscu.
† Totoiescu.
† Tudor. (Greci)
Turculeț. [2]
† Talabă sau Tălăbășăscu.
† Tămășăscu.
Tăutu. [3]
† Urechie.
† Săptelicĭ sau Săptilică.
† Șipoteanu.
† Șoldănescu.
† Zorilescu.

Moldovenii aveu maĭ nainte obiceiŭ, care prin lungimea vremiĭ s'au fostŭ făcutŭ ca șĭ o pravilă, de nu dădeu boieriĭ oamenilorŭ celorŭ tineri, macar de erau șĭ din neamulŭ celŭ maĭ de frunte, până când nu'șĭ aratau iĭ credința la alte slujbe maĭ proaste, șĭ să făceu iscussîțĭ prin deprindere. Pentru aceia boieriĭ ceĭ maĭ mici, dădeu pe copiiĭ lorŭ îndată după ce treceu aniĭ copilărieĭ, în slujbă pe la boieriĭ ciĭ marĭ, însă nu'ĭ puneu la altă slujbă, fără numaĭ cât de slujău

[1]) Pe lângă ceĭ adevaraţĭ cu acestŭ nume, maĭ suntŭ încă șĭ de acia care elŭ poartă cu nedrept.

[2]) Despre existența până astăḑi alŭ acestuĭ neamŭ, nu putemŭ afirma cu încredințare, pe cât nicĭ n'amŭ pute-o contesta legalminte cu vre-o probă autentică.

[3]) Numele acesteĭ familliĭ care există poate încă în Ieșĭ, este astăḑi atât de răspânditŭ din cauza nenumăratelorŭ șĭ ḑilnice uzurpațiuniĭ, în cât elŭ au agiunsŭ de a fi purtatŭ acum până șĭ de niște Țigani din ținutulŭ Bacăuluĭ, care l'au schimbatŭ pentru adevăratulŭ lorŭ nume de Curcă; șĭ dacă adevaraţiĭ membriĭ aiŭ adevărateĭ familliĭ Tăutu, nu v'orŭ lua oare-care măsurĭ prin justiţiĭ sau prin publicitate pentru a constata identitatea lorŭ cât șĭ uzurpațiunea celor-l-alțĭ, apoĭ iĭ riscă cu timpulŭ de a fi confundaţĭ p'între uzurpatoriĭ gloriosuluĭ lorŭ nume, șĭ de a pierde prin urmare ce maĭ frumoasă moștenire pe carele o poate dori omulŭ de inimă șĭ adevăratulŭ patriotŭ.

la masâ, şî de aveu privighiere pentru stâpânulŭ lorŭ întru altâ casâ vecinâ. După ce învaţau ii până în trii anî obiceiurile curţîi şî naravurile cele împodobite, atunce stăpânulŭ lorŭ âi duce înaintea Domnuluĭ, şî prin rugămintea luĭ îi pune între slugile Divanuluĭ celuĭ mare; şî după unŭ anŭ îi schimba in divanulŭ celŭ micŭ, şî de acolo în spătărie. Şî după ce da vre unulŭ acolo probe de cugetŭ bunŭ şî de naravurî cinstite, în cât pute să aibă cine-va vre o nedejde în elŭ, atunce să prime între slugile câmărei celeĭ mari; şî maĭ trecândŭ vr-o câţi-va anî, sâ fâce postelnicelŭ prin rugămintea altorŭ boierî, pentru că socoteu lucru necinstitŭ să vorbească însuşî părinţîi cu Domnulŭ pentru fiĭ lorŭ. De aceştî postelniceĭ sântŭ 12, şî toţi poartâ în mânî înaintea Domnuluĭ toiage albe subţîrî, de măsura statuluĭ lorŭ.

După ce'şĭ aratau ii câtrâ Domnŭ şî în slujba aceasta credinţa şî iscussînţa lorŭ, apoĭ îi pune şî la alte dregătoriĭ ale curţîi, încă şî în slujbele cele de taină. Şî aşa după ce'şĭ pitreceu tinereţile, îi rădica maĭ întâiŭ la starea a III. a boieriei, şî maĭ pe urmă la starea ce d'întâiŭ. Iar când cunoaşte Domnulŭ la vre unulŭ o minte pre deosâbită şî înţâleaptâ, atunce în puţînî anî pute s'âlŭ râdice la boieriea ce maĭ mare, macar de arŭ fi fostŭ şî din starea ce maĭ proastâ.

Însă in vremea de acum, adâogându-sâ mândrîia şî sârâcia, socotescŭ boieriĭ câ'şĭ vorŭ necinsti starea lorŭ, când vorŭ slujî pe la alţi boieri maĭ marî; şî fiindŭ că nicĭ lâcomia cinsteĭ nu le dă voie să

www.dacoromanica.ro

trăiască prosteşte, socotescŭ numaĭ cu ce chipurĭ arŭ pute face prin mijlocirile rudeniilorŭ lorŭ ca să intre în rândulŭ boierilorŭ celorŭ din lăuntru, ce să ĭicŭ boieranaşĭ, şĭ să iasă de odată.

Şĭ pentru că starea aceasta este ca şĭ o râssadniţă a ocârmuireĭ, din care este obiceiŭ a să împlini numărulŭ boierilorŭ celorŭ marĭ, pentru aceia nicĭ să poate spune ce feliŭ de neoamenĭ ajungŭ la cele maĭ înalte trepte ale boierieĭ. Aceasta este pricina pentru care de multe orĭ să află între boierĭĭ ceĭ marĭ, oamenĭ trufaşĭ, sumeţĭ şĭ mânioşĭ; şĭ nu numaĭ fără de nicĭ o ştiinţă pentru ocârmuirea trebilorŭ Obştiĭ, ce încă şĭ cu totul fără de naravurĭ bune şĭ fără de vieţuire cinstită, la carĭĭ nimică nu să găsăşte vrednicŭ de laudă, fără numaĭ acelŭ feliŭ de bunatate, ce este la vre unulŭ dăruită din fire, care nu are ajutoriŭ pe din-afară nicĭ cu unŭ feliŭ de creştere.

La această întâmplare, socotescŭ că nu va fi răŭ ca să povestescŭ în ce chipŭ daŭ Domniĭ boierĭĭ pe la boierĭĭ Moldoveĭ.

La sfârşitulŭ luĭ Dechemvrie, care este ĭîua înaintea Prazniculuĭ Sfântuluĭ Vasîlie, toţĭ boierĭĭ din poronca Spatariuluĭ celuĭ Mare, îşĭ lasă sâmnele boieriilorŭ lorŭ în spătărie, sau în postelnicie. A doua-ĭî, adecă ĭîua ce dintâiŭ a luneĭ luĭ Ianuarie, cu trĭĭ saŭ patru ciasurĭ maĭ nainte de răvărsarea ĭileĭ, să adună la Curte toţĭ boierĭĭ, atât ceĭ ce sântŭ în slujbă, cât şĭ ceĭ fără de slujbă, şĭ mergŭ cu Domnulŭ la Biserică fără de sâmnele boierieĭ, asămine ca când arŭ fi scoşĭ de prin dregătoriĭ

www.dacoromanica.ro

şî sâvârşîndu-sâ utrena, iesŭ din Biserică şî sâ întorcŭ la Curte, unde Domnulŭ sâ aşadâ în Scaunulŭ Sâŭ în spătârie, iar boierii toţi râmânŭ stându afară în divanulŭ celŭ micŭ. Dupâ aceia Domnulŭ prin camaraşulŭ celŭ de taină, chiamâ la sîneşî pe Postelniculŭ celŭ Mare, dacâ voieşte s'âlŭ maĭ lesâ în dregâtorie; iar dacâ nu, apoĭ chiamâ pe acela pe care au socotitŭ s'âlŭ puie în loculuĭ luĭ, şî întrându elŭ în lâuntru, îĭ vorbeşte Domnulŭ, fâcându'ĭ aducere aminte pentru slujbele care au fâcutŭ Ţârii însuşî elŭ sau pârinţîĭ luĭ, arâtându'ĭ pricina pentru care voieşte s'âlŭ puie întru această dregâtorie, sau s'âlŭ înnoiască întru dânsa. Alŭ sfătuieşte să fie cu credinţă, dându'ĭ bune fâgâduinţi, şî înpreună lâudându-sâ şî spuindu'ĭ ce are să urmezâ, îĭ dâ unu toiagŭ de argintŭ, pe care luându'lŭ elŭ, sârută mâna Domnuluĭ şî poala haineĭ luĭ, şî pâşându înapoĭ puţin, âlŭ înbracâ camaraşulŭ celŭ mare cu unu caftanŭ.

Postelniculŭ celŭ Mare primeşte întâiŭ sămnele dregâtorieĭ, nu pentru câ elŭ să protimissâşte doară înaintea celor-l-alţi, căcĭ elŭ este alŭ cincelea după rândŭ, precum amŭ aratatŭ maĭ sus; ce pentru că elŭ are datorie să chieme în lâuntru pe ceĭ-lalţi boierĭ. Pentru aceia, fiindŭ elŭ întăritŭ desâvârşitŭ, îndatâ chiamâ în lăuntru din poronca Domnuluĭ, pe acela pe care voieşte Domnia s'ălŭ cinstească cu dregâtoria Logofeţiieĭ ce Mare. Acestuia, după puţînâ sfătuire, îĭ dâ Domnulŭ unu toiagŭ auritŭ; iar Postelniculŭ celŭ Mare îĭ pune caftanŭ peste umere, şî luându'lŭ cu blândeţă de sub-suorĭ, ălŭ apropie cătră

www.dacoromanica.ro

Domnŭ. ca s'ăi sărute mâna şî poala. Asămine slujbâ face Postelniculŭ celŭ Mare şî celor-l-alţi Sfetnicĭ, şî boierilorŭ de starea întâĭ.

Pe boierii de starea a doua, îĭ chiamâ în lâuntru postelniculŭ alŭ doilea. şî îĭ îmbracă cu caftanŭ; iar pe ceĭ din starea a tria, îĭ slujăşte la aceasta postelniculŭ al triilea; însâ pe aceştĭ de pe urmă nu îĭ îmbracă cu caftanŭ, ce din poronca Domnească să întărescŭ numaĭ prin dregătoriile lorŭ.

Şî după ce să isprăveşte aceasta, mergŭ toţĭ cu Domnulŭ iarâşî înapoĭ la Biserică ca să asculte Liturgia *), unde boierii ceĭ noĭ, să aşadă pe la locurile celorŭ scoşĭ din dregătorie, iar aceştia rămânŭ în tinda Bisericeĭ, cu cei-l-alţĭ boierĭ.

După sâvârşîrea Liturghieĭ, chiamă Domnulŭ la masă pe care voieşte elŭ; iar maĭ de către sară, trimete darŭ fieşte-căruia Sfetnicŭ şî boieriŭ de starea întâiŭ, câte două pahare de argintŭ, care cuprindŭ maĭ două ocă; iar boierilorŭ celorŭ de starea a doua, fieşte-căruia numaĭ câte unu paharŭ; şî apoĭ toţĭ le beŭ pline cu vinŭ înaintea Domnuluĭ. Cucoanele boierilorŭ celorŭ marĭ, încă să dâruiescŭ de către Doamnă câte cu unŭ paharŭ oareşĭ ce maĭ micŭ.

Adouă-ţî iarâşî să adună boierii la Curte, şî mulţămescŭ Domnuluĭ pentru facerea de bine, care i'au

*) Luminat să arată că în vremea luĭ Dimitrie Cantimir, nu numaĭ prin Monastirĭ obicinueŭ a ieşĭ din Biserică după utrene, ce şî prin Bisericile de mirĕ, şî după aceia întrau în liturghie.

www.dacoromanica.ro

întîmpinatŭ, aducăndu'i fieşte-care darŭ, prin Postelniculŭ celŭ Mare, căte unŭ calŭ de multŭ preţŭ, sau altŭ lucru frumosŭ ce ave. Asâmine cinste aratau şî Doamneî. Cucoanele boierilorŭ întru aceaşî ţî, în şala ce mare, ghinecheos, adecă a haremului.

În cea-l-altă vreme a anuluî, pre rar obicînuiescŭ Domniî să facă schimbare boierilorŭ, macar că nimică nu poate s'ăî împiedice, ca orî şî în care vreme căndŭ vorŭ voi, să schimbe pe boeriî ceî vechî şî să pue pe alţiî noî; însă pentru că s'au fostŭ obicînuitŭ ca să schimbe şî să prifacă boeriile numaî la începutulŭ anuluî, pentru aceia poate că şî iî, urmăndŭ obiceiulŭ celŭ vechiŭ, au alesŭ pentru aceste ţeremoniî vremea aceia a anuluî, care obicînuieu şî ceî-l-alţî Domnî maî nainte de dânşiî a o socoti bună pentru treaba aceasta.

CAP XVII.

Pentru ceî-l-alţî lăcuitorî aî Moldovei.

Eŭ nu credŭ că maî este altă ţară de potriva Moldoveî, întru care să să afle lăcuindŭ aşa multe feluriî de norodŭ, căcî osâbit de Moldovenî, aî cărora moşî s'au întorsŭ din Maramorâş, maî lăcuiescŭ întru dânsa şî Grecî, Albaniţî, Sărbî, Bulgarî, Leşî, Cazacî, Ruşî, Ungurî, Nemţî, Armenî, Jîdanî, şî ţiganiî ceî roditorî.

www.dacoromanica.ro

Grecii, Albaniţîĭ, Sârbiĭ şî Bulgariĭ trăeiscŭ întru dânsa sloboḑĭ; alţîĭ sâ îndeletnicescŭ cu neguţîtorie, iar alţiĭ slujâscŭ cu leafâ la Domnie; Nemţĭ, Leşĭ şî Cazacĭ sântŭ puţînĭ, din care uniĭ sântŭ Ostaşĭ, iar alţîĭ slujâscŭ în Curte. Insâ din Leşĭ s'au râdicatŭ vr'o câţĭ-va şî în starea boierieĭ. Iar armeniĭ sântŭ supuşĭ ca şî ceĭ-l-alţĭ neguţîtorĭ şî târgoveţĭ care sântŭ prin Oraşele Moldoveĭ, şî plâtescŭ asâmine birŭ la Domnie. Bisericile lorŭ sântŭ ca şî ale papistaşîlorŭ, şî nicĭ sântŭ maĭ micĭ, nicĭ maĭ puţîn înpodobite de cât ale Pravoslavnicilorŭ, şî sântŭ sloboḑĭ de aşĭ pâḑî legea lorŭ. Evreiĭ încâ sântŭ supuşĭ, şî plâtescŭ pe anŭ maĭ mare birŭ de cât celŭ de obştie; şî cu alta nu sâ îndeletnicescŭ, de cât numaĭ cu neguţîtoria şî cu crâşmâritulŭ; şî unde voiescŭ, acolo potŭ s'âşĭ facâ sinagogâ, însâ numaĭ de lemnŭ, iar de piatrâ nu au voie. Ruşîĭ şî Ungurii, tot de-a-una au fostŭ ţaranĭ boiereştĭ aĭ Moldoveĭ. Ţiganiĭ sântŭ înprâştieţĭ prin toatâ Moldova, şî nicĭ unu boieriŭ nu este care sâ nu aibâ robĭ vr'o câte-va salaşe de dânşîĭ; iar de unde şî când au venitŭ acestŭ neamŭ în Moldova, nicĭ iĭ sîngurĭ nu ştiŭ, şî nicĭ în hronicile nóstre nu să gâsâşte nimică pentru dânşîĭ; şî toţĭ vorbescŭ unu graiŭ amestecatŭ cu multe cuvinte Greceştĭ şî Perssieneştĭ. Iĭ nimica alt nu lucrează de căt meşteşugulŭ zlătârieĭ şî alŭ fierârieĭ; şî asâmine sântu ca şî ceĭ-l-alţĭ ţîgani de prin alte ţârĭ; aŭ asâmine naravurĭ, şi faptele lorŭ cele maĭ marĭ, şi sămnele cele pentru deosâbire, le este trăndâvirea şî furtuşagulŭ.

www.dacoromanica.ro

Sâ mai zăbâvescŭ pentru neguţitorie şî turcî mulţi în Ieşi, şî prin alte târguri; însă nu le este slobodŭ s'âşî cumpere moşii nicî întru unŭ locŭ, cu cât mai puţîn macar s'ăşî facă case la târgŭ sau la vre unŭ satŭ, sau s'ăşî zîdească mojîi, adecâ case de rugâciune, sau s'âşî facă la videre rugâciunele şî închinăciunele lorŭ cele râtâcite. Macar că nicî Poarta Ottomanicească nu au silitŭ ca să li să deî voie nicî la unele de aceste; şî macar de arŭ da Dumneḑeŭ, ca să aibă pentru acestŭ lucru tăcere de a pururе.

Ceî ce sântŭ adevăraţi Moldoveni, osăbit de stările boiereştî pentru care amŭ pominitŭ mai sus, unii sântŭ târgoveţi, iar alţîi ţarani. Târgoveţîi sântŭ acia care să află cu lâcuinţa prin oraşe şî prin târguri, iar ţaranii sântŭ acia care lăcuiescŭ prin sate. Ceî de pe la târguri, nu sântŭ supuşi nimăruia, fără numaî Domnieî, la care ăşî plătescŭ dajdiile lorŭ, şi să îndeletnicescŭ cu toate lucrurile. Neguţitorî însă sântŭ pre puţînî din Moldoveni, pentru că Moldovanului din fire este născută mândriia, căcî iî orî ce neguţîtorie o socotescŭ că este lucru de ruşîne, osăbit numaî de neguţîtoria cu pâine, care o facŭ iî pe moşîile lorŭ; şî eŭ socotescŭ că aceasta este pricina ce mai mare de să gâsâscŭ pre puţînî din Moldoveni târgoveţi bogaţi, şî că este in ţară necontenită lipssă de banî, macar de să şî trecŭ peste hotarŭ afară mai multe lucrurî de cât cele ce să aducŭ în lăuntru; căcî neguţîtoriî ceî străinî, Turcîi, Jîdovîi, Armenîi şî Gre-

www.dacoromanica.ro

ciĭ, care să ḑîcŭ gelenĭ, au apucatŭ în măĭnĭ toată neguţîtoria Moldoveĭ, din pricina mândreĭ lenevirĭ a patrioţîlorŭ noştri; şî turme întregĭ de dobitoace micĭ şî marĭ, pe care le cumpără iĭ din Moldova cu puţîn preţŭ, le ducŭ pe la Stambol şî pe la alte cetăţĭ, şî acolo le vândŭ cu preţŭ îndoitŭ şî întriitŭ. Insâ, fiindŭ că aceştia şî ceĭ maĭ bogaţĭ, nu au voie să fie cu moşiĭ şî cu case statorniciţĭ în Moldova, pentru aceasta baniĭ ceĭ maĭ mulţĭ sâ pitrecŭ afarâ din Tarâ, iar de peste Dunăre înapoĭ vinŭ pre puţînĭ, şî de abie săntŭ cu îndestulare pentru plătirea biruluĭ şî ale altorŭ cheltuielĭ turceştĭ.

Ţaraniĭ nicĭ nu sântŭ drepţĭ Moldovenĭ, ce acia care sâ află ţaranĭ, să tragŭ sau din Ruşĭ, sau din Ardelenĭ, cărora le ḑîcŭ Moldoveniĭ: Ungurĭ. Şî adevarat este, că, în veaculŭ celŭ dintăiŭ după discâlicarea în Moldova, cu totu au înpărţîtŭ Dragoş celorŭ ce veni-să cu dănsulŭ, toată ţara ce nouà care au fostŭ gâsît'o pustie, fără de lâcuitorĭ; iar maĭ pe urmă, vâḑîndŭ iĭ câ nu este bine ca sâ lucreză şî sà muncească boierĭ la boierĭ — pentru că toţĭ care erau din neamulŭ Romanilorŭ sâ socoteu câ săntŭ boierĭ, — şî pentru câ neamulŭ acesta fiindŭ deprinsŭ numaĭ cu armele, sâ socote a fi maĭ vrednicŭ pentru ele de căt a sâ pune tocma sâ lucreză pământulŭ de aceia următoriĭ luĭ Dragoş au fostŭ sîliţĭ ca s'ăşĭ caute cu învoiala Domnilorŭ, prin alte ţărĭ de prin prejur, s'âşĭ aducà oamenĭ care erau deprinşĭ cu munca, şî îĭ aşaḑau pe moşiile lorŭ.

Adevărulŭ la pricina aceasta âlŭ întâreşte sîngurŭ

www.dacoromanica.ro

numele ţaranilorŭ, care să numescŭ la Moldoveni: vecini; pentru adiverinţă, precum că acia le'au fostŭ întâiŭ ţarani, care au fostŭ siliţi la această muncă de armele cele cu norocŭ ale Moldovenilorŭ. Pentru aceia în Ţara-de-Sus, unde au începutŭ Dragoşăştii a lăcui, sântŭ mai multe sate ţărăneşti; iar în Ţara-de-Jos, unde au lăcuitŭ ii mai în urmă, nu sântŭ alţi ţarani, fără numai acia pe care i'au cumparatŭ cu bani boierii de la cei din Ţara-de-Sus, şi i'au pusŭ pe la moşiile lorŭ; sau acia pe care i'au cumparatŭ ii d'intre răzăşii acia, care pentru sărăcie ş'aŭ vândutŭ moşiile lorŭ cele părinţăşti, şi i'au silitŭ cu strâmbatate ca să priimească jugulŭ supuneriĭ.

Pentru aceia, când trage unŭ boieriŭ pe vre unulŭ ca s'âlŭ supuie cu judecată, lesne să poate vide din ce stare este, căci, dacă poate jăluitoriulŭ să adivereză, cum că neamulŭ sâu arŭ fi stăpânitŭ vre o moşiie, (macar de au şi pierdut'o apoi din pricina sărăcieĭ, sau a vremilorŭ celorŭ tulburate,) sau că arŭ fi fostŭ în ceata calaraşilorŭ, sau a curtenilorŭ, sau a aproţilorŭ, atunce îndată âlŭ hotărăşte judecata a fi slobodŭ, pentru că la slujbele aceste, nimene nu poate să încapă, fără numai oamenii cei sloboţi. Iar dacă nu are cu ce să adivereză aceasta, apoi unulŭ ca acela rămâne supt stăpânirea boieriuluĭ.

Cei care au fostŭ aduşi din ţara Leşască şi au fostŭ aşaţaţi în mijloculŭ Moldoveĭ, ş'au uitatŭ limba lorŭ cu îndelungarea vremiĭ, şi au deprinsŭ pe a noastră Moldovinească. Iar Ungurii, pentru că au ramasŭ nezmintiţi în legea lorŭ ce papistăcească, îşi

www.dacoromanica.ro

ţînŭ înpreună şî limba lorŭ, macar că şî pe ace Moldovinească toţi o înţălegŭ.

Aceştî ţaranî, toţi orî şî din ce limbă arŭ fi, sântŭ foarte aspru assupriţi cu munca stăpânilorŭ lorŭ; căcî, lucrulŭ nu le este lorŭ aşaţatŭ cu hotărăre, ce numaî sîngur în voia stăpânuluî stă câte ţile s'ăî lucreză iî; iar banii sau dobitoacele lorŭ, nu poate elŭ să le ieî cu sîla. Agonisîndu-şî ţaranulŭ cât de multă bogăţiie, stăpânulŭ său nu poate să'î ieî nicî o parte din trănsa; iar, luându'î elŭ cu sîla, atunce judecata ălŭ sîleşte ca să i'o deî înapoî; însă, voindŭ elŭ s'ăî facă strîmbatate, ălŭ bate atăt de mult, până când ţaranulŭ îî dă sîngurŭ cea ce cere elŭ; însă, s'ălŭ omoare, ălŭ propeşte pravila, şî întămplându-să cu vre unŭ chipŭ una ca aceasta, atunce nu numaî că stăpânulŭ acela să judecă la moarte, ce încă şî fimeia şî copiî celuî ucisŭ, să sloboţâscŭ cu pace; pentru că nimine nu are putere asupra vieţiî sau a morţiî unuî Moldovanŭ, fără numaî de cât sîngura Domnie. Iar să vândă vre unŭ boieriŭ pe ţaranulŭ său, are voie, însă nu afară din satulŭ întru care s'au născutŭ; şî dacă voieşte să vândă toată moşiia înpreună cu ţaraniî, i să dă voie.

Mărimea biruluî lorŭ carele este la voia Domnieî, nu are nicî nume, nicî vreme hotărâtă; şî întru adevăr ţicŭ, că eŭ aşî socoti pe ţaraniî Moldovineştî că sântŭ ceî maî becisnicî de cât toţi lăcuitoriî de supt soare, dacă, înpotriva voinţiî lorŭ, nu i'arŭ scoate din sărăciie rodirea pământuluî şî săcerişurile cele

www.dacoromanica.ro

bogate, căci ii sântu foarte lenişi şi trândavi pentru lucru; ară puţin, samănă puţin, şi totuşi sâcerâ mult; şi nu să nevoiescu ca s'âşi agonisască cu munca aceia ce aru pute ii să aibă, ce-sâ mulţămescu ca să adune în jâtniţile lorŭ, numai atâta cât socotescu că le va fi de ajuns întru unŭ anŭ pentru hrana lorŭ, sau pănă la păinea ce nouă, după cum obicinuiescu să ţică. Pentru aceia, când să întâmplă vre unŭ anŭ neroditoriŭ, sau când îi împiedecă de la sâcerîşŭ vr'o nâpădire a protivnicilorŭ, sântu în primejdie să moară de foame. Dacă au vre o vacă sau două, socotescu că le este destul pentru hrana lorŭ şi a copiilorŭ lorŭ, pentru că unele d'intre dânsele daŭ pe ţi câte 40 sau celŭ mai puţin 24 ocă *) lapte; şi dacă are unulŭ 20 de stupi, pre lesne poate din venitulŭ lorŭ s'âşi plătească birulŭ sâu pentru totŭ anulŭ; căci, când este şi timpulŭ după pofta prisacarilorŭ, atunce fieşte-care stupŭ dă pe anŭ câte şâpte roi; apoi socoteşte, ca la râteţatŭ, din toţi să scoată câte două sau şi mai multe ocă de miere, care să vinde câte o rublă oca.

Ceî ce lăcuiescu la munte, au oi, miere şi poame cu îndestulare; şi ceî de la câmpŭ au păine, boi şi caî; iar celorŭ care sântu megiieşi cu tatarii, le merge mai râŭ de cât la toţi; căci tatarii nu numai că fură de la dănşii toate cele ce potu ii să apuce, ce încă cu chipŭ că mergu la râzboiŭ asupra Leşilorŭ, râzbatŭ în Moldova, facŭ prăţile cele mai mari,

*) Poate că „litro" vre să ţică, căci ocă este peste măsură.

www.dacoromanica.ro

prindă pe toți lăcuitorii de prin sate, și ducându'i cu dânșii, îi vândă la Țarigrad cu chipu că sântu Ruși, macar că acestu feliu de năpădire de mult s'au propitu de multe ori prin poroncile înpărățești; însă la aceasta, cine poate să să păzascâ așa bine de șiriclicurile tatarilorŭ? Țaranii ce'i duce întâmplarea la Țarigrad, sântu mai norociți, căci, dacă găsâscu acolo Capu-chihaialele Domniei pe vre unu Moldovanu robitu, unde âlu gâsăscu de acolo âlu ieu fără de plată, și âlu slobodu cu pace.

Cele ce amu pominitu mai sus pentru țaranii Moldovei, numai cu lăcuitorii din trii ținuturi nu să urmează asămine. Aceștia, macar că nu sântu din starea boiereascâ, însă nu să află supuși nici la unu boieriu, și sântu de sine, ca unu soiu de republică. Ce dintâi republică este Câmpul-Lung, în ținutulu Sucevii, care este ocolitu de cele mai înalte vârfuri de munți. Această republică cuprinde ca la vr'o cinspre-ḑăce sate, care toate și fiește-care au obiceiuri și judecăți ale lorŭ deosâbite. Une ori primescu ele și de la Domnie doi vornici; însă de multe ori îi și gonescu afară din sate când întartă cugetele lăcuitorilorŭ asupra lorŭ. Îi să lasă în nedejdea cetățilorŭ lorŭ cele ce sântu făcute din fire, nu pricepu lucrulu pământului, pentru că nici n'au țarini prin munții lorŭ, și toată munca lorŭ este numai pâstoria oilorŭ. Plătescu și îi birŭ pe tot anulu, însă nu atâta cât li să ceri lorŭ de la Domnie, ce numai cât fâgăduiescu îi Domnilorŭ la întrare în Scaunŭ; și așâḑământului acesta tot de-a una ălŭ înoiescu îi prin trimeșii lorŭ,

www.dacoromanica.ro

când agiunge stăpânitoriŭ noŭ în Moldova. Când vroieşte vre unŭ Domnŭ să urmezâ mai aspru cu dânşîi, şî să le arunce alte sarcinî nouă, atunce îi nu stau îndelung la tocmală, ce cu toţîi nu voiescŭ să le primească, şî fugŭ prin pârţîle cele nerăzbătătoare ale munţîlorŭ. Pentru aceasta şî Domnii nicî odată nu au cerutŭ de la dânşîi mai mult, fără numaî atâta cât s'au îndatoritŭ îi să dei.

Une orî prin îndemnările unorŭ capete râscolnice, au ieşîtŭ îi de supt stăpânirea Domnilorŭ, şî s'au datŭ supt paza Leşîlorŭ; care întâmplare au şî datŭ pricină unora din istornicii Leşăştî, de au ţîsŭ: că Moldova au plătitŭ dajdie la Leşî. Insă aceasta este ştiutŭ de fieşte-care, că Moldova, maî înainte de a câde supt stăpânirea turcească, ave aşăţământŭ de pace cu Leşîî, după cum mărturisăşte însuşî vlădica Piazeţius, macar că îî stă împotrivă Dlugoş Sarniţius, şî Oricovius. Iar după aceia, începându a plăti haragiŭ la turcî, nicî au avutŭ Leşîî gândŭ ca să o silească să fie supt ascultarea lorŭ, ce maî ales, unii din Craiî lorŭ umblau să dei Moldoveî ajutoriŭ, ca să să puie iarăşî în sloboţănia ce ave maî înainte.

Aldoile republică maî mică, este Vrancea în ţînutulŭ Putnei, la hotarulŭ ţării Munteneştî, care din toate pârţîle este încungiurată cu munţî straşnicî, şî sântŭ în e 12 sate cu doă mii de case, la cărora lăcuitorî nicî îi nu au ştiinţă de plugăritŭ, pentru că şî îi să îndeletnicescŭ numaî cu păstoria oilorŭ ca şî Cămpulungenii, şî plătescŭ pe anŭ la Domnie o dajdie

www.dacoromanica.ro

ştiută şî hotărâtă, să ţînă cu pravilile sau obiceiurile lorŭ, iar poroncî şî judecătorî de la Domnie nu primescŭ.

Alŭ triile, în ţînutulŭ Fălciilorŭ, este Tigheciulŭ, adecâ unŭ codru despre hotarulŭ tatarilorŭ de Bugeagŭ, care este pieptulŭ Moldoveî celŭ maî tare între Prut şî Bessarabia. Lăcuitoriî plătescŭ la Domnie pe totŭ anulŭ o dajdie micâ, şî sântŭ toţî călăreţi. Maî înainte eraŭ iî la numărŭ opt miî de oamenî, iar acum de abie sântŭ două miî pentru Oaste, dar ast-feliu întrecŭ cu vetejîia pe toţî ceî-l-alţi Moldovenî, în cât să obicînuieşte a să ţice pentru dânşiî această parimie: „Cinci tatarî de Crîm, plătescŭ maî mult de „cât ţâce de Bugeag; şî cinci Moldovenî, biruiescŭ „pe ţâce tatarî de Crîm; iar cinci Codrenî adecă „Tighecenii, batŭ pe ţâce Moldovenî.“ Pentru dânşiî amŭ vorbitŭ maî mult la partea întâî.

CAP XVIII.

Pentru naravurile Moldovenilorŭ.

Fiindŭ că ne amŭ apucatŭ să arătâmŭ naravurile Moldovenilorŭ, pentru care lucru nicî unuî din ceî străinî, sau pre puţînî, au ştiinţâ adevăratâ; şî pentru că, pe de o parte, dragostea ce avemŭ asupra Patrieî noastre şî pentru neamulŭ dintru care sântemŭ născuţî, ne îndeamnă ca să lăudâmŭ şî sâ închinămŭ pe lăcuitoriî ţărîî, cârora avemŭ sâ le mulţâmimŭ pentru

www.dacoromanica.ro

ţvirea noastră; iar pe de altă parte, ne stă şî iubirea adevărului în cale, ca să nu lăudămŭ pe acia care cu dreptate arŭ fi să să hulească; căcî maî de mântuire le va fi lorŭ, când le să vorŭ aşterne slobode înaintea ochilorŭ greşâlele care le facŭ îî, de că să fie înşalaţi şî amăgiţi cu vre o măgulire mincinoasă şî cu o aparare iscussîtă, şî prin aceia să creadă că urmeăză bine întru greşâlele acele, pentru care toată lumea ce cu naravurî bune îî huleşte; de aceia noî din pricina aceasta voimŭ să ḑîcemŭ curat: că la naravurile Moldovenilorŭ, nu putemŭ să aflămŭ nimică lesne de lăudatŭ, osăbit de credinţa ce adevarată pentru Religia şî Ţara lorŭ, şî primirea lorŭ de oaspeţî.

Din toate greşâlele care săntŭ obicinuite şî pe la alţî oamenî, au şî Moldovenii, de nu pre multe, încă nicî pre puţîne.

Naravurî bune săntŭ rar la dăngştî, pentru că nu au nicî creştere cum să cuvine, nicî deprindere la năravurile cele bune; şî pentru aceia cu greŭ să va găsî vre unulŭ maî înpodobitŭ cu naravurî bune de căt alţîî, de nu va ave vre o fire bună spre ajutoriŭ.

Fudulia şî sumeţîia suntŭ maîca şî sora lorŭ, căcî dacă are vre unulŭ calŭ bunŭ şî arme bune, atunce gândeşte că nicî unu omŭ nu poate s'ălŭ întreacă; şî nu s'arŭ feri, de arŭ fi cu putinţă, însuşî cu Dumneḑeŭ să să lupte. Toţî de obştie săntŭ îndrăzneţî şî sumeţî, şî foarte înţînaţî de a începe gălceavă; însă pre lesne să liniştescŭ şî să înpacă iarăşî. Lupta cu sabia (duel) căte doî numaî, nu obicinuiescŭ; şî ţărănimea încă

www.dacoromanica.ro

pre rar să întoarce la arme numai din vorbe, ci cu beţe, cu ciomege şî cu pumnî astupă gura ce fără de omenie a tovarăşului lorŭ. Asămine facŭ şî ostaşîi; rar sarŭ cu sabia unulŭ la altulŭ numai din sfadă, şî când să întâmplă aceasta vre o-dată, trebui ca acia să sufere pedepssăle cele mai cumplite.

Iî cu toţîi săntŭ şagalnicî şî veselî, şî inima nu le este departe de gurî; însă după cum uită degrabă mănia, asămine şî prieteşugulŭ lorŭ nu ţîne îndelung. De băutură nu aŭ greaţă pre mare, însă şî pre tare plecaţi asupra ei încă nu săntŭ. Desfatarea lorŭ ce mai mare este, une-orî a pitrece în ospeţe de la 12 ceasurî până la 9 *) după meadă-noapte, şî alte orî şî până la răvărsarea ţilei; şî beŭ până ce varsă, dar aceasta încă nu să obicinuieşte în toate ţilele, ce numai pe la sărbătorî marî, şî iarna când este vreme rĕ şî sîleşte frigulŭ pe oamenî ca să şadă pe la casele lorŭ, şî să'şî încălţască mădulările cu vinŭ. Rachiŭ nimene nu iubeşte, fără numai ostaşîi, iar cei-l-alţî beŭ numai câte unŭ paharŭ înainte de masă. Cei ce lăcuiescŭ în Ţara-de-Jos şî pe lângă hotarulŭ ţării munteneşti, iubescŭ vinulŭ mai mult de cât cei-l-alţî.

Odinioară s'aŭ apucatŭ pe ramasŭ unŭ Moldovanŭ cu unŭ munteanŭ, să vadă care săntŭ mai voinicî, Moldovenii sau muntenii; şî au mersŭ pe podulŭ din Focşăni, care este Hotarulŭ între Moldova şî între ţara munteneascŭ, unde aiăta s'au gălcevitŭ amăndoî cu paharele, în cât au căduţŭ munteanulŭ de

*) Despre ceasurî turceştî, fără îndoială, vroieşte a vorbi autorulŭ.

www.dacoromanica.ro

multa băutură de vinŭ; iar pe Moldovanŭ pentru învingere, l'aŭ dărnuitŭ Domnia cu boierie.

Arcului ălŭ întindŭ îi foarte bine, şî să pricepŭ a purta şî suliţa, iar cu sabia tot-de-una facŭ îi mai multă izbândă. Puşti poartă numaî vănătorii, pentru că ţicŭ că este lucru cu ruşîne să să lupte la oaste cu acestŭ feliŭ de arme, cu care nu poate să să cunoască nicî meşteşugulŭ războiuluî, nicî vetejîia.

La începutulŭ războiuluî îi tot-de-a-una sântŭ foarte veteji, şî de al doile maî slabî de inimă, iar dacă îi înfrîngŭ protivniciî înapoî, atunce pre rar au bărbăţîie să înceapă de a triia oară; însă au învaţatŭ de la tatarî de să întorcŭ iarăşî înapoî din fugă, şî prin această apucare cu meşteşugŭ, au zmultŭ biruinţa de multe orî din mânile protivniciloră.

Cătră ceî robiţi să arată acum cu blândeţă şî acum cu tiranie, după firea lorŭ ce nestatornică. Să ucidă pe vre unŭ turcŭ sau vre unŭ tatarŭ, socotescŭ îi drept datorie Xristienească; şî pe celŭ ce să arată cu blândeţă cătră aceste neamurî, ălŭ socotescŭ că nu este Xristianŭ bunŭ; şî această urmare au adiverit'o îi pre cu îndestulare la pustierea ce maî de pe urmă a Bugeagului, când au năvălitŭ Petreceico asupra Bessarabieî, după răsboiulŭ Austriecescŭ.

Îi nu au măsurî în cugetele lorŭ; când le merge bine, sântŭ sumeţi, iar de le merge raŭ, părăsăscŭ bărbăţîia. La viderea d'întâiî nimică nu le să pare cu greŭ, iar dacă le să întîmplă la acea cât de puţînă zminteală înprotivitoare, atunce cadŭ în uimire, nu ştiŭ ce să facă, şî la urmă dacă vădŭ

www.dacoromanica.ro

că ostinelele lorŭ sântŭ zadarnice, să căiescŭ că s'au apucatŭ, însă pre târdiŭ.

Deci, nu putemŭ dar ḑice altă nimică, fără numai că din pre osăbită şi nemărginită Pronie a lui Dumneḑeŭ, o Împărăţie aşa mare şî înfricoşată ca a Ottomanilorŭ, biruindŭ cu armele eî pe toată Puterea Romanilorŭ în Azia, şî o bucată nu pre mică în Europa; biruindŭ şî pe Unguri, pe Serbî, pe Bulgarî, şî pe alte stăpâniri nenumărate; aducândŭ cu sila supt stăpânirea eî şi pe Greci, Norodulŭ celŭ mai înţeleptŭ, pe unŭ norodŭ aşa nestatornicŭ şî fără de putere ca celŭ Moldovinescŭ, nu au fostŭ vrednică ca s'ălŭ silească cu războiŭ să să plece supt stăpânirea sa; şî mai pe urmă, umblândŭ elŭ de atâte orî să lepide jugulŭ celŭ primitŭ de bună voie, totuşî au ramasŭ neatinsŭ şî nezmintitŭ, atât la obiceiurile lui cele politiceştî, cât şî la orânduielele lui cele Bisericeştî.

Pe lângă aceste, nu numai că Moldovenii nu sântŭ iubitorî de ştiinţe, ce mai la toţi le sântŭ şî urîte, şî nici numele ştiinţelorŭ şî ale meşteşugurilorŭ celorŭ bune, nu le sântŭ lorŭ cunoscute. Iî ḑicŭ că oamenii cei învaţaţi, îşî perdŭ mintea; şî când voiescŭ să laude învăţătura cui-va, ḑicŭ că este nebunŭ de ştiinţa ce multă; iar celŭ mai de ocară lucru este pentru că ḑicŭ: că numai preoţilorŭ să cuvine să înveţe, iar pentru mireni este destul să cetească şî să scrie, s'âsî iscălească numele, şî să ştie cum îşî vorŭ pune la izvodŭ boiî, caiî, oile, stupii şî altele de aceste; iar cele-l-alte toate sântŭ netrebuitoare

www.dacoromanica.ro

Fimeile lorŭ, macar că nu le ascundŭ de barbaţi aşa cu bagare de samă ca turcii, însă totuşi obicinuiescŭ pre rar a să departa de pe la casele lorŭ, dacă sântŭ de puţînă ceva stare macar.

Cucoanele boierilorŭ sântŭ bine închipuite, iar pentru frumusseţă cu mult mai în urma celorŭ proaste, căci aceste sântŭ cu chipŭ mai frumosŭ, dar cele mai multe din ele sântŭ desfrânate. Unele beŭ pe la cassele lorŭ vinŭ mult, iar la adunări pre rar să arată vre una bată; căci, unŭ obrazŭ fimeiescŭ, să socoteşte a fi mai cinstitŭ cu cât mănîncă şi be mai puţin pe la ospeţe. Pentru aceia, pre rar poate cineva să o vadă aducîndŭ căte o bucăţică la gloră, sau s'âşi deschidă buzele ei, până întru atâta, în cât să i să vadă dinţii; ce aşa de tăinuitŭ vârâ bucatele în gurâ, cu cât îi este prin putinţă. Nimică nu să socoteşte mai de ruşîne, de cât a să vide pârulŭ capuluĭ la vre o fimeie cu barbatŭ sau văduvă; şi este ce mai mare greşală, a descoperi la videre capulŭ vre uneĭ fimeĭ; însă ficioarele socotescŭ ruşîne s'âşi acopere capulŭ, macar cu cât de supţire pânză, pentru că golăciunea capuluĭ, o înţălegŭ ca sămnŭ de ficiorie.

Cele-l-alte obiceiurĭ atâta sântŭ de osăbite, ca şi aerulŭ în cele mai multe părţi a le ţărĭi.

Lăcuitoriĭ din Ţara-de-Jos, care sântŭ obicinuiţi de mult să trăiască în războiŭ cu tatarii, sântŭ ostaşi mai buni, dar şi oameni mai salbaticĭ de cât ceĭ-l-alţi; mai mult sântŭ răscolnicĭ, şi nestatornicĭ; şi dacă nu au nicĭ unŭ protivnicŭ străinŭ cu care să batâ

www.dacoromanica.ro

râzboiŭ, atunce de urâtŭ pre lesne sâ amâgescŭ şî stârnescŭ zurbâ asupra maĭ marilorŭ lorŭ, încâ şî însuşi asupra Domniei. Pentru Dumneḑeiasca slujbâ au puţînâ ştiinţâ, şî mulţi d'intre dânşiĭ, maĭ ales oamenii ceĭ proşti, cu toţiĭ ḑicŭ: câ fieşte-câruia omŭ este hotârîtâ de la Dumneḑeŭ ḑîua morţiĭ luĭ, şî maĭ înainte de ḑîua aceia nu poate nimene nicĭ sâ moarâ, nicĭ sâ piarâ la râzboiŭ; care pricinŭ le dâ lorŭ atâta de mare bârbâţîie, in cât, une-orĭ orbeşte sâ slobodŭ asupra potrivnicilorŭ lorŭ. A ucide sau a prada pe turcĭ, pe tatarĭ şî pe evreĭ, nu socotescŭ câ este pacatŭ, nicĭ ucidere; şî ceĭ care lâcuiescŭ aproape de tatarĭ, furâ şî ucigŭ cu sârguinţâ; şî când facŭ vre o pradâ în ţara tâtârascâ, ḑicŭ câ nu au pradatŭ, ce şĭ'aŭ întorsŭ numaĭ alâ lorŭ înapoĭ, pentru câ ḑicŭ câ tatariĭ nu arŭ fi avândŭ acum altâ nimicâ, fârâ numaĭ aceia ce au apucatŭ cu sîla de la strâmoşiĭ lorŭ. Precurvia este rarâ la dânşiĭ, însâ ceĭ tinerĭ, nu numaĭ câ o socotescŭ a nu fi pacatŭ, ce încâ le este cinste ca sâ iubească pe ascuns curvia până ce sântŭ holteĭ, asâmine ca când arŭ fi sloboḑi de toate pravilile. Pentru aceia de multe orĭ sâ aude la dânşiĭ vorba aceasta: „Fătulŭ meŭ, fereşte-te de furtuşagŭ şî de ucidere, câcĭ nu te voiŭ pute izbâvi de la spânzurătoare; iar pentru câ te veĭ culca cu cine-va, nu aĭ sâ porţi fricâ de peire, numaĭ sâ plăteştĭ baniĭ pezevencliculuĭ.“

Priimirea de oaspeţi, care o aratâ iĭ câtrâ ceĭ nemernicĭ şî drumeţi, este foarte vrednicâ de laudâ; câcĭ, macar câ sântŭ pre saracĭ, din pricinâ câ sâ

www.dacoromanica.ro

află megieşi cu tatarii, însă nicĭ odată nu este să nu dei oaspetului salaşŭ şĭ mâncare, ţiindu-lŭ în darŭ trii ţile împreună cu dobitocului său. Pe celŭ nemernicŭ âlŭ priimescŭ cu feţe vesele, ca când arŭ fi fratele sau altă rudenie a lorŭ; şĭ unii aşteaptă cu masa până la şăpte ceasuri din ţi, şĭ ca să nu mânânce singuri, trimetŭ pe slugile lorŭ pe la căi, ca să chieme la masă pe căţi drumeţi îi vorŭ întimpina. Numai sînguri Vasluienii nu au lauda aceasta, căci ii, nu numai că âşŭ închidŭ casele şĭ cămările lorŭ de către oaspeţi, ce încă când zărescŭ pe vre unulŭ că vine, atunce să tăinuiescŭ, îmbracă haine sparte, şĭ vinŭ înapoi în chipŭ de calici, de cerŭ milostenie însuşi de la ceĭ străini.

Lăcuitorii de Tara-de-Sus au mai puţină pricepere la războiŭ, şĭ nici sântŭ deprinşi aşa bine cu armele, căci ii mai bucuroşi âşi agonisescŭ pânea în sudoarea feţelorŭ lorŭ, şĭ o mânâncă cu linişte şĭ în odihnă. Asupra credinţeĭ sântŭ plecaţi mai pânŭ la eresŭ, şĭ nu numai în ţinutulŭ Sucevii sântŭ vr'o 60 de Biserici de piatră, şĭ în toată Tara-de-Sus mai mult de 200 de monastiri mari de piatră, ce încă şĭ munţii sântŭ plini de Monahi şĭ de Sihastri, care acolo în linişte jărtvescŭ luĭ Dumneţeŭ viaţa lorŭ ce cuvioasă şĭ singuratică.

Furtuşagŭ este între dânşii pre puţin sau nicĭ cum, şĭ tot-de-a-una s'au aflatŭ buni credincioşi Domnieĭ; şĭ macar de s'au şĭ întâmplatŭ între dânşii vre o turburare, însă şĭ acea au fostŭ numai din pricina boierilorŭ de Tara-de Jos. Mai înainte de

www.dacoromanica.ro

a sâ câssâtori iĭ sântŭ curaţĭ, şî sântŭ oamenĭ pre încuviinţaţĭ, precum pre rar sâ aflâ asâmine vre unulŭ din Tara-de-Jos.

În slujbele Târiĭ săntŭ maĭ harnicĭ de cât ceĭ-l-alţĭ, trebile gospodârieĭ le facŭ foarte bine, şî poroncile le înplinescŭ cu ce maĭ mare râvnâ; şî la primirea oaspeţîlorŭ, sâ îndeletnicescŭ maĭ mult de cât ceĭ-l-alţĭ lâcuitorĭ din Tara-de-Jos.

Jiocurile Moldovenilorŭ au cu totul altâ închipuirea de cât alŭ altorŭ noroade, câcĭ iĭ nu jioacă doĭ cu doĭ sau patru cu patru, ca franceḑiĭ sau ca leşiĭ, ce joacâ maĭ multe obraze de o-dată, înprejiur sau în rândŭ, şî altâ datâ nu jioacâ bucuroşĭ, fârâ numaĭ la nunţĭ. Când sâ ţînŭ toţĭ de mânâ şî jioacă înprejur cu pasŭ potrivitŭ după cântare, mergândŭ despre dreapta spre stânga, atunce sâ chiamâ: horâ; iar când staŭ în rândŭ şî sâ ţînŭ de mânâ, însă fruntea şî coada slobodă, sâ chiamâ: danţŭ, cu cuvântŭ Leşâscŭ.

La nuntâ sântŭ obicinuiţĭ sâ jioace maĭ înainte de cununie în ogradâ, sau şî în drumŭ, în douâ rânduri, unulŭ de barbaţĭ, şî altulŭ de fimeĭ. La amândouâ rânduri punŭ câte unŭ povâţuitoriŭ, omŭ bâtrânŭ şî cinstitŭ, care poartâ în mânĭ toiagŭ de lemnŭ poliitŭ, şî legatŭ la capătŭ cu naframâ cusutâ; şî unulŭ d'intre danşiĭ trage după sîneşĭ pe ceĭ din rândulŭ sâŭ, despre dreapta spre stânga, iar cela-l-altŭ pe ceĭ-l-alţĭ despre stânga spre dreapta, aşa în cât sâ steĭ faţâ în faţâ; după aceia îndarâpt spate la spate, şî apoĭ sâ întoarce fieşte-care rândŭ cu încordare, atâta de încet ca să nu sâ încurce, în cât abie sâ poate zâri vre

www.dacoromanica.ro

o mișcare, sî întru amândouâ rânduri ăsî alege locŭ fiește-care după cinstea sa. Cucoanele și ficioarele boierilorŭ, âșî ieu locŭ după starea barbatuluî sau a tatalui lorŭ; însă locului celŭ d'întâiŭ este pentru povățuitoriŭ, alŭ doile pentru nunŭ, și alŭ triile pentru mire. Asămine și în rândulŭ fimeilorŭ este întâî povățuitoriului, apoî nuna, după dânsa mireasa, macar de sântŭ și de stare maî proastă de cât ceî-l-alțî. Iar la urmă să amestecă amândouâ rânduri, și joacă ocolŭ înprejur, având-și fiește-care fimeia sa din dreapta, iar holteiî câte o fată de starea lorŭ. Une orî obicinuiește hora să să întoarcă în triî pareți sau și în patru, sau în unulŭ, după voia și iscussînța povățuitoriului.

Osăbit de jiocurile aceste ce să obicinuiescŭ pe la veseliî, maî sântŭ și alte jiocurî cu eresŭ, alcătuite cu numărŭ nepotrivitŭ, adecă 7, 9, 11, în care jucăușiî să chiamă câlușâiî, și să adună o dată întru unŭ anŭ, să înbracă în haine fimeiești, punŭ pe capŭ cunună de pelinŭ împletită și împodobită cu alte florî, vorbescŭ cu glasŭ fimeiescŭ, și ca să nu să cunoască âșî învălescŭ fața cu pănză albă, și în mânî poartă sabie goală, ca să taie cu dânsa orî și pe cine arŭ cuteza să le descopere fața, căcî puterea aceasta le au dat-o lorŭ unŭ obiceiŭ vechiŭ, așa în cât nimene nu'î poate trage la judecată când facŭ vre o ucidere întru acela chipŭ.

Povățuitoriulŭ celiî să chiamă starețŭ, și celŭ de alŭ doile priimiceriŭ, care și are datorie să întrebe ce feliŭ de jocŭ poftește starețului, și apoî s'ălŭ spuie

www.dacoromanica.ro

celor-l-alţi în taină, ca să nu audă norodulŭ numele joculuĭ până când nu âlŭ va vide cu ochiĭ, pentru câ iĭ au maĭ mult de o sută de sârituri, din care unele aşa de potrivite, în cât acia care jioacă să pare câ nu să atingŭ de pământŭ, ce sâ poartâ în vâzduhŭ.

Cu acestŭ feliŭ de urmârĭ, cu jiocurĭ şî cu sâltârĭ, prin toate târgurile şî satele pitrecŭ acele 10 ḑile, care sântŭ intre Prazniculŭ Înălţăriĭ şi a Pogorâriĭ Sfântuluĭ Duhŭ. Intru această vreme nu sâ culcâ iĭ nicâirĭ fără numaĭ supt streşinile Bisericilorŭ, căcĭ ḑicŭ, câ de să vorŭ culca la altŭ locŭ, arŭ fi chinuiţĭ de strîgoaice; şî când sâ întâlnescŭ pe drumŭ douâ cete de caluşâĭ, batŭ râzboiŭ una cu cu alta, până ce ceata ce biruitâ face locŭ ceĭ-l-alte; şî dupâ ce facŭ învoialâ de pace, apoĭ ceata bîruitâ este supusâ ceĭ-l-alte nou anĭ; iar întâmplându-sâ sâ sâ omoare vre unulŭ la acestŭ feliŭ de bâtălie, atunce nu să încape judecată, şî nicĭ judecătoriulŭ nu întreabâ pe celŭ ce au fâcutŭ uciderea. Celŭ ce întrâ în vre o ceatâ de aceste, trebuĭ nou anĭ de a rându sâ sâ afle adunatŭ împreunâ, iar întâmplându-sâ sâ nu să arâte vre o-dată, atunce ḑicŭ ceĭ-l-alţĭ câ este cihnuitŭ de duhurĭ râle, şî de strigoaice. Prostimea ce ereticoasă crede cum câ are putere sâ gonească acelŭ feliŭ de boale, şî spre vindecare face întru acestŭ chipŭ, adecă: aşternŭ maĭ mulţĭ la pâmântŭ pe acelŭ bolnavŭ, începŭ a sâri cu cântice, şî a o notâ anume a cântâriĭ ălŭ calcâ fieşte-care de la capŭ pânâ la câlcăĭ, şî maĭ pe urmâ îĭ ḑicŭ la urechĭ nişte cuvinte alcâtuite de dânşîĭ înadins,

www.dacoromanica.ro

poroncindŭ beteşuguluĭ să sâ depârteză. Dupâ ce facŭ iĭ aceasta de triĭ orĭ în triĭ ḑile, apoĭ urmeazâ lucrarea pe care o nedejduieŭ iĭ. Şî aşa, întru acestŭ chipŭ, cu pre puţînâ ostineală sâ potŭ vindeca boalele cele maĭ grele care sâ inpotrivescŭ meşteşugului doftoricescŭ. Asâmine lucrare are şî nedejduire în farmice.

CAP XIX.

Pentru obiceiurile logodnelorŭ şî a nunţelorŭ, în Moldova.

Fiindŭ câ amŭ aratatŭ pentru purtârîle şî naravurile Moldovenilorŭ, socotescŭ câ cetitoriulŭ celŭ iubitoriŭ de ştiinţâ, nu va fi neprimitoriŭ ca s'âĭ descoperimŭ în scurt, şî obiceiurile ce au iĭ la logodne şî la nunţĭ.

Iĭ câsâtorescŭ pe copiĭ lorŭ la vrâsta care este hotărîtâ de Biserică; şî este ruşîne ca sâ'şĭ cearâ ficioara barbatŭ, câcĭ obiceiulŭ ţâriĭ este ca sâ'şĭ aleagâ holteiĭ nevestele, iar nu pârinţîĭ ficioarelorŭ sâ'şĭ caute ginerĭ. Drept aceia, plâcândŭ unuĭ holteiŭ o ficioarâ, trimete la pârinţiĭ eĭ starostĭ, care sâ chiamâ peţîtorĭ, cu cuvântŭ latinescŭ care este strîcatŭ din cuvântulŭ petitores, şî aceştia ispitescŭ pe departe cugetele pârinţîlorŭ ficioareĭ, ca sâ nu le fie ruşîne, atunce când nu arŭ voĭ pârinţiĭ. Cunoscândŭ iĭ câ le este lorŭ voie ca sâ o deĭ, apoĭ mergŭ starostiĭ în casa ficioareĭ cu toate rudeniile mireluĭ, unde celŭ maĭ de frunte d'intre sta-

www.dacoromanica.ro

rostĭ începe sâ aducâ cuvântulŭ pe care l'amŭ pusŭ şî noĭ aice, pentru câ maĭ în tot locŭlŭ obicinuieşte sâ sâ facâ acelaşĭ, adecâ:

„Moşîi şî strâmoşîi pârinţîlorŭ noştri celorŭ maĭ „dinainte, umblândŭ la vînatŭ prin codri, au aflatŭ „aceastâ ţarâ, întru care ne aflămŭ şî noĭ acum, şî „ne hrânimŭ, şî ne dizmierdâmŭ cu mierea şî cu laptele „d'intru dânsa. Decĭ, prin pilda aceasta fiindŭ îndem„natŭ şî slăvitulŭ boieriŭ (N), au mersŭ la vînatŭ „prin câmpi, prin codri şî prin munţi, şî au datŭ „peste o hiarâ, care fiindŭ ruşînoasâ şî cinstită, nu „au stătutŭ faţâ cu dânsulŭ, ci au fugitŭ şî s'au as„cunsŭ; şî viindŭ noĭ pe urma eĭ, ne'aŭ adusŭ întru „aceastâ casâ. Decĭ, dumnevoastră trebuĭ sâ ne o „daţĭ, sau sâ ne arataţĭ unde au fugitŭ hiara aceasta, „pe care noĭ cu atâta ostinealâ şî sudoare amŭ go„nit'o din pustie.“ Şi maĭ adaoge încâ alte alegoriĭ şî metaforiĭ după cum sâ pricepe.

Iar pârinţîĭ ţicŭ dintâĭ, cum câ acestŭ felĭŭ de hiarâ nu au venitŭ în casa lorŭ, ce poate câ iĭ au rătăcitŭ urma, şî că e sâ va fi ascunsŭ aiurea la vre unŭ megieşŭ; însâ dacâ silescŭ starostiĭ ca numaĭ de cât sâ le o arâte, atunce scotŭ pârinţîĭ înaintea lorŭ o fată urâtă şi bătrână, înbracată cu straie rânţuroase, şî âĭ întreabâ de este această hiara aceia pe care o caută iĭ. Atunce starostiĭ ţicŭ câ nu este aceia. —

„Câcĭ hiara lorŭ este cu pârulu galbânŭ ca au„rulŭ, cu ochiĭ ca de şoimŭ; dinţîĭ eĭ staŭ ca mâr„geua, şî cu buzele roşe ca cireşele; la trupŭ ca

www.dacoromanica.ro

o leoaică, şi la peptu ca o gâscă; cu grumazulu de lebădă, degitele mai gingaşe de cât ceara, şi „faţa mai strălucitoare de cât Soarele şi Luna.“ Dacă tăgăduiescu părinţii de alu doile, precum că nu le aŭ căţutu de acelu feliu de hiară, atunce starostii daŭ răspunsu, ţicându că cănii lorŭ atâta sântu de adulmecători, în cât nici o-dată nu i-au înşelatu, şi acum le-au datu sămnele cele mai adevărate, cum că hiara aceia pe care o caută ii, este ascunsă acolo. După aceia lăudându-să şi cu arme şi cu silă, scotu apoi părinţii pe fiica lorŭ, împodobită după putinţa şi averea lorŭ; şi văţând o starostii, ţicu că aceasta este hiara pe care o caută ii. Atunce chiamă pe unu preotu, sau dacă acesta este împiedicatu cu alte trebi, apoi chiamă pe cei mai bătrâni din megieşi, înaintea cărora âşi schimbă mirii inelele; şi după aceia îndată iarăşi tăinuescu părinţii pe fiica lorŭ, şi aşaţă masa, şi în vremea când şădu la masă, hotărăscu ţiua aceia întru care voiescu să fie nunta. Dacă sântu mirii ficiori de boieri, atunce fără de învoiala Domniei şi fără de mărturia Arhiereului, nu poate să fie nici logodna, nici cununia; căci cu pecetluitulu sau mărturia Arhiereului să ie aminte ca să nu să facă vre o nuntă împotriva aşăţământurilorŭ Bisericii, şi cu învoiala şi ştirea Domniei, pentru ca să nu să unească mai de aproape prin legătura aceasta multe neamuri boiereşti, fără de voia Domnului.

După ce să hotărâşte ţiua întru care are să fie nunta, atunce în luna ce dinainte, mergu rudeniele

www.dacoromanica.ro

dinpreună, atât la casa mirelui cât şi la casa mireseĭ. şi aducŭ muzicanţi, care rar potŭ să fie alţii de cât numaĭ Ţigani, şi să ospătează unii cu alţii; şi după ce să rădică masa, apoĭ fetele şi alte femeĭ cernŭ făina care este să fie pentru nuntă; pentru aceea să chiamă ace ḑi, ḑina cernutului. Dacă sântŭ toţi dintru unŭ târgŭ sau dintru unŭ satŭ, sau macar dacă nu sântŭ tocma cale de două sau trii ḑile departaţi unii de alţii, apoĭ atunce să începe veselia nunţii de joĭ, la amândouă părţile, şi ţine până Duminică. In ḑiua acea să gătescŭ toţi prietinii şi rudeniile mirelui ca să aducă mireasa, şi trimetŭ înainte conacari să spuie de venirea mirelui, iar ceĭ ce sântŭ adunaţi la mireasă, străjuiescŭ la drumŭ, şi caută s'ăĭ prindă până a nu sosi la casa mireseĭ; şi ii, pentru ca să nu li să întâmple aceasta, â'şi caută caĭ foarte ageri. Când să întâmplă să să prindă, apoĭ la oamenii ceĭ proşti îi leagă pe dânşii foarte vârtos, şi îi punŭ îndărăpt pe caĭ, iar la ceĭ mai de frunte, numaĭ cât îi încunjură rudeniile miresii şi luându'i între dânşii, îi ducŭ la casa eĭ ca când i'arŭ fi robitŭ; şi după ce sosăscŭ acolo, îi întreabă pe dânşii ce caută. Aceştia daŭ răspunsŭ că arŭ fi trimeşi să vestească râzboiŭ, şi că oastea îndată are să sosască, ca să ieĭ cetatea. După ce ḑicŭ ii cuvintele aceste, îi poftescŭ în lăuntru, îi silescŭ de beŭ vr-o câte-va pahare de vinŭ, şi după aceea, îi trimetŭ iarăşi înapoĭ cu vr-o cinci-va din oaspeţii miresii, care când vădŭ că să apropie mirele, daŭ drumulŭ conacarilorŭ cu ocări, şi degrabă să întorcŭ ii iarăşi

www.dacoromanica.ro

înapoi. Dacă potŭ pitrecătorii mirelui ca s'ăĭ ajungă atunce pe dănşii, apoi asămine îĭ leagă şi îĭ, şi îĭ leŭ împreună cu dănşii ; după care adunându-să amândouă părţi de oaspeţi la casa miresii, facŭ intrecire cu alergarea cailorŭ, dându-să bacşişŭ celui ce să arată mai cu vitejîie, adecă : la ceĭ mai proşti o naframă. iar la ceĭ mai cinstiţi postavŭ de bunŭ preţŭ, saŭ vre o pânză de matasă. Pentru aceasta să trimetŭ oamenĭ înainte ca să puie sâmne unde să alerge, şi dându unului prin chiotŭ sâmnulŭ de plecare, atunce ceĭ ce socotescŭ că au caĭ mai bunĭ, daŭ pinteni, şi celŭ care ajunge întâiĭ, ie acelŭ bacşişŭ singurŭ din mâna miresii. şi calului sâu i să pune cunună de florĭ împodobită.

Sara, după Vecernie, mergŭ la Biserică cu toată slava câtă le este lorŭ prin putinţă, şi primescŭ cununia. In mijlocului Bisericii să aşterne unŭ covorŭ, pe care stă mirile de a dreapta, şi mireasa de a stânga, şi supt dânsulŭ să pune galbinĭ, atât supt picioarele mireluĭ, cât şi supt ale miresii; iar la oamenii ceĭ mai proşti să pune taleriĭ, adecă leĭ, drept sâmnŭ alegoricŭ că îĭ nu ţcaută la lume, ce toată mărirea eĭ o calcă cu picoarele. Lângă dănşii staŭ nunii care ţinŭ două făcliĭ potrivite, pe când le ceteşte preotulŭ slujba cununieĭ, le schimbă inelele câte de triĭ orĭ, şi împodobindu'i pe amândoĭ cu cununĭ, îĭ poartă împregiur de triĭ orĭ ca unŭ danţŭ, cântându cântăreţiĭ obicinuita cântare, în care vreme aruncă rudeniile pe la ceĭ ce staŭ împrejur arginţi mărunţi, nucĭ şi hemeiŭ uscatŭ, ca să a-

www.dacoromanica.ro

răte că cerŭ de la Dumneḑeŭ, dâtâtoriulŭ de viață, numaĭ timpurile cele roditoare de nucĭ, de hemeiŭ, iar ce-a-l-altă bogâțîie și însumuțare a lumiĭ aceștieĭ, pe toată trebuiĭ să o lepede. Pe urmă dă Preotulŭ la amândoĭ tinerĭ pâne pe care este întinsă miere de gustă de triĭ orĭ, ca unŭ sămnŭ de iubire și de unire nedespârțită; și pentru ca să deĭ Preotulŭ pricină privitorilorŭ să râḑă la această prâznuire de veselie, îĭ amăgește de triĭ orĭ cu această înbucătură; după care, luândŭ sfârșitŭ obiceiurile aceste, să întorcŭ apoĭ cu toțiĭ iarăși la casa miresiĭ cu aceiași orânduială cu care au și venitŭ, înhobotândŭ fața miresei cu o pânză pre supțire, pe carele apoĭ o batŭ în pârete la capulŭ tinerilorŭ frațiĭ sau rudeniile miresei, atunce când este să să aducă mireasa la camară.

După ce sosăscŭ la casa miresiĭ, să punŭ iarăși de mânâncă și beŭ până la nouă ceasurĭ de dimineață, când să aduce pe masă unŭ cucoșŭ friptŭ cu pene cu tot, iar unulŭ d'intre oaspeți să vără supt masă, și căntândŭ ca cucoșulŭ, vestește râvărsarea ḑileĭ. Atunce toțĭ oaspețiĭ dau câte unŭ bacșișŭ bucatariuluĭ, să râdică de la masă, iar mirele cu mireasa, țîindu-să de mână stau în mijloculŭ casiĭ, pe când unŭ scriitoriŭ cetește cu glasŭ izvodulŭ celŭ de zâstre; și apoĭ zâstrea aceasta care era maĭ înainte pusă într'o camară deosăbită ca să o vaḑă toțĭ oamenii, să încarcă toată întru unŭ carŭ, și să aduce la casa mireluĭ.

După aceia povățuitoriulŭ sau vătâjâlulŭ miresiĭ cere în numele eĭ iertăciunea de la părințiĭ săĭ, făcandŭ pominire pentru nașterea, pentru creșterea,

www.dacoromanica.ro

și pentru alte faceri de bine care aŭ avutŭ e de la dânșii, mulțămindu'le pentru ele, și cerându'le blagoslovenia lorŭ, care blagoslovenie i să dă ei, sau însuși prin gura părinților lorŭ, sau și prin alții în numele părinților lorŭ; și pentru amândoi rugându pe Dumneḑeu și pe Angelulŭ lorŭ celŭ păzitoriŭ, ca s'ăi păzască și să le deĭ dragoste deplină și patŭ nespurcatŭ, apoĭ le daŭ să bei câte unŭ paharŭ de vinŭ, care să chiamă „băutura câĭ celeĭ înțălepte"; și ast-feliŭ îi slobodŭ de la dânșii. Când au să iasă tinerii din casă, atunce le staŭ innainte la ușă cu sabia scoasă frații miresii, sau dacă nu are frați, apoĭ frații părinților lorŭ ei, și îi propescŭ, stându în ușă cu sabia curmezișŭ, până ce mirele să răscumpără pe sîne de la dânșii cu unŭ calŭ bunŭ, sau cu altŭ darŭ ce are la îndămână. Ieșindŭ atunce, să suie mireasa numaĭ singură într'o trăsură d'impreună cu maĭca sau cu o soră a mireluĭ, pentru că din casa părintească nu poate să ieĭ cu sîne nici slugă, nici slujnică; și așa urmează după barbatulŭ săŭ, care merge înainte.

După ce sosiscŭ la casa mireluĭ maĭ deșartă vr'o câteva pahare de vinŭ, și după aceia, duce nuna pe tineri la camară. Acolo mirele ie aminte ca să poată înțălege adoua-ḑi oare-ce părinții nevesteĭ pentru fiica lorŭ. Aceștia, a tria ḑi după nuntă vinŭ la dînsa cu toate rudeniile lorŭ ca să o vaḑă, care venire să chiamă „cale pre mare" pentru că într'aceia călătorie, după cum să întâmplă, sau să împărtășescŭ părinții de cinste multă, saŭ de ruștne multă; căcĭ, dacă să află fiica lorŭ

www.dacoromanica.ro

ficioară, atunce nu numaĭ sântŭ toate bune, ce încă şĭ ospătează cu masă frumoasă, la care să aduce după aceia şĭ cămeşa miresei pe unŭ blidŭ cu sâmnele ficioriei, şĭ o arată pe la toţĭ, la care obicĭnuieşte să arunce fieşte-carele câte unŭ bacşişŭ micŭ; însă aceasta să face numaĭ între oamenii ceĭ proştĭ, iar la ceĭ cinstiţĭ să arată numaĭ la socri.

Iar dacă fiica lorŭ s'aŭ strîcatŭ ficioria maĭ dinainte, atunce a doua ḑi, după mâncare, chiamă mirele la sîne pe toate rudeniile luĭ, şĭ le arată că nu s'aŭ găsitŭ mireasa ficioară. Atunce iĭ caută căruţele cele maĭ râle, cu curâle rupte înhamă pe părinţiĭ îmireseĭ în locŭ de caĭ, după ce vinŭ, şĭ pe e o punŭ în căruţă, iar pe dânşiĭ iĭ silescŭ cu bâtăĭ ca să o tragă sînguri până la casa lorŭ, şĭ aşa o ducŭ înapoĭ ca pe o curvă, şĭ nimene nu poate să le facă sminteală la drumŭ. Indrăḑnindŭ cine-va să sloboadă pe dânşiĭ din mânele lorŭ atunce unuiŭ ca acela, osăbit de alte bătăĭ, să maĭ pedepssăşte şĭ de către judecătoriulŭ loculuĭ, ca unŭ călcătoriŭ de Pravilele şĭ de obiceiurile Ţărĭĭ.

Iar zăstrea miresei toată o propeşte barbatulŭ iĭ, şĭ toată cheltuiala care au făcut-o eiŭ la nuntă, o înplineşte cu poronca judecătorilorŭ de la părinţiĭ acia care nu s'aŭ păḑitŭ pe copilulŭ lorŭ.

Aşa să urmează între ţărani cu bieţiĭ oameniĭ acia; ceĭ maĭ de frunte însă âşĭ păzăscŭ maĭ de aproape pe fetele sale, în cât nu poate aşa lesne să să întâmple unele ca acele; iar de să şĭ întâmplă să nu fie vr'o una ficioară, atunce înplinescŭ părinţiĭ

www.dacoromanica.ro

ficioria prin zăstre mai mare, cu sate şi cu bani; şi nemulţămindu-să ginerile lorŭ nici cu aceia, apoi âşi ieu pe fiica lorŭ iarăşi înapoi, şi luĭ îi daŭ voie ca să ieĭ pe alta.

Când cunună Domnia, atunce să pune masa în Curtea Domnească, şi mirelui să dă asămine gugiumanŭ ca şi celŭ Domnescŭ, împreună cu unŭ calŭ; la masă şăde de a dreapta Domnului cu gugiumanulŭ pe capŭ, şi toate slugile Curţii Domneştĭ ălŭ slujăscŭ asămine ca şi pe Domnulŭ lorŭ. Când merge la Biserică sau la casa luĭ, i să face alaĭ ca şi celŭ Domnescŭ, cu muzica Moldovinească şi ce turcească.

Atria ḑi merge împreună cu mireasa cu daruri la Domnŭ şi la Doamnă, şi mulţămescŭ pentru o cinste aşa mare ca aceia.

CAP XX.

Pentru obiceiurile îngropării în Moldova.

Moldovenii îngroapă pe morţiĭ lorŭ cu orănduiala aceia care este aşedată de Biserică. Îndată după ce moare cine-va, ălŭ spală cu apă caldă, şi până a nu amorţi trupulŭ mortului, ălŭ îmbracă cu hainile luĭ cele mai noue şi mai bune, şi după aceia ălŭ punŭ pe o năssălie în mijlocŭlŭ şaleĭ saŭ a tinḑiĭ; însă nu ălŭ îngroapă îndată în ḑiua aceia dintâiĭ, ce aşteaptă până atria ḑi,

www.dacoromanica.ro

ca nu cum-va să să întâmple saŭ îngroape de viŭ pe unŭ bolnavŭ carele numaĭ au fostŭ leşinatŭ.

După ce audŭ clopotele, să adună megieşiĭ de să tânguiescŭ şĭ iĭ împreună cu rudeniile mortului; şĭ în ţîua îngropării încă vinŭ cu toţiĭ, pitrecŭ pe mortŭ la Biserică, mergându preoţiĭ înainte şĭ rudeniile în urmă, şĭ după săvârşirea Prohodului, ălŭ îngroapă în ţintirimulŭ Bisericeĭ.

Când moare vre unŭ boieriŭ de oaste, atunce caiĭ luĭ să îmbracă cu postavŭ negru, şĭ deasupra lorŭ să punŭ hainele luĭ cele maĭ de preţŭ, şĭ înaintea nĭssălieĭ să duce o suliţă de care este spânzurată o sabie cu mânuncheulŭ în jios; de amîndouă părţîle mergŭ vr'o câţi-va ostaşi înzăuaţi şĭ încoifaţi, şĭ în ochiĭ cailorŭ să pune mustŭ de ceapă saŭ prafŭ de puşcă, ca să să arăte ca când arŭ plânge şĭ caiĭ asămine ca şĭ oamenii pentru moartea stăpânului lorŭ.

Trupulŭ unuĭ boieriŭ ălŭ pitrece însuşĭ Domnulŭ cu totŭ alaiulŭ. Dacă aŭ fostŭ elŭ unulŭ din ceĭ maĭ marĭ, atunce să duce înaintea luĭ sămnulŭ său de boierie până la groapă, şĭ după aceia să aduce sămnulŭ iarăşĭ înapoĭ în Spatărie saŭ în Divanŭ, iar loculuĭ boieriei luĭ rămâne deşărtŭ celŭ maĭ puţîn triĭ ţîle.

Jălirea nu este la toţĭ de o potrivă. Când moare vre unŭ ţaranŭ, trebuĭ ficiorĭĭ luĭ să umble şasă luniĭ cu capulŭ golŭ, macar de este şĭ la mijloculŭ ierneĭ, s'âşĭ lese părulŭ şĭ barba, şĭ cât de departe să aibă a merge, nu cutează să'şĭ învăleascâ capulŭ

www.dacoromanica.ro

cu nimică. Asămine şi ceĭ maĭ de frunte obicinuieŭ maĭ înainte să urmezâ patru-ţăci ţile, iar acum au părăsîtŭ acestŭ feliŭ de eresŭ, şi numaĭ cât înbracă haine cernite, şi ăşĭ lasă părulŭ capuluĭ să crească.

Când moare fratele vre unuĭ ficioare de ţăranŭ, atunce e după obiceiŭ taie din părulŭ capuluĭ său, de ălŭ leagă la Crucea care să punĕ la mormântulŭ frăţîne-său; şi ie aminte întru unŭ anŭ să nu lipsască de acolo, saŭ să nu cadă jios; iar întâmplându-să să lipssască, atunce maĭ pune iarăşi de aldoile altă legătură de părŭ.

Iĭ de obştie unŭ anŭ de ţile, în toate Duminicile, mergŭ cu toţiĭ la mormânturĭ, şi plângŭ pe morţiĭ lorŭ. Ceĭ maĭ bogaţi nâimescŭ fimeĭ care ştiŭ a cânta osăbite stihurĭ de jâle, în care arată ele mişălia şi ţicăloşiia vieţiĭ aceştieĭ, după cum să poate vide d'intru acestŭ stihŭ, care maĭ toate începŭ asâmine, adecă: „Plângŭ şi mă tânguiescŭ pentru viaţa ce „rî a lumiĭ aceştie, care să rupe ca şi aţa“

După aceia, ca când arŭ ĩ mortulŭ viŭ, aşa ălŭ întreabă pentru multe lucrurĭ, şi ţicŭ că s'aŭ supăratŭ de lumea aceasta, şi că nu voieşte să le deĭ răspunsŭ. Iar maĭ la urmă ţicŭ, că pentru multele rugămînte a rudeniiloră luĭ, mortulŭ să umileşte şi începe să vorbească, şi iĭ învaţă pe dânşiĭ ceia ce au să facă şi ceia ce trebuiĭ să părăsască; şi de la unŭ timpŭ ţicŭ că de acum înainte nici va maĭ vorbi cu dânşiĭ, nici să va maĭ întoarce înapoĭ, pentru căelŭ au începutŭ a gusta

www.dacoromanica.ro

din disfătârile Raiuluĭ, pe care le au gătitŭ Dumnedeŭ slugilorŭ Luĭ celorŭ credincioase; — şĭ altele multe de aceste bârfiturĭ fimeieştĭ.

www.dacoromanica.ro

PARTEA A TRIA.

Pentru starea Bisericească, și celoră învățați în Moldova.

CAP I.

Pentru Legea Moldovenilorŭ.

Lenevirea celorŭ mai înainte de noi, este singura pricină de nu putemŭ să spunemŭ acum ce feliŭ de Lege au avutŭ lăcuitorii Moldovei înainte de a răsări soarele Dreptății în părțile noastre. De vomŭ voi să credemŭ cum că Dacii cei vechi s'aŭ ivitŭ din Schidi, după cum ḑicŭ împreună și toți Istoricii cei care ne sântŭ nouă cunoscuți, atunce gândescŭ că și prepusulŭ acesta va fi adevăratŭ, precum că și ii s'aŭ închinatŭ tot la aceii idoli la care mărturisăscŭ hronicile russăști că s'aŭ închinatŭ și Schidii, adecă la Perun, Dumneḑeulŭ tunetului; Bolos, alŭ dobitoacelorŭ; Pohvist, alŭ văzduhului; Lado, alŭ veseliei; Cupalo, alŭ săcerișului; și la alți idoli ca aceștia, precum: Osliado, Corza, Daşuba, Striba, Semargle și Mocoza.

www.dacoromanica.ro

Şî să vedi că şî Romanii, pe care nicî unŭ Norodŭ nu i'au întrecutŭ cu eresurile, nu numai că nu au părăsitŭ slujba ce vechie a idolilorŭ, ce încă au mai îmulţit'o şî cu de aî lorŭ. Acesta va crede-o pre lesne fieşte-care, numai de îşî va aduce aminte pentru Romanî, cum că îi orî şî când biruiau vre o ţară, jărtveu atâta la idolii neamuluî celuî biruitŭ cât şî la aî lorŭ. Ba încă şî când au biruitŭ ii Eghipetulŭ, adecă pe maica ce roditoare a idolilorŭ, au şî luatŭ cu dânşîi mulţi idoli de acolo, şî aducându'î la Roma, au jărtvitŭ împreună şî acelora.

La aceasta să mai adaoge şî oarba credinţă, pe care o aveu toţi cei ce erau plecaţi cu totul asupra slujbeî idolatre, în cât nu numai fieşte-care ţară, ce încă şî fieşte-care casnicŭ ave idolulŭ de casă păzitoriŭ vieţii luî, în care crede că poartă grijă osăbită pentru dânsulŭ; şî cum că cela ce nu să împacă cu idolii luî, nicî ţara nu pute să le o stăpânească cu norocire, nicî în casa sa nu pute să trăiască cu pace.

Însă vremea în care au stămpitŭ în Moldova eresulŭ păgânescŭ şî s'aŭ primitŭ legea Xristienească, n'o arată istornicii nicî cu o mărturie luminată; iar să socoteşte cu părere, că întâiî supt stăpânirea marelui Constantin Împăratulŭ s'aŭ începutŭ în Dacia la videre deprinderea legeî Xristieneştî; pentru că în vremea luî Constanţie, fiiulŭ marelui Constantin, aveu amândouă Daciile Arhiereiî lorŭ, după cum adiverează tipiculŭ Soboruluî de la Sardia. Să poate însă că şî în vremea dinainte, să voruŭ fi plecatŭ mulţi a urma Steagulŭ luî Xristos, prin învăţăturile cele sângerate ale Mucenicilorŭ.

www.dacoromanica.ro

Iar acum totŭ neamulŭ sâ ţîne de Biserica Răsăritului, nu are cugete străine nici pentru o închieturâ a Credinţii, nu pârâsăşte nimică din cele ce sântŭ poroncile de Biserică, şî nu face nimică care este propitŭ de Dânsa.

Vre unŭ eresŭ, vre unŭ ereticŭ nu s'aŭ arătatŭ nici o-dinioară în Moldova, cu cât mai puţin sâ sâ poată încuiba în e. Poate câ este şî din pricina aceasta, pentru câ Norodulŭ nici o datâ nu au primitŭ bogoslovia sholaticească, şî meşteşugurile cele amăgitoare ale celorŭ înbolditorî; ce au cređutŭ câ învăţătura Evangheliei şî a Sfinţîlorŭ Părinţi, şî fără de şcoale este îndestulă pentru mântuirea sufletelorŭ.

Nicî o lege nu este urâtă Moldovenilorŭ ca legea ce papistâşască, măcar de sâ şî ţînŭ de Biserica Apusului o mulţime de lăcuitorî Unguri, care aŭ şî unŭ Episcopŭ la Bacâŭ.

Ţîcŭ, dar, câ toate cele-l-alte legî ereticeşti, sîntŭ cunoscute şî pre lesne sâ înţâlege departarea lorŭ de la Biserica ce Pravoslavnică. Papistaşiî ascundŭ încâ chipulŭ lorŭ celŭ de lutŭ supt cojoculŭ lorŭ de oaie, căcî îi une orî numescŭ pe Pravoslavniceî fraţi, şî une orî şizmaticî şî achefaloni, adecâ fără de capŭ, pentru câ nu cinstescŭ pe Papa ca pe unŭ Capŭ alŭ Biserichei; iar alte orî îi numescŭ ereticî, şî pentru aceia prostimea nu poate să osâbească binele din rău, ca să sâ poată păzî de veninulŭ lorŭ.

Decî, iată că neînduplecarea Moldovenilorŭ la nici unŭ feliŭ de eresŭ, să vedi că aŭ fostŭ statornică, rămânîndŭ de a pururea supt Biserica Răsări-

www.dacoromanica.ro

tuluĭ, câcĭ totŭ acela care ştie istoria Bisericiĭ, pre bine va fi şĭ ştiindŭ, că Ungaria şĭ Ardealulŭ unde au lăcuitŭ patrioţiĭ noştri mai nainte de discălicarea luĭ Dragoş, nicĭ o-dată nu au fostŭ supuse Scaunuluĭ Ţarigradescŭ şĭ Grecescŭ, ce tot-de-una au fostŭ supt Scaunulŭ Romeĭ. Drept aceia şĭ lăcuitoriĭ lorŭ au fostŭ fiĭ aĭ Bisericiĭ Apusuluĭ până a nu răzbate în-trânsele eresurile luĭ Luter şĭ ale luĭ Calvin; şĭ fiindŭ că următoriĭ luĭ Dragoş tot-de-una şĭ'aŭ ţĭnutŭ Legea care au fostŭ avut-o iĭ mai nainte acolo, — căcĭ nicăiriĭ nu să ţîce că arŭ fi părăsitŭ iĭ Biserica Apusuluĭ, şĭ s'arŭ fi lipitŭ de Biserica Răsărituluĭ — pentru aceia este vederat că tot aceiaşĭ învăţăturâ au fostŭ într'aceia vreme şĭ la Biserica Apusuluĭ pe care o are acum numaĭ Biserica Răsărituluĭ, căcĭ în urmâ Apusulŭ au căduţŭ din credinţa ce adivaratâ Xristienească, iar nu Răsăritulŭ. Să lăsămŭ însă aceasta şĭ să venimŭ la pricina noastră.

Moldoveniĭ ţînŭ mărturisirea Credinţeĭ după cum au alcătuit-o Sfinţiĭ Părinţi la Soborulŭ de la Nissea, şĭ adăugirea papistăşască: „şĭ de la fiiulŭ" o leapădă. Pentru purcederea Sfântuluĭ Duhŭ credŭ asămine precum ţîce Xris. la Evanghelia de la Ioan; şĭ după cum nu primescŭ purcederea de la Fiulŭ, asămine nu primescŭ nicĭ adăugirea luĭ Palama, care ţîce: „de „la Tatălŭ sîngurŭ". Iĭ au şăpte Taine, şĭ Cina ce de taină o ţînŭ după aşadarea Sfinţilorŭ Părinţi, a luĭ Vasilie celŭ Mare şĭ a luĭ Ioan Xrisostom; o şĭ săvărşăscŭ cu pâine dospită, şĭ să împărtăşescŭ supt amăndouă forme, a pânii şĭ a vinuluĭ.

www.dacoromanica.ro

Icoanile Sfinților le cinstescŭ, însă nu cioplite ce numaĭ zugrăvite, și ĝicŭ că numaĭ luĭ Dumneĝeŭ singurŭ să cuvine slujbă. Iĭ credŭ că drepții încă nu au ajunsŭ desăvârșit disfatarea Raiuluĭ, ce o așteaptă până la ĝiua Judecății împreună cu Pavel, și aŭ în sufletele lorŭ nedejde fără de îndoială, care credință le pricinuiește lorŭ bucurie atât de nespusă, în cât nu le lipssăște nimică pentru vredniciile lorŭ. Iar în Purgatoriŭ iĭ nu credŭ, însă adiverează că pacatele cele micĭ să potŭ ierta și după moarte, prin rugăciunile Bisericiĭ și prin milosteniĭ. Sfânta Scriptură o cetescŭ în Biserică după tălmăcirea celorŭ 70 dascalĭ, iar Bulgato și toate cele-l-alte tălmăciriĭ le leapădă.

Osăbit de Miercurĭ și de Vinerĭ, Moldovenii postescŭ de 4 orĭ pe anŭ la vremile orănduite; și postulŭ celŭ Mare și a Precuratei Ficioareĭ, să înfrănează încă și de pești. Maĭ săntŭ uniĭ care din eresŭ mare ce aŭ, micĭ Lunea nu mănâncă carne, și sîuguri iĭ âșĭ maĭ facŭ încă și alte posturĭ, precum la Praznîculŭ Sfântuluĭ Atanasie, Gheorghie și Dimitrie. Unele din fimeĭ, macar de nu să și îmbracă cu haine monahicești, să hotărâscŭ din buna lorŭ voință ca să nu mănânce carne întru toată viața.

Osăbit de aceasta, prostimea în Moldova ca și întru alte țărĭ care încă nu are știință pentru învățăturĭ, este foarte plecată asupra eresurilorŭ, și nu este încă desăvârșit spalată de tina sa ce vechie; în cât și la nunți, la îngropări, și la alte întâmplări știute de dânștĭ, cinstescŭ prin stihurĭ și cântări niște Dumneĝăirĭ necunoscute și duhlui-

www.dacoromanica.ro

toare a idolilorŭ Dacĭ, precum: Lado ştiMano [1]), Zîna [2]). Dragaica [3]), Doina [4]), Stahia [5]), Draculŭ dintâiŭ [6]), Ursîtele [7]).

---

[1]) Numele aceste le cântâ maĭ ales la nunţĭ; pentru aceia sâ vedĭ câ sâ înţălegŭ a fi Vinerea şĭ Cupidon, pâdĭtorĭĭ dragostelĭ câsnice.

[2]) Alcătuirea acestuĭ cuvântŭ sâ poate socoti câ este din numele Diana, însâ ĭĭ obicĭnuiescŭ alŭ numi cu numărŭ înmulţĭtŭ, adecâ: ḑînele; şĭ iscodescŭ ḑicândŭ câ sântŭ niscaĭ ficioare frumoase, care dâruiescŭ frumusseţa.

[3]) Aceasta sâ înţâlege a fi Ceres cum sâ vedĭ, câcĭ la vremea anuluĭ când începŭ a sâ coace sâmânâturile, sâ adunâ la unŭ locŭ toate fetile ţaranilorŭ de prin satele ce sântŭ pe aproape, şĭ alegŭ pe ce maĭ frumoasâ dintre dânsele, ĭĭ punŭ numele Dragaica, şĭ cu mare tovârâşĭie mergŭ cu dânsa prin ţarinĭ, împodobind-o cu cununâ împletitâ de spice şĭ cu basmale multe, şĭ ĭĭ daŭ în mânele eĭ cheile de la şurele saŭ grajdiurile lorŭ. Dragaica aceasta întru acestŭ chipŭ împodobitâ, cu mânele întinse şĭ cu basmalele legate asupra vântuluĭ ca când arŭ zbura, merge acasâ de la ţarinĭ, şĭ umblâ prin toate satele megieşe cântândŭ şĭ sâltândŭ împreunâ cu toate tovârâşĭtele cĭ, care de multe orĭ o numescŭ pe dânsa şĭ stâpânâ lorŭ. Toate fetile ţaranilorŭ din Moldova cu mare poftâ sâ trudescŭ după cinstea aceasta, macar de şĭ sântŭ ele obicĭnuite sâ cânte tot-de-una, cum câ aceia care agiunge sâ fie Dragaicâ, nu poate sâ sâ mărite până după trĭĭ anĭ.

[4]) Sâ vedĭ câ acesta au fostŭ la Dacĭ numele luĭ Mars saŭ Bellona, pentru câ sâ pune la începutulŭ cântărilorŭ celorŭ de râzboiŭ.

[5]) Bârfescŭ câ este o fimeie cu chipŭ de urieşŭ, care străjuieşti pe la casele cele vechĭ pârâsite, şĭ maĭ vârtos pe la ḑîdiurile cele ce sântŭ în pâmântŭ, şĭ pe la comorĭ.

[6]) Aşa numescŭ ĭĭ pe duhurile cele ce ḑicŭ câ lăcuiescŭ în apâ.

[7]) Ḑicŭ câ sântŭ doŭâ fimeĭ care sâ aflâ faţâ la naşterea copiilorŭ, şĭ le împârţâscŭ dararĭ sufleteştĭ şĭ trupeştĭ după voia lorŭ, şĭ hotărâscŭ maĭ nainte toatâ norocirea saŭ nenorocirea ce este sâ întîmpine pe copilŭ în toatâ viaţa luĭ.

www.dacoromanica.ro

Frumoasele [8]), Sîmzîienele [9]), Jioi Marţele [10]), Papaluga [11]), Chyraleica [12]).

---

[8]) Aceste, ţicŭ ii, că sântŭ neveste din văzduhŭ, care îndrăgescŭ de multe orĭ pe ficiorii cei tineri şi frumoşi. Pentru aceia când loveşte de naprasnă pe vre unŭ omŭ tânărŭ slăbănogirea, saŭ vr'o damla, atunce daŭ ii vina boalelorŭ acestora numaĭ sîngur Frumoaselorŭ acelora, ţicăndŭ că acela schimbându'şĭ dragostea în urâciune, şi umblându cu dânsele în pizmuire, âşĭ răsplătescŭ ele întru acestŭ chipŭ pentru neascultarea luĭ.

[9]) Acesta este numele ţileĭ Sfăntuluĭ Ioan Botezătoriulŭ, şi ţicŭ ii că Soarele saltează în ţiua Praznicului acestuĭ Sfântŭ. Pentru aceia toţi ţaranii să scoală atunce maĭ nainte de lumina ţileĭ de privescŭ la ivirea Soareluĭ cu ochiĭ ţintiţi; şi fiindŭ că ochiulŭ nu poate suferi îndelung lumina aceasta, ce începe a salta, pentru aceia ii socotescŭ că saltarea aceia este a Soareluĭ; şi după ce facŭ ispita aceasta, să ducŭ iarăşi pe la casele lorŭ cu bucurie.

[10]) Aşa numescŭ ii pe nişte fimeĭ, care ţicŭ că umblă pe la toate casele dimineaţa în Joia Patimilorŭ, la care vreme pe la toate casele să face focŭ; şi ţicŭ, că aceste fimeĭ, dacă gâsăscŭ atunce pe vr'o fimeie din casă dormindŭ, o facŭ de acolo înainte de este leneşă la totŭ lucrulŭ peste anŭ.

[11]) Vara, când este sâcetă cu primejdie pentru sămănături, îmbracă ţaranii pe o copilă maĭ tânără de ţăci anĭ cu cămeşă de frunză de copaciŭ şi de buruienĭ, şi cu toate cele-l-alte copile şi copiĭ de vrâsta ieĭ umblă jucându şi cântându, şi cum sosăscŭ la fieştecare casă, obicinuescŭ babele să le toarne pe capŭ apă râce. Cuvintele pe care le cântă ele atunce sântŭ maĭ întru acestŭ chipŭ „Papalugo, suite la Ceriŭ, şi deschide porţile luĭ, şi ne trimete ploaie de Sus, ca să crească grăulŭ, popuşoiulŭ, malaiulŭ“ şi altele.

[12]) Să asămăneză cu rugăciunea Xristianilorŭ „Chyrie Eleson“ de unde şi este alcătuită, căci fieşte-carele casnicŭ obicinuieşte la Botezulŭ Domnuluĭ să facă o Cruce de lemnŭ, şi o înpodobeşti după putinţa luĭ cu pănză albă saŭ cu o materie de matasă, şi după vecernie o poartă ca o Litanie prin toate casele, întovărăşită de o mulţime de copiĭ, care pe toală minuta strigă cuvăntulŭ acesta: Chyraleisa! Chyraleisa!

www.dacoromanica.ro

Colinda [13]), Turka [14]), Zburătoriulŭ [15]), Miadă-noapte [16]), Striga [17]), Tricolicĭ [18]).

[13]) Aceasta să potriveşte cu cuvântulŭ "Calendis" a Romanilorŭ, şi să obicĭnuieşte în multe chipurĭ la începutulŭ fieşte-căruia anŭ noŭ, atât la prostime cât şi la cei marĭ.

[14]) Este o jioacă care s'aŭ iscoditŭ în vremile cele vechĭ din pricina urăciuneĭ ce aveu Moldovenĭ asupra turcilorŭ. Aşa dar în ţiua de Crăciun, îmbracă pe unulŭ cu unŭ sacŭ de pânză, la care leagă unŭ capŭ de boŭ, şi peste elŭ încalecă altulŭ, tocmitŭ ca când arŭ fi ghiebosŭ, şi aşa mergŭ pe la toate casele şi uliţile cu jocurĭ şi cu cântărĭ.

[15]) Ĭi dicŭ şi credŭ că aceasta arŭ fi o nălucă de omŭ tânărŭ şi frumosŭ, care să apropie noaptea de ficioare, maĭ vârtos de neveste tinere, de face toată noaptea cu dânsele lucru necuviinciosŭ; şi nu să poate vide de cătră ceĭ ce ălŭ pândescŭ pe dânsulŭ. Iar noi amŭ auditŭ, cum că oare-care barbaţĭ maĭ cu inimă au prinsŭ *Zburătorĭ* de aceştia, pe care aflându-i cu trupŭ ca şi alte fiinţĭ, i'au pedepssitŭ precum li s'aŭ căţutŭ.

[16]) Ţicŭ că este o nălucă, care umblă pe la răspintinile căilorŭ de la apunerea Soareluĭ şi până la miadă-noapte, şi să prifăce în totŭ chipulŭ.

[17]) Aceasta este alcătuita din cuvântulŭ grecescŭ „Strigaĭ" care şi la Moldovenĭ are aceiaşĭ înţălegere ca şi la Romanĭ, adecă că arŭ fi o babă bătrână, care cu meşteşugŭ diavolescŭ omoară pe copiĭ ceĭ de curând născuţĭ. Acestŭ eresŭ stăpâneşte însă maĭ mult pe Ardileni, căcĭ după cum ĭĭ ţicŭ când începe a umbla Striga, să gâsăscŭ atunce copiĭ morţĭ în leagânŭ, fără să fi fostŭ macar ceva bolnavĭ. De aceia, avându ĭĭ prepusŭ pe vre o fimeie bătrână, o leagă pe una ca aceia de mânĭ şi de picioare, şi o aruncă în apă; şi dacă să afundă, ţicŭ că este nevinovată, iar dacă pluteşte asupra apiĭ, apoĭ ţicŭ că este vinovată, o scotŭ din apă, şi o ardŭ de vie fără de a maĭ face cercetare, macar de şi strigă e înzadar până la sfirşîtulŭ eĭ că nu este vinovată . . . . . !

[18]) Ĭĭ înţălegŭ prin aceasta niştе vrăjĭ, prin carele să potŭ prifăce oamenĭĭ în chipŭ de lupŭ şi de alte hiare stricătoare, şi potŭ să le ieĭ firea lorŭ întocma, şi să deĭ năvălire asupra oamenilorŭ şi asupra dobitoacilorŭ, şi facă vatămare.

www.dacoromanica.ro

Legătura [19]), Dizlegătura [20]), Farmiculŭ [21]), Discânteculŭ [22]).

---

[19]) Aceasta ḑicŭ ii că arŭ fi unŭ feliŭ de vrajă, cu care să poate zăticni pe mirele de a să împreuna cu mireasa; şi mai ḑicŭ că să poate propi cu dânsa pe lupi şi pe alte hiare salbatice, ca să nu poată face stricăciune la oi şi la alte dobitoace.

[20]) Este vindecarea vrăjii de mai sus, pri care poate să să facă alte mijlociri de aceste mai puternice după cum ḑicŭ ii.

[21]) Să obicinuieşte la prostime de să ḑice cum că fimeile potŭ cu această mijlocire să facă pe ai lorŭ iubiţi ca să fie plecaţi asupra lorŭ saŭ pe ceĭ care le sântŭ lorŭ urîţi, să'l facă ca să nebunească.

[22]) Acesta este unŭ feliŭ de vrajă, cu care ḑicŭ ii că să potŭ vindeca toate boalele care nu sântŭ de moarte. Voiescŭ şi eu despre această pricină să povestescŭ oare-ce aice, precum am vâḑutŭ însuşi în patria me, adecă: Camaraşulŭ celŭ mare alŭ Tatălui meŭ ave unŭ calŭ foarte scumpŭ, care fiindŭ muşcatŭ de unŭ şărpe la cămpŭ, atâta s'aŭ umflatŭ, în cât să ḑice că nu este prin putinţă ca să să poată vindeca. Chiemându elŭ atunce pe o fimeie bătrână ca să vadă pe calŭ, i'aŭ ḑisŭ luĭ fimeia ca să caute unŭ izvorŭ, şi să aducă apă negustată de nimene, cât de îngrabă; şi umblându elŭ ca să trimată pe sluga luĭ după apă, i'aŭ ḑisŭ bătrâna ca să meargă însuşi elŭ, dacă voieşte să'ĭ trăiască calulŭ. Atunce au ascultat-o pe dânsa boierulŭ şi i'aŭ adusŭ unŭ vasŭ cu apă, pe care discântând-o e cu nişte cuvinte vrăjăştĭ, apoĭ i'aŭ dat-o luĭ ca să o beiĭ. După ce au băut-o cam cu greŭ, pentru că au fostŭ adusŭ pre multă apă, îndată au vâḑutŭ că au începutŭ calulŭ s'âşĭ vie în fire, care zâce la pământŭ maĭ mult mortŭ, iar elŭ au începutŭ a să umfla şi a dobândi dureri nesuferite. Maĭ discântându baba de al'doile, s'aŭ făcutŭ calulŭ sănătosŭ până într' unŭ şvertŭ de ceasŭ; iar boieriulŭ au varsatŭ apa din sîne fără de ai rămâne luĭ înurmă vr'o durere saŭ vr'o bubă din pricina aceia. Altă babă iarăşi unŭ grajdiŭ plinŭ de caĭ cu râie, asămine cu discântece în puţine ḑile aŭ vindecatŭ desăvârşit, macar de şi au fostŭ caĭi cale de triĭ ḑile departaţi de dânsa, şi numaĭ ḑicându cuvintele acele vrăjăştĭ peste părŭ de calŭ. — Şi acesta încă o ştiŭ eu însumĭ.

www.dacoromanica.ro

Bergelatulŭ [23]); şî altele de aceste *).

CAP II.

Pentru stâpânirea Bisericeascâ.

Povăţuirea ce pe dinafâră a Bisericiĭ este numaĭ a Domnieĭ, care ie aminte cu sărguinţă şî cu purtare de grijâ, ca urmârile şî învâţăturile barbaţilorŭ celorŭ Bisericeştĭ, să fie în tocma dupâ aşăţământulŭ Credinţeĭ; ca niciĭ unulŭ dintre dânşiĭ să nu să abată din drumulŭ Adivărului, şî să lăinuiască inimă de lupŭ supt cojocŭ de oaie; şî ca păstoriĭ să nu fie lenişĭ pentru turma lorŭ, saŭ să deĭ vr'o sminteală prin pildă râ.

---

[23]) Aceasta ţicŭ Moldovenii că este unŭ feliŭ de minune, prin care potŭ iĭ s'âşĭ cunoască maĭ nainte totŭ noroculŭ şî nenoroculŭ, care are s'âĭ întimpine pe dânşiĭ peste anŭ, şî pe care o cearcă iĭ în noaptea care este spre ţiua ce dintâiĭ a luĭ Ianuarie, cu vergi, cu linte, cu bobŭ, şî cu oale, pe care le aşadă iĭ de la o laltă, dupâ cum ştiu.

*) Capulŭ acesta au fostŭ vrednicŭ de care-care adâugire, însă âmĭ lipsşăşte mie vremea ce trebuincioasă la aceasta. Inca şî eresurile sântŭ vrednice de luare aminte a filosofilorŭ şî a Xristianilorŭ, căcĭ ele potŭ să deĭ pricină de cugetări folositoare; iar mie âmĭ pare râŭ că Domnulŭ Cantimir s'aŭ aratatŭ la capulŭ acesta ca unŭ omŭ care nu era slobodŭ de eresŭ; însă ălŭ desvinovăţăşte vremea luĭ, şî eŭ nu m'amŭ îndurată ca să'ĭ schimossăscŭ cartea luĭ prin micşurarea capuluĭ acestuia. (Noticia primeluĭ editoriŭ).

www.dacoromanica.ro

Iar purtarea de grijă ce din lăuntru pentru suflete, cum să le îndrepteză pe calea ce Cereascâ, este încredințată Mitropolituluĭ, carele ca unŭ pâstoriŭ credinciosŭ și ca o slugâ privighitoare alŭ Domnuluĭ, cercetează Bisericile Luĭ, le așadâ lorŭ preuți, maĭ cu înduplecare din ceĭ care sântŭ plinĭ de Duhŭ Sfântŭ de cât din ceĭ care au înțălegire pentru știință, și nimică nu părăsăști din cele ce socotești elŭ câ sântŭ de trebuință pentru pâșunea și pentru mântuirea oilorŭ luĭ.

Însâ, fiindŭ câ după ce s'aŭ înmulțitŭ la numârŭ lăcuitoriĭ Moldoveĭ, s'aŭ pre îngreuietŭ sarcina acesta, în cât unŭ omŭ singurŭ nu era puternicŭ ca s'o sâvârșascâ, pentru aceia spre ușurința Mitropolituluĭ s'aŭ maĭ așadatŭ în Moldova încâ și alte Scaune Arhiereștĭ, adecă la Roman, la Rădăuți, și alŭ triilo la Huși. Însâ celuĭ de la Rădăuți și celuĭ de la Huși, numaĭ cât li s'aŭ datŭ nume de Episcopĭ; iar celŭ de la Roman este Episcopŭ desâvârșitŭ, și i s'aŭ datŭ voie ca să puie Mitră pe capŭ; dar asupra tovarășilorŭ luĭ celorŭ doĭ, nu are elŭ putere, ce numaĭ protie înaintea lorŭ.

Mitropoliții Moldoveĭ au luatŭ blagoslovenia saŭ întărire la hirotonia Lorŭ de la Patriarhiĭ de Țarigrad, de când s'aŭ așadatŭ în Moldova Scaunŭ Mitropoliteanŭ și până pe vremea Soboruluĭ de la Florența; când, Mitropolitlŭ celŭ de atunce alŭ Moldovei, fiindŭ unŭ omŭ prostŭ și puțin învațatŭ la Sfânta Scripturâ, au iscâlitŭ și elŭ toate așâdâmânturile cele minciunóse și amăgitoare ale Soboruluĭ, (împotriva Solului ce l'aŭ fostŭ trimesŭ cu

www.dacoromanica.ro

dânsulŭ Alexandru-cel-Bunŭ, Domnulŭ Moldovei,) numaĭ ca sâ dobândéscâ Scaunulŭ alŭ şâptelea, ce i'aŭ fostŭ fâgâduitŭ de câtrâ Papa împreună cu alte mărirĭ; însâ dupâ ce s'aŭ spartŭ Soborulŭ, elŭ nu au cutezatŭ sâ sâ întoarcă iarâşĭ în Moldova.

Pentru aceia, Marco, Arhiepiscopulŭ de la Efes, au trimesŭ Mitropolitŭ în Moldova pe Arhidiaconulŭ sĕŭ, Bulgariŭ de neamŭ, carele au fostă foarte vestitŭ pentru Cuviosîia şĭ pentru Credinţa luĭ ce bună. Şĭ, fiindŭ câ şĭ Patriarhulŭ de Ţarigrad s'aŭ fostŭ plecatŭ în partea celorŭ cu duşmânie, i'aŭ poroncitŭ ca s'âşĭ caute blagoslovenia luĭ tot-de-una la Arhiepiscopulŭ de Ohrid. Din aceia vreme, obicĭnuieu Mitropoliţiĭ Moldoveĭ s'âşĭ ceară blagoslovenia lorŭ necontenit de la Ohrideanulŭ, până la începutulŭ veaculuĭ trecutŭ.

Iar apoĭ, dupâ ce au luatŭ Domnia Vasîlie Albanitulŭ, şĭ câutândŭ elŭ ca sâ puie iar la întemeiere lucrurile cele ce ajunsăsâ la neorânduialaâ, prin lenevirea Domnilorŭ celorŭ ce au fostŭ maĭ nainte de dânsulŭ şĭ prin alte tulburârĭ din lăuntru, aŭ scrisŭ luĭ Partenie, carele era atunce Patriarhŭ de Ţarigrad, o carte întru acestaşĭ chipŭ:

„Facemŭ înstiinţare Mărieĭ tale, ca sâ ştiĭ, cum „câ Biserica Moldovinească tot-de-una au fostŭ su„pusâ Bisericiĭ Răsârituluĭ, la Maica ce adivarată şĭ „voitoare de bine tuturorŭ Xristianilorŭ, şĭ câ Mitro„poliţiĭ Ei, ca şĭ toţĭ ceĭ-l-alţĭ, primeu blagoslovenia „lorŭ de la Scaunulŭ celŭ de obştie alŭ Ţarigradului, „şĭ au fostŭ supt acestâ ascultare vr'o câte-va

www.dacoromanica.ro

„sute de anĭ, până pe vremea înpărăţieĭ luĭ Ioan „Paleologu, căndu s'aŭ iscălitŭ la Soborulŭ de la „Florenţa Mitrofan, Patriarhulŭ celŭ răŭ, şĭ au „adusŭ prin aceia prepusŭ asupra Scaunuluĭ celuĭ de „obştie şĭ celŭ maĭ dintăiŭ alŭ Tarigradului, la toţĭ „iubitoriĭ de Credinţa ce Adivărată. Însă, după tul- „burările aceste, curăţîndu-să îndată din calea ce adi- „vărată uneltele şĭ urzîtoriĭ beteşugului celuĭ răŭ, Bi- „serica ce Sfântă a luĭ Dumneḑeŭ, Mireasa Mirelului „celuĭ fără de prihană, s'au întorsŭ iarăşĭ la odihna Eĭ „ce maĭ dinainte şĭ în cinstea Eĭ ce vechie, râdi- „cându-să tot-o-datâ şĭ toate prilejurile de vre unŭ „prepusŭ răŭ.

„Deci, să vedi a fi lucru necinstitŭ şĭ cu necu- „viinţă, ca Biserica Moldovinească, care tot-de-una „au fostŭ mădularea ce maĭ aleasă şĭ maĭ de frunte „a Bisericiĭ celeĭ Marĭ, s'âşĭ caute eĭ blagoslovenia „la Scaunulŭ celŭ maĭ micŭ, şĭ nu la Celŭ maĭ Mare. „Pentru aceia te rugămŭ pe Măria Ta, Smerenia „noastră înpreună cu totŭ Sfinţitulŭ Soborŭ, ca să „bine voieştĭ a întrupa iarăşĭ la altŭ Scaunŭ maĭ „vrednicŭ mădularea aceasta cinstită a Bisericeĭ, şĭ „să poronceştĭ, ca Mitropoliţiĭ Moldoveĭ s'âşĭ caute „blagoslovenia ca şĭ maĭ nainte la Scaunulŭ nostru „celŭ de obştie alŭ Patriarhieĭ; şĭ cu adivărat va „fi spre cinstea luĭ Dumneḑeŭ, şĭ spre Slava Maĭ- „ceĭ noastre a Bisericeĭ, şĭ nouă ne va fi pricină de „bucurie vecinică.“

O-datâ cu această scrisoare Domnulă Vasilie au poroncitŭ îndată, ca de acolo înainte, să nu'şĭ maĭ

www.dacoromanica.ro

caute Mitropoliții Moldovei blagoslovenia aiurea, de cât numai la Patriarhii de Țarigrad.

Mai pe urmă, tot supt stăpânirea acestui Domnu, adunându-să în Ieși Soboru din Țară asupra Icanoclaștilorŭ, și pentru alți eretici din vremea aceia, au întăritŭ și această poroncă împreună cu invoiala și iscălitura tuturorŭ Patriarhilorŭ, încă și cu a Ohrideanului.

Mitropoliții Moldovei au cu totul osâbită cinste la Biserica Răsăritului, care alți Mitropoliți n'o au; și macar că nu au numele de Patriarhŭ, dar nici nu suntŭ supuși nici la unulŭ; căci, macar că ăși caută întărirea și blagoslovenia la Patriarhii de Țarigrad, însă aceștia nici ăi potŭ scoate pe dânșii din Scaunŭ, nici potŭ s'ăi aleagă, și nici sântŭ ii îndatoriți ca alți Mitropoliți, să aștepte întarirea de la Biserica ce Mare a Țarigradului, ci, dacă dobândescŭ întărirea de la Domnie, săvârșăscŭ punerea mâinei trii Arhiereĭ din Moldova, și trimetŭ scrisoare câtră Patriarhulŭ cu înștiințare cum că: „S'aŭ alesŭ [cutare] prin chiemarea Duhului Sfântŭ, iar nu din altă pricină omenească, și este omŭ învățatŭ și cuviosŭ, și temă„toriŭ de Dumnedeŭ.“

Asămine scrie și Domnia câtră Patriarhulŭ altă scrisoare osâbită, ș'âlŭ roagă pe dânsulŭ, ca și cu blagoslovenia lui să întărească pe acelŭ noŭ hirotonisîtŭ; iar Patriarhulŭ nu poate cum-va să nu primească, ce trebuie la toate să urmezâ dupâ cererea Domniei.

Sântŭ sloboḑi și de dajdia aceia care să dă Pa-

www.dacoromanica.ro

triarhiei cu nume de *Κοινόνητος και βοηθίας*, *); şî nicî o Pravilâ nu âî îndatoreşte pe dânşii, ca şâ întrebe pe Patriarhulŭ orî şî pentru care pricinâ este sâ sâ facâ în Biserica Moldoveî, câcî îi au putere asupra Bisericii lorŭ asâmine ca şî Ohrideanulŭ. Insâ, macar câ sântŭ aşa de puternicî în dregătoria lorŭ, nu potŭ nicî sâ puie nicî sâ scoatâ pe vre unulŭ din Episcopii lorŭ, câcî numaî Domnia are dreptŭ sâ cercetezâ pentru purtările şî pentru învăţătura celorŭ care sâ facŭ Arhiereî, şî pentru pricinile acele pentru care arŭ fi s'âî scoatâ, avândŭ puterea ca s'âî şî scoatâ, pentru câ aceste toate le au propitŭ Domnia asupra eî, lâsândŭ Mitropoliţilorŭ numaî punerea mânelorŭ, după aşăţământulŭ Apostolicescŭ. Insâ şî Domnia, macar câ are stâpânire nemărginită asupra supuşîlorŭ eî, fără de voia Mitropolitului nu poate nimicâ sâ schimbe, sâ adaogâ saŭ sâ lepide. Dar şî Pravila aceasta propeşte numaî pe Domniî ceî cuvioşî, iar când este vre unulŭ călcătoriŭ de Lege, nu poate s'âlŭ propească nicî o pravilâ.

Maî este de datoria Mitropolitului când hotârâşte Domnia pe cine-va ca s'âlŭ pedepssască cu moarte, ca atunce înaintea Divanului, saŭ sâ întărească judecata Domnească, saŭ sâ o îndreptezâ după hotârîrea Pravililorŭ; şî Domniî o primescŭ aceasta ca nişte Xristianî şî iubitorî de Dreptate.

Episcopii încâ fârâ de zâticnire âşî sâvârşăscŭ datoria chiemâreî lorŭ prin Eparhiile ce le au. Ii aşaţâ

*) Adecă de împărtăşire şî de ajutoriŭ.

www.dacoromanica.ro

Preuții, pe care aflându'i cu vr'o greșală mare, îi și lipsăscu pe dânșii de darulu Preuției, fără de nici o milostivire, și fără ca nimene să stei înpotriva judecății lorŭ. Ca să puie iĭ însă saŭ să scoată pe vre unŭ Egumenŭ, saŭ pe vre unŭ Arhimandritŭ, nu le s'aŭ datŭ acestŭ feliŭ de putere, și aceștia staŭ numaĭ supt Divanulŭ Domnescŭ. Când facŭ clericiĭ vr'o greșală maĭ micâ, atunce să pedepssâște fiește-care, celŭ maĭ micŭ de cătră celŭ maĭ mare, adecâ pe diaconŭ ălŭ pedepssâște Preutulŭ săŭ, pe Preutŭ Protopopulŭ, pe ieromonahŭ saŭ pe monahŭ ălŭ pedepssâște Egumenulŭ saŭ Arhimandritulŭ săŭ; pe Protopopŭ, pe Egumenŭ și pe Arhimandritŭ, Episcopulŭ luĭ, și pe Episcopŭ Mitropolitulŭ; iar pe Mitropolitulŭ ălŭ pedepssâște Domnia, și aceastâ din urmă, adecâ Domnia, să pedepssâște numaĭ sîngur de cunoștința eĭ și de Dumnedeŭ.

Iar pentru greșâlele cele mare care sântŭ vrednice de a să pedepssî cu moarte, saŭ cu luarea Darului Xirotonieĭ, staŭ supt judecata Episcopilorŭ numaĭ Preoții, ieromonahiĭ și monahiĭ; iar Egumeniĭ, Arhimandriții și Episcopiĭ, să potŭ pedepssî numaĭ de câtră Domnŭ; însâ și datoria Episcopilorŭ este, când vre unulŭ dintru aceștia face oareși-ce înprotiva Canoanelorŭ Bisericești, saŭ altele, să înștiințâză cu scrisoare pe Mitropolitŭ, și atunce Elŭ arată pricina la Domnie.

Mitropolitulŭ are pe anŭ de la fiește-care Preotŭ din Eparhia sa câte doue sute de aspri și o piele de vulpe saŭ de jderŭ, iar alta nu poate să le maĭ ieĭ

www.dacoromanica.ro

nimică. De la Episcopî Elŭ nu are nicî o dajdie, fără numaî cele ce'i dăruiescŭ iî luî de bună voia lorŭ. Aşîşderea şî Episcopiî au asămine venitŭ de prin Eparhiile lorŭ.

CAP III.

Pentru Monastirite din Moldova.

Toate Monastirile din Moldova sântŭ aşaţate în tocma, şî urmează Canoanelorŭ acelora care sântŭ scrise pentru Monahî de Sfântulŭ Vasîlie.

Monastirî marî cu Arhimandriţî sântŭ numaî patru, iar maî micî cu Egumenî sântŭ maî mult de două sute, şî maî pe atâta şî Schiturî, pe care le au supt stăpânire Monastirile aceste.

Aceste sântŭ unele închinate, la Ierusalim, saŭ la Sinaî, saŭ la Sfântulŭ Munte *], iar altele slobode.

În Moldova s'aŭ făcutŭ obiceiŭ, când cine-va din Domnî saŭ din Boierî face vr'o Monastire, atunce înpârţăşte toată averea luî de o-potrivă între copiî luî şî Monastire, adecă, pe câtă parte dă la fieşte-carele din copiî, pe atâta dă elŭ şî uneî Monastriî. Daeă

*) Acesta este Afton, în Machedonia.

www.dacoromanica.ro

să temi ca nu cum-va după moartea lui să să strice şi să să răsîpească Monastirea, atunce o închina elŭ a vr'o Monastire mai mare, pe care socoteşte elŭ din părţile ce amŭ aratatŭ. Atunce Arhimandriţii Monastirilorŭ acelora să îndatorescŭ ca să ieĭ asupra lorŭ purtarea de grijă pentru Monastirea aceia, şi să privighieză ca să aibă Monahii purtări bune şi cinstite, dar şi din venitulŭ monastirii numai atâta lasă în urmă cât socotescŭ că este de trebuinţă pentru hrana fraţilorŭ, iar prisosulŭ ălŭ ieu pentru Monastirea ce mare, şi ălŭ trimetŭ acolo pe totŭ anulŭ.

La Monastirile cele slobode suntŭ sîliţi fraţii singuri să are, să săcere, şi în ceasurile care sântŭ sloboḑi de trebile cele Duhovniceşti, trebuĭ să muncească cu mânele la cele ce le să porunceşte de către Egumenŭ, adecă la vii, la ţarinĭ, la grădinĭ, şi să strângă rodurile acestora pentru folosulŭ Monastirii.

Toate Monastirile daŭ pe anŭ dajdie la Domnie după mărimea moşiilorŭ ce au supt stăpânire, iar Mitropolituluĭ şi Episcopilorŭ nu daŭ nimică. Monahii toţi, atâta sântŭ de ascultătorĭ la Canoanele Sfântuluĭ Vasîlie, în cât maĭ bucuroşi arŭ muri de o 100 de orĭ, de cât să bage în gura lorŭ carne, măcar o-dată fiindŭ şi sfătuiţi de vre unŭ doftorŭ. Iĭ din Monastire afară nu iesŭ nicĭ o-dinioară, fără numai atunce când sântŭ trimeşi de Egumenii lorŭ, saŭ cu altă trebuinţă, însă tot cu blagoslovenia Egumenicească. Economia caseĭ este asupra celorŭ maĭ

www.dacoromanica.ro

bâtrânĭ şĭ maĭ vechĭ, şĭ primirea oaspeţilorŭ care sâ pâzâşte pe la toate Monastirile este foarte de laudatŭ, câcĭ, nemernicindŭ orĭ ce străinŭ, Xristianŭ, jidovŭ, turcŭ, saŭ armanŭ, nu numaĭ câ au datorie Monahiĭ s'âlĭ primească cu bucurie, ce încâ şĭ unŭ anŭ deplinŭ, dacâ voieşte sâ şadâ, trebuiĭ s'âlŭ hrănească dupâ putinţa Monastiriĭ, cu cinste şĭ fârâ de cârtire, împreunâ şĭ pe toţĭ ceĭ ce sântŭ cu dânsulŭ, şĭ pe dobitoacele luĭ.

CAP IV.

Pentru limba saŭ graiulŭ Moldovenilorŭ.

Istornicĭĭ araţâ osâbite cugete pentru alcâtuirea limbeĭ Moldovineştĭ. Mulţĭ dintru dânşĭĭ ţicŭ câ este alcâtuitâ cu schimbare din limba ce Latineascâ, fârâ de a fi împrumutatâ şĭ de la alte limbĭ; iar alţĭ ţicŭ câ este din ce Italienească. Noĭ vomŭ arata însâ temeiurile amândurora părţĭ, pentru ca sâ poatâ cetitoriulŭ sâ înţâleagâ adivârulŭ maĭ cu amăruntul.

Acia care ţicŭ câ limba Latineascâ este Maica ce adivaratâ a limbeĭ Moldovineştĭ, sâ razâmâ pe aceste temeiurĭ, adecâ ţicŭ:

I. Câ bejenariĭ Romanĭ au venitŭ în Dacia cu mult maĭ înainte pănâ a nu să strîca limba Romanilorŭ

www.dacoromanica.ro

în Italia, prin nâvâlirile Goţîlorŭ şî ale Vandalilorŭ; şî cum câ nicĭ uniĭ din istornicĭ nu aratâ câ s'arŭ fi întorsŭ iĭ iarâşĭ înapoĭ la Italia, în vremea când stâpâneu Barbariĭ. Pentru aceia dar lâcuitoriĭ din Dacia n'arŭ fi avutŭ de unde s'ăşĭ schimbe limba lorŭ ce vechie.

II. Cum că Moldoveniĭ nicĭ o-dinioarâ nu s'au chiematŭ Italienĭ, precum s'au chiematŭ alţĭ Romanĭ în multe locurĭ dupâ aceia, ce tot-de-una ş'au ţînutŭ numele lorŭ celŭ vechiŭ, pe care âlŭ aveu toţĭ Romaniĭ, când era Roma Cetatea a toată lumea; macar că aceasta nu dovideşte mult, câcĭ Unguriĭ şî Leşîĭ îĭ numescŭ pe dânşiĭ: „Vlohĭ", care nume obicĭnuescŭ neamurile aceste s'âlŭ deĭ şî Italienilorŭ. Eu însâ maĭ bucurosŭ credŭ, cum câ neamurile aceste fiindŭ învecinate şî maĭ cunoscute cu Moldoveniĭ, întăiŭ Moldovenilorŭ ele au datŭ numele de Vlohĭ, şî apoĭ maĭ pe urmâ Italienilorŭ; însâ nu l'aŭ luatŭ de la Italienĭ ca s'ălŭ deĭ Moldovenilorŭ.

III. Cum că adiverinţa ce maĭ cu temeiŭ pentru ḑîcere aceasta, sântŭ cuvintele cele multe curat Latineşte care încâ tot sâ obicĭnuiescŭ în limba Moldovineascâ, care cuvinte în ce Italienească nicĭ o-dinioarâ nu s'au aflatŭ; iar cuvintele acele pe care le au adâugitŭ în limba Italienească Goţîĭ, Vandaliĭ şî Lombardiĭ, nicĭ cacum nu sâ aflâ la Moldovenĭ.

Şî pentru ca sâ le arâtâmŭ maĭ luminat, amŭ pusŭ aice aceste cuvinte:

Latineste.	*Italieneste.*	*Moldovineste.*
Inţipio.	*Cominţio.*	*Incep.*

www.dacoromanica.ro

Albus.	*Bianco.*	*Albu.*
Civitas.	*Cita.*	*Cetate.*
Dominus.	*Siniore.*	*Domnu.*
Mensa.	*Tavola.*	*Masa.*
Verbum.	*Parola.*	*Vorba.*
Capu.	*Testa.*	*Capul.*
Venaţio.	*Cattia.*	*Vânat.*

Iar ceĭ ce mărturisâscŭ cum câ limba Moldovinească este alcâtuită din ce Italienească, ţicŭ:

I. Cum câ are tot aceleşĭ verbe ajutâtoare: *amŭ, aĭ, are*, ca şĭ ce Italienească.

II. Cum câ articulele eĭ sântŭ asâmine ca şĭ la acea.

III. Cum că oare-care cuvinte sântŭ cu totul Italieneşti, adecă: Şchiopŭ, Italieneşte Schiopo, iar Latineşte Claudus. Cercŭ, Italieneşte Cerco, şĭ altele; şĭ fiindŭ că cuvintele aceste sântŭ necunoscute în limba Latinească, pentru aceia nu potŭ să fie de aiurea, de cât din ce Italienească.

Insă ceĭ care cugetă precum amŭ aratatŭ întâiŭ, ţicŭ înprotivă, adecă:

I. Cum că Moldovenĭĭ au adivarat verbele acele ajutâtoare, însă ele nu sântŭ Italieneştĭ, ce însuşĭ ale lorŭ.

II. Cum că asămine aceasta este şĭ cu articulile cuvintelorŭ, căcĭ nicĭ o parte din graiŭ nu depârtează maĭ mult limba Moldovinească de cătră ce Italienească, de cât aceste; pentru că Italianuluĭ pune articululŭ înaintea cuvântuluĭ, iar Moldovanulŭ o pune în urma luĭ; adecă, Italieneşte:

www.dacoromanica.ro

*u*omo, *la*moglie ; şi Moldovineşte, omu'*lă*, fimei'*a*.

Ii arată că Italianulŭ are numaĭ o articulă bărbătească, adecă sînguratĭă : *il*, şî înmulţîtă : *gli*, sau *i* ; şî fimeiască, sînguratică: *la*, înmulţîtă ; *le*; dar că Moldovenii au doue articule sînguratice : *ul* şî *le*. Pe ce dintâiĭ o punŭ la cuvintele cele ce sâ începŭ cu slovă glasiică, iar pe ceĭ-l-altă o punŭ la cuvintele cele ce să începŭ cu slovă neglasiică, adecă : om'*ul*, Latineşte homo ; cal'*ul*, Latineşte equus ; scaun'*ul*, scamnum ; vas'*ul*, vas ; şerpe'*le*, şerpes ; câĭni'*le*, canis ; şî altele.

Că la numărŭ înmulţîtŭ Moldovenii punŭ articululŭ *ii*, pe urma cuvintelorŭ celorŭ ce însămnează lucru viu, precum: ca'*ii*, oamen'*ii*, Latineşte, ecvi, homines ; iar că lucrurile cele moarte să sfărşâscŭ cu articulŭ: *ele* precum: scaun'*ele*, vas'*ele*; şî altele.

Cum că articulele fimeieştĭ la Moldoveni încă au două sînguratice: adecă *a* şî *a*; precum: moar'*a*, gâin'*a*, şî altele ; iar că cuvintele care să sfârşăscŭ cu *a*, dobândescŭ la înmulţire articululŭ *ile*, adecă: gâin*a*, gâin'*ile*.

III. Cum că poate să să prepuie cu adivarat, că cuvintele acele care să asămănează maĭ mult cu limba Italienească de cât cu ce vechie a Romanilorŭ, să fi ramasŭ în limba noastră de la Genuezĭ, din pricina însoţireĭ ce multă ce aveu Moldovenii cu dănşîĭ, când stăpâneu iĭ şchelile Mării Negre ; căcĭ întru acestŭ chipŭ au împrumutatŭ Moldovenii cuvinte şî de la Grecĭ, de la Turcĭ, şî de la Leşĭ, după ce au începutŭ a face negoţătorie cu dănşîĭ.

www.dacoromanica.ro

Deci, fiindă că amŭ aratatŭ ḑîsele despre amândouă pârți, noi nu putemŭ hotârî care dintru ele să fie mai adivarate, pentru că ne este fricâ ca nu cum-va din dragostea Patrici, să ne să întunice ochii, să prisosîmŭ oare-și-ce, și apoi să cunoască alții mai bine. De aceia lâsâmŭ asupra cetitoriului ca să judece însuși; iar noi ne îndestulâmŭ ca să arâtâmŭ aice numai ḑîsulŭ lui Cavatie, carele vorbește ast-feliŭ:

„Este de minune că limba Moldovinească are „mai multe cuvinte Latinești de cât Italienești, ma„car de și locuiescŭ acum Italienii acolo unde au locuitŭ „mai nainte Romanii. Însă poate ca să nu fie până „întru atâta de minune, pentru că Italienii ș'aŭ schim„batŭ limba lorŭ cu mult mai în urmă după ce au „venitŭ neamulŭ Moldovinescŭ în Dacia.“

Fiindŭ că în limba Moldovinească să află oarecare cuvinte care nu sântŭ nici Latinește, nici de pe la alte limbi de prin prejiurŭ, pentru aceia să vedi că sântŭ rămășițe de pe la Dacii cei vechi; căci, nimică nu poate să ne împiedece pe noi a nu crede cum că bejenarii Romani după ce au venitŭ în Dacia, s'au năimitŭ lorŭ și slugi din Daci; saŭ poate că rămăindŭ vre unulŭ fără de fimeie, s'au și însuratŭ, luându'și fimeie de la Daci; și cu acestŭ chipŭ lesne s'aŭ pututŭ amestica în limba lorŭ cuvinte străine, precum: Stejar, pădure, hlăsteŭ, carare, grâiesc, privesc, nimeresc.

De altă parte, și limba Moldovinească are ale sale râspicări sau rosturi, ca și toate alte limbi.

www.dacoromanica.ro

Vorba ce mai înpodobită este înpreiiurul Ieşului, în mijloculŭ Târiĭ, pentru că oamenii ceĭ care sântŭ în partea aceasta, să mai supţiiază, fiindŭ aproape de Curtea Domnească.

Ceĭ care lăcuieseŭ la Nistru, întrebuinţază multe cuvinte Leşăştĭ, şi vasele de care au trebuinţă în casă, încă le numescŭ cu nume Leşăscŭ, în cât de abie potŭ să'ĭ înţăleagă ceĭ-l-alţĭ Moldovenĭ.

Ceĭ care lăcuiescŭ în partea munţilorŭ, despre Ardeal, întrebuinţază adese orĭ cuvinte Ungureştĭ.

Fălcienii amestecă limba cu ce tătărească, şi Galaţânii cu ce grecească şi cu ce turcească.

Iar parte fimeiască din Moldova, are cu totulŭ altă vorbă de cât partea bărbătească; căcĭ ele schimbă silaba *bi* şi *fi*, în *ghi*, şi *hi*; adecă în locŭ de *bine*, ţicŭ *ghine*, *fie*, *hie*. Silaba *pi*, o schimbă în *chi*, precum: *pizma*, *chizma*; *piatra*, *chiatra*. Încă şi unŭ barbatŭ când să deprinde cu vorba aceasta, cu greu poate să să desveţă, şi să mustră singurŭ pe sine, ţicându cum că au şăţutŭ pre mult în braţele maicĭĭ luĭ. Pentru aceia şi ocărăscŭ ceĭ-l-alţĭ pe unĭĭ ca acia, ţicându-le: ficiorĭ de babă.

Munteniĭ au tot o limbă cu Moldovenĭĭ, numaĭ cât le este vorba mai groasă. Ĭĭ au şi cuvinte care nicĭ săntŭ cunoscute Moldovenilorŭ, iar la scrisoare nu le obicĭnuiescŭ, ce urmeaţă în tocma după ortografia graiuluĭ Moldovinescŭ; şi prin aceasta cunoscutŭ iĭ întru adivărŭ, cum că vorba Moldovinească este maĭ curată de cât a lorŭ, macar

www.dacoromanica.ro

de şî n'o mârturisâscŭ, fiindŭ propiţî ii de antipatia ce straşnicâ care este între Moldovenî şî între muntenî.

Cu mult maĭ prostŭ vorbescŭ Coţo-Vlahiĭ, care lăcuiescŭ în Rumelia, pe hotarulŭ Machedonieĭ. Aceştia amesticâ limba lorŭ foarte ciudat cu ce Grecească şî Albanită, băgândŭ între cuvintele Moldovineştî une orî câte unŭ stihŭ întregŭ Grecescŭ, şî alte orî câte unulŭ Arnăuţâscŭ. Ii înţâlegŭ între dănşiî destul de bine limba aceasta încurcată, iar unŭ Grecŭ, saŭ Albanitŭ, saŭ Moldovanŭ, nu este puternicŭ sâ înţâleagă nimică; însă când sântŭ aceştia câte triĭ la unŭ locŭ, şî auzindŭ pe vr'unŭ Coţo-vlahŭ vorbindŭ, potŭ să înţâleagâ ce ţice elŭ, când tâlmăcceştî fieşte-carele stihulŭ limbiĭ luĭ unulŭ la altulŭ.

CAP V.

Pentru slovile saŭ buchile Moldovenilorŭ.

Maĭ nainte de Soborulŭ de la Florenţa aveu Moldoveniĭ slove Latineştî, după pilda tuturorŭ noroadelorŭ acărora limbă este alcâtuită din limba ce Romană; iar apoĭ, după aceia, unindu-să la acestŭ Soborŭ Mitropolitulŭ Moldoveĭ cu Latiniĭ,

www.dacoromanica.ro

urmaşulŭ săŭ, Teoctist Bulgariulŭ, Arhidiaconulŭ luĭ Marco Efeseanulŭ, pentru ca să lipssascâ aluatulŭ Latinilorŭ din Biserica Moldovineascâ, şĭ sâ le rădice prilejulŭ să poată ceĭ oamenĭĭ ceĭ tinerĭ amăgiturile lorŭ, de aceia au îndemnatŭ elŭ pe Domnulŭ Alecsandru-Cel-Bunŭ, ca nu numaĭ pe oamenĭĭ ceĭ care aveu cugete străine la Credinţa Pravoslavnicâ, ce încâ şĭ slovele Latineştĭ sâ le lipssascâ din Ţara Luĭ, şĭ sâ primeascâ în locŭlŭ lorŭ pe cele Slavinestĭ; şĭ cu răvna aceasta pre mare şĭ fără de vreme, s'au făcutŭ elŭ urdĭtoriulŭ celŭ dintâiŭ alŭ bârbărieĭ întru care să află Moldova acum *).

Iar fiindŭ câ buchile Slavineştĭ nu au fostŭ de ajuns, atât pentru rostulŭ tuturorŭ cuvintelorŭ acelora pe care le au schimbatŭ neamulŭ Moldovinescŭ din limba Latină, cât şĭ pentru acele pe care le a înprumutatŭ iĭ de pe la neamurile cele înve-

*) Din cuvintele aceste ale Domnuluĭ Dimitrie Cantimir au luatŭ pricină Petru Maior Protopopulŭ şĭ Crâiesculŭ revizorŭ alŭ cărţilorŭ din Ardealŭ, de au alcătuitŭ cuvântulŭ atâta de lungŭ în cartea luĭ, pe care „Istoria Românilor" au numit'o, tipăritâ la Buda în anulŭ 1812. In această carte Petru Maior, ca unŭ unitŭ şĭ fierbinte apărătoriŭ alŭ Dogmelorŭ Apusseni, vorbeştĭ după patima luĭ în disertaţia pentru literatura ce vechie a Românilorŭ, paragrafulŭ alŭ II şĭ alŭ III, list 327. Noĭ însă socotimŭ, că dacă nu arŭ fi urmatŭ Domnulŭ Alecsandru-Cel-Bunŭ precum l'au îndemnatŭ Mitropolitulŭ Teoctist, mişcarea Sfântuluĭ Duhŭ nu arŭ fi venitŭ întru atâta săvârşire, în cât să primească această punere la cale, nu numaĭ Moldovenii care aveu Domnŭ pe Alecsandru, ce şĭ Muntenĭĭ, şĭ Ardelenĭĭ, care aveu stăpânitorĭĭ lorŭ; şĭ cu adivarat că prin această mijlocire, s'aŭ pădĭtŭ neamurele aceste de smreduirea papistăşască.

www.dacoromanica.ro

cinate, pentru aceia au fostŭ iĭ nevoiţĭ ca să maĭ afle şî alte buchĭ, pricinuindŭ cu aceasta limbiĭ Moldovineştĭ maĭ multe buchĭ dé căt la toate cele-l-alte limbĭ din Europa, adecă 47 împreună cu alte sămne prozodiceştĭ şî ortograficeştĭ.

Buchile cele marĭ ale Moldovenilorŭ, săntŭ asămine ca şî ale Grecilorŭ şî ale Slavilorŭ, şî pe amăndouâ soiurĭ le obicĭnuiescŭ iĭ întocma.

În ravaşe şî în catastive sâ obicĭnuieşte scrisoarea Moldovinească, iar în cărţile cele Bisericeştĭ şî în Hrisoavele Domneştĭ, în izvoadele Vistirieĭ şî în alte scrisorĭ ale Curţeĭ, de douâ sute de anĭ nu să obicĭnuieşte altă scrisoare fără numaĭ ce Slavinească. Pentru aceia şî ficiorii boierilorŭ altă limbâ străinâ nu învaţă fără numaĭ aceia Slavinească, întru care nu potŭ să înveţâ alte ştiinţe şî învăţăturĭ; şî după ce-o deprindŭ aceasta, trebuiĭ să înveţă de rostŭ Ceaslovulŭ şî Psaltirea, şî după aceia le să tâlcuie Evanghelia, faptele Apostolilorŭ, şî cele cincĭ cărţĭ ale luĭ Moisi, iar cele-l-altê scripturĭ din Legea Vechie, pe rar. Asâmine aceste le învaţă şî fetele boierilorŭ, pentru ca maĭ bine să poată ceti şî scrie în limba lorŭ; iar ca să înveţă Gramatica Slavinească, pre rar să afla cine-va, pentru că în limba aceia erau pre puţîne gramatice, şî maĭ ales numaĭ aceia pe care au fâcut-o Maxim celŭ de la Candia carele s'au sfinţitŭ, şî aceia încă numaĭ o-datâ s'au tipăritŭ la Moscva.

Insă, în veaculŭ trecutŭ, supt stâpănirea Dom-

www.dacoromanica.ro

nului Vasîlie Albanitulŭ, întorcându-să Moldova iarăşi supt ascultarea Scaunului Ţarigradeanŭ, au începutŭ boierii iarăşi să sâ deştepte şî sâ vie la luminâ dintru întunericulŭ celŭ adâncŭ alŭ bârbârieî, care să lăţâsă asupra Târiî; câcî, întâiaşi datâ, prin iconomia Domnului acestuia, s'aŭ aşaţatŭ în Ieşi şcoalâ Grecească, s'au poroncitŭ ca să sâ primească Monahî Grecî pe la toate Monastirile cele marî ca să înveţe pe ficiorii boierilorŭ ştiinţi şî învăţăturî în limba Grecească, şî s'au rânduitŭ ca să fie în Biserica ce mare o stranâ de cântăreţi Greceştî, şî Liturgia să sâ slujască jumatate Greceşti şî jumatate Slavoneşti, dupâ cum să urmeaţâ şî pânâ acum în locma.

Elŭ au înfiinţatŭ Tipografiî Greceştî şî Moldovineştî, au poroncitŭ de s'au tipăritŭ cârţi Bisericeştî âl Pravileî, şî cu aceasta au datŭ elŭ prilejŭ de s'aŭ obicinuitŭ a să ceti în limba Moldovineascâ, întâiî numaî Evanghelia şî faptele Apostolilorŭ, iar maî pe urmă sî toată Liturghia. După vr'o ţâce anî, au urmatŭ aceştiî rânduelî frumoase şî Şarbanŭ Cantacuzino, Domnulŭ ţăriî muntenescî, au aşaţatŭ în ţara luî şî elŭ şcoale Greceştî, înpreună şî Tipografie Grecească şî Românească.

Iar la sfârşîtulŭ veaculuî trecutŭ au începutŭ unii din Moldovenî să înveţă şî Latineşte, şî la acestŭ lucru vrednicŭ de laudă au făcutŭ întâiî începutŭ şî pildă celorŭ-l-alţi, unulŭ Miron Logofătulŭ, istoriculŭ celŭ maî adivaratŭ alŭ Moldovenilorŭ, trimiţîndŭ pe ficiorii săî în ţara Leşască ca să înveţă acolo limba Latineascâ şî meşteşugurile cele slobode.

www.dacoromanica.ro

Dupâ aceia au adusŭ în Moldova şî Domnulŭ Duca pe unŭ Monahŭ Evgal şî pe unŭ tânârŭ anume Ioan Papie, (căruia dupâ aceia la Moscva i s'au datŭ numele Comnen, şî au fostŭ pe urmâ şî Mitropolitŭ la Dristra) de i'aŭ pusŭ pe dânşîi dascalî Beizedelelorŭ luî.

Maî pe urmă au adusŭ în Moldova şî tatâlŭ nostru, Constantin Cantimir, pe unŭ Monahŭ foarte iscussîtŭ, anume Ieremia Cacavela, născutŭ la Candia, care au învaţatŭ pe fiî luî şî pe alţî ficiorî de Boierî; şî dintru aceia vreme au începutŭ mulţî din Moldovenî să înveţe Greceşte, Latineşte, şî Italieneşte.

Finitŭ.

www.dacoromanica.ro

Amŭ pusŭ în editarea acesteĭ cărțĭ o conștiință și'o nepărtinire care vorŭ pluti, credemŭ, de-asupra orĭ cărĭa bănuielĭ, conștiința și nepărtinirea care trebuĭ să conducă pe cei ce publică documente istorice, care transmitŭ, adecă, posterităților, lecțiunele trecutului și exemplele pentru viitoriŭ.

Nemică din stilŭ sau din sensŭ n'au fostŭ cât de puțin atinsŭ. Ne amŭ impusŭ din contra ca ce mai scrupuloasă datorie, să reproducemŭ pentru contimpuranĭ în toată purătatea luĭ stilulŭ strămoșăscŭ; iar cât despre sensŭ, elŭ n'au suferitŭ, suntemŭ siguri, ce mai mică alterațiune, nicĭ macar în acele două sau trii fraze neînțălese în prima edițiune din cauza greșălelorŭ de tipariŭ, și la care, după mult studiŭ și investigațiunĭ, amŭ supleatŭ prin acele cuvinte care n'au pututŭ fi de cât ale autoreluĭ.

Dreapta denumire de „muntenĭ“ care figură în manuscriptulŭ originalŭ, precum ne-o probă neîndoielnic atât tradițiunele Țărĭ cât și copiile existente în Arhiva Statuluĭ, au fostŭ suplentată la ace nedreaptă în speciŭ de „Românĭ“ introdusă din ignorența în edițiunea de la Monastirea Neamțuluĭ, și au fostŭ redată ast-feliŭ originaluluĭ.

In reviziunea Tabeleĭ neamurilorŭ boiereștĭ din

www.dacoromanica.ro

Cartea luĭ D. Cantemir, amŭ pusŭ tot ace scrupuloasă şĭ conştiincioasă nepărtinire. Nici ura, nici simpatia, nici vr'o altă consideraţiune de cât Religiunea Sântuluĭ Adivărŭ, nu ne au condusŭ în această difficilă şĭ gingaşŭ lucrare. Născutŭ, crescutŭ în Moldova, purtatŭ din ce mai fragidă copilărie p'intre oamenii eĭ, actorŭ în grelele eĭ evenemente de la o vârstă când în starea normală de lucrurĭ cine-va aşĭ cauta cu totul alte ocupaţiuni, avemŭ celŭ puţin o profundă şĭ atât de scump plătită cunoştinţă despre oamenii şĭ afacerile acesteĭ Tărĭ, cunoştinţă care ne au datŭ curagiulŭ de a întreprinde şĭ de a termina această reviziune, nu însă fără de a ne fi consfătuitŭ mai întâĭ cu toţĭ ceĭ compentenţĭ şĭ demnĭ de credare, fără de fi culesŭ toate informaţiunele possibile, fără de a ne fi tradatatŭ la urmărirele cele mai minuţioaze.

Ca istoricŭ amŭ luatŭ toate măsurile ce le impune onestâtatea, ne amŭ îndeplinitŭ conştiincios şĭ cu sânţenie datoria; ca omŭ iarăşĭ, amŭ pututŭ greşĭ.

Greşala însă, dacă greşală este, nu'ĭ irreparabilă.

Ştimŭ şĭ înţâlegemŭ tot ce poate ave de durerosŭ pentr'o famillie, să vadă prin o greşală la care n'au participatŭ în nemică, ca i să rădică cea ce potŭ ave mai scumpŭ, mai sacru nişte oamenĭ de inimă, că i să surpă o illustraţiune seculară, unu lustru râsplătitŭ cu sângele şĭ virtuţile strâmoşâştĭ.

De acea, declarămŭ şĭ luămŭ angajamentulŭ prin aceste linii, că la ce întâĭ reclamaţiune sprijinită cu probe valabile din partea celorŭ care s'arŭ afla în

www.dacoromanica.ro

asămine posițiune, v'omŭ rectifica îndată erroarea. și vomŭ reabilita ast-feliŭ nu pe ceĭ cu nedrept loviți, ce pe adivărŭ, și mai inainte de toate, pe noĭ greșiții.

Același curagiŭ pe care l'amŭ pusŭ înaintindŭ cea ce amŭ creḍutŭ că este adivârulŭ, elŭ vomŭ pune rectificăndŭ și retractăndŭ cea ce ne vomŭ convinge că au fostŭ din partea noastră cu prematuritate afirmatŭ.

T. Boldur-Lățescu.

www.dacoromanica.ro

TABULA MATERIEĬ.

Partea întâi.

Pagina

Precuvântare 3
Precuvântarea primeluĭ editorŭ 15
Viaţa luĭ Dimitrie Cantemir 17
Cuvântŭ înainte 37
Scrisoarea Moldoveĭ, Cap I. 43
Cap II. Pentru starea loculuĭ Moldoveĭ 46
„ III. Pentru apele Moldoveĭ 51
„ IV. Pentru ţinuturĭ şĭ târgurĭ 58
„ V. Pentru munţiĭ şĭ metalurile Moldoveĭ 79
„ VI. Pentru câmpiĭ şĭ pădurile Moldoveĭ 84
„ VII. Pentru fiarele cele salbatice şĭ dobitoacele cele dumesnice 90

Partea a doua

Cap I. Pentru ocărmuirea stăpânireĭ Moldoveĭ . . . 96
„ II. Pentru alegerea Domnilorŭ 103
„ III. Pentru obiceiurile cele vechĭ şĭ cele noue, la punerea Domnilorŭ 119
„ IV. Pentru întărirea sau înoirea Domnilorŭ . . 146
„ V. Pentru scoaterea sau maĭlia Domnilorŭ . . 153
„ VI. Pentru boeriele Moldovineştĭ şĭ pentru stăpânirile lorŭ 165
Starea I. a boierilorŭ de Divanŭ 170
„ II. a „ „ „ 174
„ III. a „ „ „ 175
Cap VIII. Pentru oastea Moldovinească 184
„ IX. Pentru obiceiurile şĭ ceremoniile Curţiĭ Domneştĭ 189
„ X. Pentru vănatulŭ Domnilorŭ 199
„ XI. Pentru îngroparea Domnilorŭ când morŭ în Scaunŭ 201
„ XII. Pentru Pravilile Ţĕriĭ 204
„ XIII. Pentru Divanulŭ de judecată alŭ Domnilorŭ şĭ alŭ boierilorŭ 206
„ XIV. Pentru voniturile cele vechĭ şĭ cele de acum ale Moldoveĭ 215
„ XV. Pentru birulŭ şĭ dările ce dă Moldova porţiĭ Otomane 219
„ XVI. Pentru neamulŭ boieresc ŭ din Moldova . . 225

www.dacoromanica.ro

Cap XVII. Pentru ceĭ-l-alțĭ lăcuitorĭ aĭ Moldoveĭ . . 238
„ XVIII. Pentru naravurile Moldovenilorŭ 247
„ XIX. Pentru obiceiulŭ logodnelorŭ și a nunțilorŭ în Moldova 158
„ XX. Pentru obiceiurile îngropărĭĭ în Moldova . . 266

Partea a tria

Cap I. Pentru starea Bisericească 270
„ II. Pentru stăpânireâ Bisericească 279
„ III. Pentru Monastirile din Moldova 286
„ IV. Pentru limba sau graiulŭ Moldovenilorŭ . . 288
„ V. Pentru slovile Moldovenilorŭ 294

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro